

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΩΝ & ΚΡΙΣΕΩΝ

POST GRADUATE PROGRAM
ENVIRONMENTAL, DISASTER & CRISES MANAGEMENT STRATEGIES

Μεταπτυχιακή Διατριβή Ειδίκευσης

Master Thesis

Ο υβριδικός πόλεμος και η σημασία της πολιτικο-στρατιωτικής συνεργασίας.

The hybrid war and the importance of the civil-military corporation.

Δημήτριος Κάππας / Dimitrios Karras

A.M. / R.N. : 19074

Ειδικές Εκδόσεις / Special Publications:

No. 2020197

Αθήνα, Ιανουάριος 2021
Athens, January 2021

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΩΝ & ΚΡΙΣΕΩΝ

POST GRADUATE PROGRAM
ENVIRONMENTAL, DISASTER & CRISES MANAGEMENT STRATEGIES

Μεταπτυχιακή Διατριβή Ειδίκευσης
Master Thesis

Ο υβριδικός πόλεμος και η σημασία της πολιτικο-στρατιωτικής συνεργασίας.

The hybrid war and the importance of the civil-military corporation.

Δημήτριος Κάππας/ Dimitrios Kappas

A.M. / R.N. : 19074

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή:

Δρ. «Σπ. Μπλαβούκος»,
«Αν. Καθ. ΟΠΑ»

Δρ. «Ευθ. Λέκκας»,
«Καθ. ΕΚΠΑ»

Δρ.Στ. Λόζιος»,
«Αν. Καθ. ΕΚΠΑ»

«Ειδική Επιστημονική Καθοδήγηση»

Βασίλειος Ι.Μαρτζάκης
M.Sc. Αξιωματικός Π.Σ
Πτυχιούχος Δημόσιας Διοίκησης
Παντείου Πανεπιστημίου
Expert E.U. Civil Protection Mechanism

Ειδικές Εκδόσεις / Special Publications:

No.2020197

Αθήνα,
Ιανουάριος 2021
Athens, January 2021

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	5
Abstract.....	7
Ευχαριστίες.....	9
Κατάλογος Εικόνων.....	10
Εισαγωγή.....	11
1^ο Κεφάλαιο: Η έννοια του υβριδικού πολέμου.....	15
1.1 Γενικά.....	15
1.2 Ιστορική αναδρομή.....	16
1.3 Εννοιολογική προσέγγιση υβριδικού πολέμου.....	18
1.4 Η εξέλιξη του υβριδικού πολέμου.....	20
1.4.1 Ο πόλεμος 4ης γενιάς (4th Generation War).....	21
1.4.2 Σύνθετος ή μεικτός πόλεμος (Compound War).....	21
1.4.3 Απεριόριστος πόλεμος.....	22
1.4.4. Ασύμμετρος πόλεμος.....	23
1.5 Τα χαρακτηριστικά του υβριδικού πολέμου.....	23
1.6 Οι συνιστώσες του υβριδικού πολέμου.....	24
2^ο Κεφάλαιο: Μορφές υβριδικού πολέμου στην Ελλάδα.....	26
2.1 Μεταναστευτικές ροές.....	26
2.2 Η Μουσουλμανική μειονότητα.....	28
2.3 Τρομοκρατία-Οργανωμένο έγκλημα.....	30
2.4 Κυβερνοτρομοκρατία.....	32
2.5 Τουρκικός επεκτατισμός.....	33
2.6 Οι αλυτρωτικές διεκδικήσεις της ΠΓΔΜ.....	38
2.7 Οι αλυτρωτικές διεκδικήσεις της Αλβανίας.....	40
3^ο Κεφάλαιο: Πολιτικό-στρατιωτική συνεργασία.....	41

3.1 Το CIMIC στο NATO	42
3.1.1. Η έννοια του CIMIC	42
3.1.2. Οι βασικές λειτουργίες του CIMIC.....	44
3.1.3 Δομή CIMIC.....	46
3.2 Το CIMIC στον Ο.Η.Ε.....	48
3.2.1 Η έννοια του CIMIC	48
3.2.2 Οι βασικές λειτουργίες του CIMIC.....	49
3.3 Το CIMIC στην Ε.Ε.....	52
3.3.1 Η έννοια του CIMIC	52
3.3.2 Οι βασικές λειτουργίες του CIMIC.....	53
3.4 Το CIMIC στην Ελλάδα.....	55
4° Κεφάλαιο: Συμπεράσματα-Προτάσεις.....	57
4.1 Συμπεράσματα.....	57
4.2 Προτάσεις.....	64
Επίλογος.....	71
Βιβλιογραφία.....	73
Συνομογραφίες.....	79

Περίληψη

Τα τελευταία χρόνια, οι μορφές απειλών που αναδύονται και απειλούν το περιβάλλον ασφαλείας σε κρατικό/διακρατικό επίπεδο, καταδεικνύουν ότι καμία χώρα, όσο προηγμένη και αν είναι, δεν είναι απόλυτα προστατευμένη. Η αποτελεσματικότητα των σύγχρονων απειλών, οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην πρόοδο της τεχνολογίας, στην παγκοσμιοποίηση, στη διασύνδεση δομών και ανθρωπίνου δυναμικού, αλλά και στον αναβαθμισμένο ρόλο που διαδραματίζει πλέον η πληροφορία. Αυτή η εξελικτική πορεία του χαρακτήρα του πολέμου, αποτυπώνεται και εκφράζεται με τον όρο “Υβριδικός Πόλεμος”, απασχολώντας πλήθος αναλυτών και θεωρητικών επιστημόνων, προκειμένου να εξευρεθούν και να αναπτυχθούν τα κατάλληλα αντίμετρα έναντι αυτού.

Ο υβριδικός πόλεμος δεν είναι κάτι νέο. Οι ρίζες του είναι τόσο παλιές, όσο και ο Δούρειος Ίππος. Αυτό που πλέον έχει αλλάξει, είναι η κλίμακα, η ταχύτητα και η ένταση και φυσικά είναι ανησυχητικό το γεγονός ότι το είδος αυτού του πολέμου λαμβάνει χώρα στα ανατολικά κράσπεδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά και στη λεκάνη της Νοτιοανατολικής Μεσογείου. Ήδη, η Ελλάδα αντιμετωπίζει το βάρος των αποτελεσμάτων αυτού του είδους του πολέμου, δεχόμενη τα μεγάλα κύματα των προσφύγων που εγκαταλείπουν την εμπόλεμη ζώνη, αναζητώντας καταφύγιο και μία καλύτερη ζωή στην Ευρώπη. Μία Ευρώπη όμως που πλέον, μετά τα τελευταία τρομοκρατικά χτυπήματα σε Ευρωπαϊκές πρωτεύουσες, βρίσκεται ευθέως αντιμέτωπη με τις υβριδικές απειλές. Τρομοκρατία, προπαγάνδα, εκφοβισμός και χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης (με αναρτήσεις και βίντεο που καλούν και απειλούν με νέα χτυπήματα), είναι μόνο ένα μέρος της υβριδικής απειλής. Πρόκειται για μία απειλή που ταραίζει τα νερά και αλλάζει το περιβάλλον ασφαλείας, όχι μόνο στη Μέση Ανατολή αλλά πλέον και στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Οι υβριδικές απειλές καθιστούν την ανάγκη για ανταπόκριση επιτακτική. Η δράση ξεκινά με τον προσδιορισμό και την αναγνώριση του φαινομένου, συνεχίζεται με τη γνώση του αντιπάλου και κατόπιν διακρίνεται σε πτυχές ανάλογα με τον φορέα αντιμετώπισής του. Η ραγδαία εξέλιξη και οι πολλαπλές μορφές που μπορούν να λάβουν οι υβριδικές επιχειρήσεις συνιστούν ορθολογικό και άμεσο σχεδιασμό, διότι οι συνθήκες αλλάζουν συνεχώς, το ίδιο και οι δρώντες.

Δεδομένου ότι μόνο η στρατιωτική δράση είναι ανεπαρκής είτε για την πρόληψη είτε για τη διαχείριση κρίσεων, η επιτυχία στις επιχειρήσεις απαιτεί ενισχυμένη αλληλεπίδραση μεταξύ των στρατιωτικών και των πολιτικών φορέων σε όλα τα επίπεδα πριν, μετά και κατά τη διάρκεια μιας επιχείρησης. Ο κύριος στόχος αυτής της

αλληλεπίδρασης είναι η επίτευξη μιας επιθυμητής τελικής κατάστασης, η οποία θα είναι εξίσου καλή για τον τοπικό πληθυσμό, τους πολίτες και τις ένοπλες δυνάμεις, αλλά είναι δύσκολο να επιτευχθεί. Αυτό θα επιτρέψει την ομαλή μετάβαση από επιθετικές και αμυντικές επιχειρήσεις σε επιχειρήσεις ασφάλειας και σταθερότητας, επιτυγχάνοντας έτσι μια κατάσταση ανάπτυξης, όπου οι δυνάμεις της Συμμαχίας θα εξασφαλίσουν μια ασφαλή περιοχή πολύ πιο γρήγορα. Συνεπώς, η αύξηση της αποτελεσματικότητας των τμημάτων Civil Military Corporation (CIMIC) διαδραματίζει βασικό ρόλο στην επιτυχία της επιχείρησης και στην επίτευξη ενός επιθυμητού τελικού στόχου.

Λέξεις κλειδιά: Υβριδικός πόλεμος, Υβριδική απειλή, ασύμμετρη απειλή, τρομοκρατία, μεταναστευτικό, Ελλάδα, NATO, Ε.Ε., πολιτικο-στρατιωτική συνεργασία

Abstract

In recent years, the emerging forms of threats to the security environment at the state/transnational level show that no country, however advanced, is fully protected. The effectiveness of modern threats is largely due to advances in technology, globalization, the interconnection of structures and human resources, but also to the upgraded role that information now plays. This evolutionary course of the character of war is reflected and expressed by the term "Hybrid War", employing many analysts and theoretical scientists, in order to find and develop the appropriate countermeasures against it.

Hybrid warfare is nothing new. Its roots are as old as the Trojan Horse. What has now changed is the scale, speed and intensity and of course it is worrying that this kind of war is taking place on the eastern curbs of the European Union, but also in the South-Eastern Mediterranean basin. Already, Greece is facing the burden of the effects of this kind of war, accepting the large waves of refugees fleeing the war zone, seeking refuge and a better life in Europe. But a Europe that now, after the latest terrorist attacks in European capitals, is directly confronted with hybrid threats. Terrorism, propaganda, intimidation and the use of social media (with posts and videos calling and threatening new hits) are just one part of the hybrid threat. This is a threat that is changing the waters and changing the security environment, not only in the Middle East but now also in the European Union.

Hybrid threats make the need for responsiveness imperative. The action begins with the identification and recognition of the phenomenon, continues with the knowledge of the opponent and then is distinguished in aspects depending on the body of its treatment. The rapid development and the multiple forms that hybrid companies can take constitute rational and direct planning, because conditions are constantly changing, as are the perpetrators.

Since only military action is insufficient for either prevention or crisis management, success in operations requires enhanced interaction between military and civilian actors at all levels before, after and during an operation. The main objective of this interaction is to achieve a desired final situation, which will be just as good for the local population, citizens and the armed forces, but difficult to achieve. This will allow for a smooth transition from offensive and defense operations to security and stability operations, thus achieving a state of development where Alliance forces will secure a safe area much faster. Therefore, increasing the efficiency of Civil Military

Corporation (CIMIC) departments plays a key role in the success of the operation and in achieving a desired end goal.

Key words: Hybrid war, Hybrid threat, asymmetric threat, terrorism, migration, Greece, NATO, EU, civil-military cooperation

Ευχαριστίες

Την παρούσα εργασία την αφιερώνω στην οικογένειά μου, κυρίως στη σύζυγό μου για την προτροπή της να ασχοληθώ με ένα Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα και την εμπιστοσύνη που μου έδειξε και στα δύο υπέροχα παιδιά μου για το χρόνο που τους στέρησα.

Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον κ. Βασίλειο Μαρτζάκλη, Αξιωματικού του Πυροσβεστικού Σώματος και ειδικού επιστημονικού συνεργάτη του Πανεπιστημίου Αθηνών, για την βοήθειά του και τις πολύτιμες συμβουλές του.

Τέλος, θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου και στην επιτροπή των καθηγητών που διέθεσε πολύτιμο χρόνο για την αξιολόγηση της εργασίας μου τους κ.κ. Δρ. Σπ. Μπλαβούκο, Δρ. Ε. Λέκκα, Δρ. Σ. Λόζιο.

Κατάλογος Εικόνων

Εικόνα 1:Σχηματική παράσταση των εννοιών που συνθέτουν τον υβριδικό πόλεμο	15
Εικόνα 2: Ο Δούρειος Ίππος είναι το αρχαιότερο δείγμα υβριδικού πολέμου.....	16
Εικόνα 3:Οι μετανάστες σε αριθμούς 2017-2019	27
Εικόνα 4: Τα Πομακοχώρια της Θράκης.....	29
Εικόνα 5: Ο George Soros με φόντο το χάρτη των αλυτρωτικών εδαφών της ΠΓΔΜ	39
Εικόνα 6:Η Joint Cooperation (JOCO) στο Nienburg της Β.Γερμανίας, η μεγαλύτερη άσκηση CIMIC του NATO.....	47
Εικόνα 7: CMI/CIMIC Seminar in NRDC-GR	56

Εισαγωγή

“Every age has its own kind of war, its own limiting conditions, and its own peculiar preconceptions”
Carl von Clausewitz

Η πρόοδος της τεχνολογίας, οι μεταβολές στα πολιτικά συστήματα και στις διεθνείς ισορροπίες, καθώς και η αυξημένη επιρροή της παγκοσμιοποίησης, είχαν ως αποτέλεσμα την εξέλιξη και προσαρμογή των στρατιωτικών τακτικών, που με τη σειρά τους μετέβαλλαν το χαρακτήρα του πολέμου. Οι διάφοροι «φιλόσοφοι του πολέμου», αποτύπωσαν σε θεωρίες αυτήν ακριβώς την εξελικτική πορεία των συγκρούσεων. Όροι όπως «Πόλεμος 4^{ης} Γενιάς», «Σύνθετος πόλεμος» και «Πόλεμος Τριών Επιπέδων», αποπειράθηκαν να ερμηνεύσουν, ανάλογα με την περίοδο εμφάνισής τους, αυτόν ακριβώς το σύνθετο χαρακτήρα τους. (The analyst, 2017)

Ο υβριδικός πόλεμος αντλεί στοιχεία από τις παραπάνω θεωρίες, εστιάζοντας παράλληλα στην προσαρμοστικότητα, στην ποικιλία των αλληλοσυμπληρούμενων μέσων και στον πολυεπίπεδο χαρακτήρα της αντιπαράθεσης. Τα τελευταία χρόνια, έχει δοθεί μεγάλη έμφαση στην κατανόηση, στον έγκαιρο εντοπισμό και στους τρόπους αντιμετώπισης αυτής της νέας μορφής απειλής, καθώς οι ενδείξεις και οι αναλύσεις καταδεικνύουν ότι η συγκεκριμένη κατηγορία πολέμου θα αποτελέσει τον επικρατέστερο κίνδυνο κατά της ασφάλειας στο εγγύς μέλλον.

Ο όρος «υβριδικός πόλεμος» χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά το 2006, για να περιγράψει τη στρατηγική που ακολούθησε η Λιβανέζικη Χεζμπολάχ κατά τη διάρκεια των συγκρούσεων με δυνάμεις του Ισραήλ. (Χατζηιωάννου, 2019) Η υβριδικότητα περικλείει την έννοια της ετερογενούς προέλευσης, σύνθεσης και δυνατοτήτων, καθώς και την πολλαπλότητα των εμπλεκόμενων φορέων, που στην προκειμένη περίπτωση με συνδυασμένη και εναλλασσόμενη σε έκταση και ένταση δράση, εξυπηρετούν ένα κοινό σκοπό. Βέβαια, η ιστορία καταδεικνύει ότι οι συγκρούσεις με χαρακτηριστικά υβριδικού πολέμου υπήρχαν ήδη από την αρχαιότητα. Στην αρχαία Ρώμη, κατά τη διάρκεια της Εβραϊκής Επανάστασης το 66μ.Χ. εναντίων των Ρωμαϊκών Λεγεώνων του Βεσπασιανού, μία δύναμη αποτελούμενη από κατοίκους, τακτικό στρατό και άτακτους, χρησιμοποίησε τακτικές που περιλάμβαναν στατική μάχη, ενέδρες και χρήση κλεμμένων πολιορκητικών μηχανών. Επίσης, κατά τη διάρκεια του πολέμου του Βιετνάμ, ο τακτικός στρατός του βορείου Βιετνάμ, συγχρόνισε τις επιχειρήσεις του με τους αντάρτες Βιετκόνγκ, έχοντας ως στόχο να

αντέξει στο χρόνο και να υποστηρίξει έναν μακρόχρονο αγώνα εναντίον δύο ανώτερων σε δύναμη συμβατικών αντιπάλων, των Η.Π.Α. και της Γαλλίας.

Οι υβριδικές απειλές περιλαμβάνουν μεγάλη ποικιλία ενεργειών, όπως τρομοκρατία, μετανάστευση, δημογραφικές προκλήσεις, πειρατεία, διαφθορά, εθνικές συγκρούσεις, κυβερνοπόλεμο, οργανωμένο έγκλημα και ασφάλεια ενεργειακών πηγών. Αποτελούν πλέον αναπόσπαστο κομμάτι στη σχεδίαση και την εκτέλεση των επιχειρήσεων. Αναμφίβολα η εμφάνιση του υβριδικού πολέμου δεν σημαίνει απαραίτητα και το τέλος του συμβατικού πολέμου, αλλά αποτελεί έναν παράγοντα που οδηγεί σε αναπροσαρμογή του αμυντικού σχεδιασμού των κρατών και των οργανισμών ασφαλείας στον 21^ο αιώνα, καθώς οι επιπτώσεις αν δεν αντιμετωπισθεί κατάλληλα θα είναι εξαιρετικά σοβαρές.

Η Ελλάδα λόγω της γεωστρατηγικής της θέσης βρίσκεται στη δύσκολη θέση να πρέπει να προετοιμαστεί να αντιμετωπίσει την υβριδική απειλή, προερχόμενη ταυτόχρονα και συνδυαστικά από κρατικούς και μη δρώντες. Η συνεχής ροή προσφύγων και λαθρομεταναστών, η διαχρονική απειλή εξ ανατολάς και οι επεκτατικές βλέψεις των βόρειων γειτόνων σε συνδυασμό με την εξασθένηση βασικών παραγόντων ισχύος της όπως η οικονομία, η πληθυσμιακή συρρίκνωση, η διπλωματία και η πολιτική καθιστούν αναγκαία την αναπροσαρμογή του αμυντικού σχεδιασμού, ώστε να συνεχίσει να υπηρετεί την υψηλή στρατηγική της χώρας.

Αποτελεί επιτακτική ανάγκη αφενός η οριοθέτηση των υφιστάμενων υβριδικών απειλών προκειμένου η χώρα να λάβει όλα τα απαραίτητα μέτρα αντιμετώπισής τους και αφετέρου ο σχεδιασμός του τρόπου με τον οποίο θα τις διαχειριστεί και το πώς θα μάθει να δραστηριοποιείται καλύτερα και ασφαλέστερα στη νέα πραγματικότητα χωρίς να παραβλέπει το γεγονός ότι ο υβριδικός πόλεμος μπορεί να αποτελέσει ενδεχομένως πεδίο προς το οποίο οφείλει να αναπτύξει κατάλληλες πρωτοβουλίες αποκατάστασης της ισορροπίας ισχύος στην περιοχή.

Ένας από τους αποτελεσματικότερους τρόπους αντιμετώπισης αυτής της σύγχρονης απειλής είναι η ύπαρξη μιας στενής συνεργασίας της πολιτείας με τις στρατιωτικές δυνάμεις της χώρας. Η έννοια καθαυτή της πολιτικοστρατιωτικής συνεργασίας, δεν αποτελεί κάτι το καινούριο. Από τον Δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο υπήρχε ακόμα η έννοια της προστασίας των πολιτών, ώστε να μη γίνονται θύματα των πολεμικών συγκρούσεων. Ακόμα και οι πρώτες επιχειρήσεις του Ο.Η.Ε είχαν σαν σκοπό να διαχωρίσουν τα εμπόλεμα μέρη και να προστατεύσουν τον πληθυσμό από τη σύρραξη. Μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου, ακολούθησε η εποχή όπου η φύση του πολέμου μεταβλήθηκε με την αύξηση των ενδοκρατικών συγκρούσεων και το

αποτέλεσμα περίπλοκων ανθρωπιστικών κρίσεων. Στο διάστημα αυτό, η παρουσία των στρατιωτικών δυνάμεων συνοδεύτηκε και με την έντονη παρουσία πολιτικών διεθνών ή μη οργανισμών.

Μετά τις συγκρούσεις στα κράτη της πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας, ο Nils Daniel Carl Bildt¹, διατυπώνοντας τότε την αναγκαιότητα της πολιτικοστρατιωτικής συνεργασίας στο καινούριο διαμορφωμένο περιβάλλον, δημιουργεί την έννοια του Civil Military Corporation (CIMIC) όπως τη γνωρίζουμε σήμερα. Η έκδοση διακλαδικού δόγματος στο NATO για την πολιτικό-στρατιωτική συνεργασία, οι πολυδιάστατες ανθρωπιστικές προσεγγίσεις του Ο.Η.Ε. και οι επιχειρήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.), μας οδηγούν στο συμπέρασμα πως έχει γίνει αντιληπτή πια η ανάγκη για διαρκή συνεργασία και συντονισμό μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων στρατιωτικών και μη-στρατιωτικών (πολιτικών) φορέων κατά τη διάρκεια των επιχειρήσεων

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι, πέραν της ερμηνευτικής προσπάθειας προσέγγισης και κατανόησης του όρου, ο εντοπισμός των σημαντικότερων απειλών αυτής της μορφής στο ευρύτερο γεωπολιτικό περιβάλλον της χώρας μας. Μέσω της ανάλυσης των υβριδικών απειλών, επιδιώκεται η εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων για τους κύριους πιθανούς δρώντες, τον τρόπο εφαρμογής και το μέγεθος της επίδρασής τους στην εσωτερική άμυνα κι ασφάλεια της χώρας, τόσο σε περιόδους ειρήνης όσο και στις αντίστοιχες έντασης, κρίσης και σύγκρουσης. Επίσης, θα γίνει μελέτη και ανάλυση του τρόπου με τον οποίο τα τμήματα CIMIC ενεργούν κατά τη συνεργασία τους σε Εθνικό και Διασυμμαχικό επίπεδο με το πολιτικό περιβάλλον, όπως αυτό καθορίζεται με τις κυβερνητικές και μη οργανώσεις, με τους διεθνείς οργανισμούς, με τις τοπικές αρχές και τον τοπικό πληθυσμό κατά τη διάρκεια συμβατικών και μη επιχειρήσεων.

Αναλυτικότερα, στο πρώτο κεφάλαιο παρατίθεται η εννοιολογική και θεωρητική προσέγγιση της φιλοσοφίας του όρου του υβριδικού πολέμου, καθώς κι η εξελικτική πορεία του στη βιβλιογραφία, καταλήγοντας στην αναγνώριση των μοναδικών ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του. Η προσέγγιση θα αποτελέσει και το θεωρητικό υπόβαθρο του αναγνώστη στην ερμηνεία, την κατανόηση και τη διάκριση του όρου από τις κλασικές μορφές πολέμου και τις συμβατικές επιχειρήσεις. Στο δεύτερο κεφάλαιο θα γίνει ανάλυση των υβριδικών απειλών τις οποίες ενδέχεται να αντιμετωπίσει η χώρας μας τον 21^ο αιώνα. Λαμβάνοντας υπόψη το εγγύς περιβάλλον καθώς και τη ρευστότητα της κατάστασης στο ευρύτερο γεωπολιτικό περιβάλλον των

¹ Ο Nils Daniel Carl Bildt είναι Σουηδός πολιτικός και διπλωμάτης, πρωθυπουργός της Σουηδίας 1991-1994.

Βαλκάνιων και της Ανατολικής Μεσογείου επιδιώκεται να διαφανεί η επίδραση που μπορεί να έχει ο υβριδικός πόλεμος για την ασφάλεια στο εσωτερικό της χώρας σε περίοδο ειρήνης, έντασης και κρίσης καθώς και στην έκβαση μιας ενδεχομένης σύγκρουσης. Στο τρίτο κεφάλαιο θα γίνει αναφορά στην πολιτικοστρατιωτική συνεργασία, διερευνώντας παράλληλα τις προϋποθέσεις για μια να είναι επιτυχής, σε περιβάλλον συμβατικών και μη συμβατικών επιχειρήσεων, καθώς και πώς λειτουργούν τα τμήματα CIMIC. Θα εξεταστεί το τι είναι η πολιτικοστρατιωτική συνεργασία και ποια είναι τα προβλήματα που εμποδίζουν τις στρατιωτικές δυνάμεις να συνεργαστούν με τον πολιτικό τομέα. Τέλος, στο τέταρτο κεφάλαιο εξάγονται χρήσιμα συμπεράσματα κι υπογραμμίζονται ενδεικνυόμενοι τρόποι αντιμετώπισης των δυνητικών υβριδικών απειλών για τη χώρα μας.

1^ο Κεφάλαιο: Η έννοια του υβριδικού πολέμου

1.1 Γενικά

Το φαινόμενο του πολέμου αποτελεί διαχρονικό αντικείμενο μελέτης της επιστήμης των Διεθνών Σχέσεων και των στρατιωτικών σχολών, ενώ απασχολεί μέχρι και σήμερα σύσσωμη την ανθρωπότητα. Για τον Πρώσο στρατιωτικό και συγγραφέα, Clausewitz², ο πόλεμος «είναι μια πράξη βίας, προορισμένη στο να καταναγκάσει τον αντίπαλο να πράξει κατά τη θέλησή μας» ή διαφορετικά «μια απλή συνέχιση της πολιτικής με άλλα μέσα». (Clausewitz, 1999) Με άλλα λόγια, ο πόλεμος είναι το μέσο για την επίτευξη της βούλησής μας επί του αντιπάλου. Σήμερα, η έννοια της λέξης προσλαμβάνει ακόμη μεγαλύτερη διάσταση, ενσωματώνοντας, πέρα των κλασικών φυσικών πεδίων δράσεως (ξηράς, θαλάσσης κι αέρος), τον χώρο του διαστήματος και του ηλεκτρομαγνητικού φάσματος. Επιπρόσθετα, νέες εννοιολογικές διαστάσεις προκύπτουν στον όρο και με την πρόσθεση νέων πεδίων, όπως του ψυχολογικού, πληροφοριακού, επικοινωνιακού, οικονομικού, ψηφιακού και υβριδικού αντίστοιχα. Ο υβριδικός πόλεμος (Hybrid Warfare) έχει συνδεθεί με εκείνη τη μορφή του πολέμου που συνδυάζει συμβατικές και μη επιχειρήσεις με στοιχεία ανορθόδοξου πολέμου (irregular warfare).

Εικόνα 1: Σχηματική παράσταση των εννοιών που συνθέτουν τον υβριδικό πόλεμο. -Πηγή: (atexnos.gr)

² Ο Καρλ Φίλιππ Γκότλιμπ φον Κλάουζεβιτς ήταν Πρώσος στρατιωτικός και συγγραφέας περί της θεωρίας και πρακτικής του πολέμου. Σημαντικό και κυριότερό του έργο είναι το δοκίμιο "Περί Πολέμου", στο οποίο αναλύει την εξέλιξη της θεωρίας, στρατηγικής, τακτικής και φιλοσοφίας του πολέμου. Το έργο του αυτό είχε μεγάλη επιρροή στην εξέλιξη της θεωρίας του πολέμου σε όλα τα δυτικά κράτη και διδάσκεται μέχρι σήμερα στις στρατιωτικές ακαδημίες αλλά και σε σχολές διοίκησης επιχειρήσεων και μάρκετινγκ.

1.2 Ιστορική αναδρομή

Αναζητώντας στο παρελθόν τις στρατιωτικές συγκρούσεις που περιλαμβάνουν συμβατικές και μη συμβατικές δυνάμεις, διαπιστώνουμε πληθώρα περιπτώσεων στις οποίες κυριαρχεί ο συνδυασμός ακανόνιστων (άτακτων) δυνάμεων κι ανορθόδοξων μεθόδων με τις κλασικές συμβατικές δυνάμεις. Η πρώτη και αρχαιότερη περίπτωση πρωτόγονου πολέμου που μπορούμε να εντοπίσουμε την εμφάνιση επιχειρήσεων ανορθόδοξου πολέμου δεν είναι ιστορική αλλά προϊόν μυθοπλασίας στηριζόμενο σε ιστορικά γεγονότα. Αυτή είναι η περίπτωση του Τρωικού Πολέμου, μέσα από τα έπη του Ομήρου και ποιο συγκεκριμένα στο έπος «Οδύσσεια», όπου ο πολυμήχανος Οδυσσέας σκέφτηκε να χτίσει ένα μεγάλο ξύλινο άλογο και να κρύψει μια επίλεκτη ομάδα πολεμιστών στο εσωτερικό του.

Εικόνα 2: Ο Δούρειος Ίππος είναι το αρχαιότερο δείγμα υβριδικού πολέμου.-Πηγή: (enneaetifotos.blogspot.com)

Ένα άλλο χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Αμερικανική Επανάσταση (1775-1783), με τον G. Washington να χρησιμοποιεί ένα συνονθύλευμα τακτικών κι άτακτων σωμάτων της Πολιτοφυλακής για να επικρατήσει. (Jennings, 2017) Ομοίως, σε πληθώρα επιχειρήσεων κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, καταγράφεται ανάλογη ανάμειξη δυνάμεων, τακτικών δηλαδή στρατευμάτων με άτακτες αντίστοιχες ομάδες. Όπως, επίσης, έχουμε στις αντίστοιχες επιχειρήσεις του Βρετανού Στρατάρχη, E. Allenby, κατά των Οθωμανών της Παλαιστίνης και αντιπροσωπευτικότερα στις επιχειρήσεις προσβολής και καταστροφής των γραμμών ανεφοδιασμού των οθωμανικών δυνάμεων, όπου αξιοποιήθηκαν τα «σίφη» των αραβικών δυνάμεων υπό τη μνημειώδη καθοδήγηση του T. E. Lawrence. (Deer, 2015)

Ο Βρετανός πρωθυπουργός Winston Churchill αναγνώρισε επίσης τη δύναμη της χρήσης μη συμβατικών δυνάμεων για την καταπολέμηση του Γερμανικού στρατού σε συνδυασμό με τις συμβατικές στρατιωτικές επιχειρήσεις. Τον Ιούλιο του 1940, ανέθεσε σε έναν νέο οργανισμό, Special Operations Executive (SOE)³, την αποστολή να «θέσει την Ευρώπη υπό το φως». Για τα επόμενα χρόνια, Βρετανοί πράκτορες βοήθησαν τοπικά αντιστασιακά κινήματα, βρετανικά αεροσκάφη μετέφεραν όπλα στους αντάρτες, Άγγλοι πράκτορες ενεπλάκησαν σε δολιοφθορές εναντίων των ναζιστικών εγκαταστάσεων σε όλη τη Δυτική Ευρώπη και τα Βαλκάνια. Τελικά, η Βρετανία δεν θα μπορούσε να κερδίσει τον πόλεμο παρά μόνο χρησιμοποιώντας ένα συνδυασμό στρατηγικών βομβαρδισμών, ναυτικού αποκλεισμού και ενθάρρυνσης των εξεγέρσεων στην Ευρώπη. Οι κινήσεις αντίστασης έδωσαν ώθηση στις συμμαχικές δυνάμεις όταν αυτές επέστρεψαν στην Ευρώπη και αποδείχθηκαν ιδιαίτερα χρήσιμες καθυστερώντας τις γερμανικές ενισχύσεις με κατεύθυνση προς τη Νορμανδία. (Williamson, 2009)

Περνώντας στον 21^ο αιώνα, ο πόλεμος που ανέδειξε τον όρο «υβριδικός» είναι ο πόλεμος του Ισραήλ στο Λίβανο εναντίον της παραστρατιωτικής οργάνωσης Χεζμπολάχ το 2006. Ο πόλεμος αυτός ανέδειξε το πόσο επικίνδυνος μπορεί να γίνει ένας μη κρατικός δρών⁴ και πώς αποκτά την ικανότητα να επιβιώσει και να αναπτυχθεί σε ένα σύγχρονο κρατο-κεντρικού τύπου σύστημα. Κατά τη διάρκεια του πολέμου αποκεντρωμένοι πυρήνες της σιιτικής πολιτικής και στρατιωτικής οργάνωσης, υποκινούμενοι από το Ιράν, συνδύαζαν αντάρτικες ομάδες, συμβατικές ένοπλες δυνάμεις, μη επανδρωμένα αεροσκάφη και μη συμβατική αστική εκστρατεία κατά του συμβατικού στρατού του Ισραήλ. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι το Ισραήλ αν και δεν ηττήθηκε στο συμβατικό πεδίο της μάχης, ελάχιστα πράγματα κατάφερε να αλλάξει στο στρατηγικό περιβάλλον του νότιου Λιβάνου και έχασε τη μάχη των ΜΜΕ, αφού η συντριπτική αντίληψη της διεθνούς κοινότητας ήταν πως το Ισραήλ ήταν αυτό που ηττήθηκε από την Χεζμπολάχ. (Στραβοπόδης, 2019)

Άλλη σύγχρονη περίπτωση υβριδικού πολέμου είναι ο πόλεμος στην Κριμαία το 2014, μεταξύ συμβατικών Ουκρανικών ενόπλων δυνάμεων και ρωσόφωνων αντιστασιακών ομάδων, σε συνδυασμό με ενεργειακό εμπόργκο από την Ρωσία και επιθέσεις στον κυβερνοχώρο, με αποτέλεσμα την προσάρτηση της Κριμαίας στη

³ Οι Επιχειρήσεις Ειδικών Αποστολών (SOE) ήταν βρετανική ειδική μυστική παραστρατιωτική υπηρεσία που έδρασε στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο με κύριους ρόλους σε κατασκοπεία, αναγνώριση εχθρικών θέσεων, καταδρομές και δολιοφθορές.

⁴ Ο όρος «δρών» αναφέρεται σε κάθε συμμετέχοντα στο διεθνές σύστημα που δεν είναι έθνος κράτος. Αυτοί μπορεί να είναι οι Διεθνείς Οργανισμοί, οι μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, οι Πολυεθνικές Επιχειρήσεις, τα διεθνή μέσα ενημέρωσης, τα απελευθερωτικά κινήματα και οι τρομοκρατικές οργανώσεις

Ρωσία. Η περίπτωση αυτή έφερε ξανά στο προσκήνιο τον υβριδικό πόλεμο και αποτέλεσε την κινητήριο δύναμη για την Δύση να προβεί σε ενέργειες για την αντιμετώπισή του. (Στραβοπόδης, 2019)

Η τελευταία χρονολογικά περίπτωση υβριδικού πολέμου αποτελεί βεβαίως ο πόλεμος στη Συρία, ο οποίος ξεκίνησε το 2011 και μαίνεται ακόμα. Ο πόλεμος αυτός διεξάγεται ανάμεσα σε συμβατικές ένοπλες δυνάμεις (Συριακή κυβέρνηση), πολλές παραστρατιωτικές ομάδες (άλλες υπέρ και άλλες κατά του καθεστώτος Άσαντ), Τουρκικές ένοπλες δυνάμεις, Ρωσικές, Αμερικανικές και Γαλλικές αεροπορικές επιδρομές, τζιχαντιστές (ISIS) με πολύ μεγάλο εύρος μέσων και μεθόδων, κυρίως από τις μη συμβατικές δυνάμεις, που έχουν περιπλέξει το πεδίο της μάχης και έχουν μετατρέψει την απειλή σε δυσδιάκριτη και δύσκολα αντιμετωπίσιμη. Η περίπτωση της Συρίας είναι το κατ' εξοχήν παράδειγμα μεταφοράς του πολέμου σε ολόκληρο το φάσμα του, καθώς δεν αφήνει αμέτοχη καμία διάστασή του. (Στραβοπόδης, 2019)

1.3 Εννοιολογική προσέγγιση υβριδικού πολέμου

Για να κατανοηθεί η έννοια του υβριδικού πολέμου πρέπει να δοθεί αρχικά ο ορισμός του υβριδίου. «Υβρίδιο είναι το αποτέλεσμα διασταύρωσης γενετικά ανόμοιων ατόμων, τα οποία όμως εκφράζουν κάποιο κοινό χαρακτηριστικό με διαφορετικό τρόπο. Τα υβρίδια παρουσιάζουν βελτιωμένα χαρακτηριστικά και μεγαλύτερη προσαρμοστικότητα στις συνθήκες περιβάλλοντος, σε σχέση με τους γονείς τους. Επεκτείνοντας τον ορισμό στο πολεμικό πεδίο, γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι ο υβριδικός πόλεμος είναι μια μορφή πολέμου που προέρχεται από συνδυασμό διαφόρων μορφών πολέμου ανόμοιων μεταξύ τους. (Εγκυκλοπαίδεια Δομή, 2006)

Είναι γεγονός ότι υπάρχει ποικιλία όρων που χρησιμοποιούνται στην διεθνή βιβλιογραφία για να περιγράψουν αυτή την νέα μορφή πολέμου. Οι πιο συνηθισμένοι είναι υβριδικός πόλεμος (hybrid warfare), υβριδική απειλή (hybrid threat), υβριδικός αντίπαλος (hybrid adversary), πόλεμος πλήρους φάσματος (full spectrum warfare) ακόμα και μη γραμμικός πόλεμος (non-linear war) ή πιο απλά συνδυασμός συμβατικού και μη συμβατικού πολέμου. Άτυπα ωστόσο έχει κυριαρχήσει ο όρος υβριδικός διότι δεν είναι ξεκάθαρος ο τρόπος και οι διαδικασίες με τις οποίες ενεργεί ο επιτιθέμενος και κυρίως λόγω της συνένωσης συμβατικών και μη, στρατιωτικών επιχειρήσεων.

Ο υπόψη όρος δεν εμφανίζεται στην ελληνική στρατιωτική βιβλιογραφία. Ο Στρατιωτικός Κανονισμός Στρατιωτικής Ορολογίας (ΣΚ 42-1/2001) αλλά και ο

Διακλαδικός Κανονισμός Κοινής Ορολογίας Ενόπλων Δυνάμεων (ΔΚ 0-4/2006) δεν αναφέρουν τον συγκεκριμένο όρο ή κάποιον με παρόμοια εννοιολογική σημασία. Συναντούμε τον όρο αυτό σε περιοδικά, σε άρθρα στρατιωτικού ενδιαφέροντος και στο διαδίκτυο, τα οποία όμως δεν αποτελούν επίσημες πηγές. Συνεπώς οι αναφορές για την στρατιωτική προσέγγιση του όρου προέρχονται από συγκεκριμένες επίσημες ξενόγλωσσες πηγές.

Ένας από τους κύριους εκφραστές του υβριδικού πολέμου είναι ο Frank G. Hoffman⁵, οι θεωρίες του οποίου αποτελούν πηγή έμπνευσης και για άλλους μελετητές. Σύμφωνα λοιπόν με τον Hoffman, «οι υβριδικοί πόλεμοι ενσωματώνουν ένα φάσμα διαφορετικών μέσων πολέμου, περιλαμβάνοντας συμβατικές ικανότητες, ακανόνιστες τακτικές και σχηματισμούς, τρομοκρατικές ενέργειες, αδιάκριτη βία και εξαναγκασμό και εγκληματική διαταραχή». Αναλύοντας τον ορισμό αυτό, διαπιστώνεται ότι επρόκειτο για μια μορφή πολέμου πολύπλευρη και πολυσύνθετη, η οποία οφείλει την ύπαρξή της στην σύγκλιση των διαφόρων μέσων και στοιχείων. (Hoffman, 2007)

Ο Nathan Freier⁶, ένας από τους δημιουργούς του υβριδικού οικοδομήματος, ορίζει ότι υπάρχουν τέσσερις τρόποι σύγκρουσης: ο παραδοσιακός, ο ακανόνιστος, η καταστροφική τρομοκρατία και ο καταστροφικός πόλεμος. Υποστηρίζει λοιπόν ότι «υβριδικός είναι ο πόλεμος, όπου ο δρών εφαρμόζει δύο από τους τέσσερις τρόπους πολέμου». Και σε αυτή την απόδοση του ορισμού, διακρίνεται αυτή η συνθετότητα, με την διαφορά ότι προσδιορίζονται επακριβώς τέσσερις τρόποι πολέμου που θα πρέπει δύο τουλάχιστον εξ αυτών να εφαρμοστούν ώστε να υφίσταται ο υβριδικός πόλεμος. (Hoffman, 2007)

Ο Οργανισμός του Βορειοατλαντικού Συμφώνου (NATO) για να μπορέσει να παρακολουθήσει τις εξελίξεις σχετικά με την εμφάνιση της νέας μορφής πολέμου, όρισε ότι «Υβριδικές απειλές εκδηλώνονται όταν συμβατικές, ασύμβατες και ασύμμετρες απειλές συνδυάζονται στον ίδιο τόπο και χρόνο. Η σύγκρουση θα μπορούσε να περιλαμβάνει μια ποικιλία υπερεθνικών, εθνικών ομάδων και ατόμων που ενεργούν τόσο παγκόσμια, όσο και σε μια χώρα. Ορισμένες συγκρούσεις μπορεί

⁵ Ο Frank G. Hoffman είναι επισκέπτης καθηγητής σε στρατιωτικά εκπαιδευτικά ιδρύματα των ΗΠΑ, συμπεριλαμβανομένου της Εθνικής Σχολής Άμυνας, των Σχολών Πολέμου Στρατού, Ναυτικού, Αεροπορίας, του Κέντρου Στρατηγικών μελετών Και Διεθνών Σπουδών, της Σχολής Πεζοναυτών και πολλά ακόμα. Είναι πρώην στρατιωτικός και έχει ασχοληθεί επισταμένα με τον Υβριδικό Πόλεμο.

⁶ Ο Nathan Freier είναι ανώτερος συνεργάτης στο Center For Strategic & International Studies (CSIS) των ΗΠΑ, πρώην στρατιωτικός, διδάσκει στρατηγική και στρατηγικό σχεδιασμό στο Ινστιτούτο Επιχειρήσεων Ειρήνης και Σταθερότητας της Αμερικανικής Σχολής Πολέμου, στο Κέντρο Διεθνών Σπουδών και Ασφαλείας του Πανεπιστημίου του Μέριλαντ.

να περιλαμβάνουν ταυτόχρονη τρομοκρατία, κυβερνοεπιθέσεις, εξεγέρσεις, εγκληματικότητα και ευρεία αταξία» (NATO_AJP-01, 2017)

Το Ευρωπαϊκό Κέντρο Αριστείας για την Αντιμετώπιση των Υβριδικών Απειλών (Hybrid Coe)⁷, αναφέρει στην επίσημη ιστοσελίδα του σχετικά με τον προσδιορισμό μιας υβριδικής απειλής τα παρακάτω :

- Μια συντεταγμένη και συγχρονισμένη ενέργεια, η οποία στοχεύει συνειδητά τις συστηματικές αδυναμίες δημοκρατικών κρατών και θεσμών, μέσω ενός ευρέως φάσματος μέσων (πολιτικά, στρατιωτικά, κοινωνικά και πληροφοριακά).
- Ενέργειες που εκμεταλλεύονται τα όρια της ανίχνευσης και της απόδοσης ευθυνών στον επιτιθέμενο, καθώς και τα όρια μεταξύ πολέμου και ειρήνης.
- Στοχεύει να επηρεάσει την λήψη αποφάσεων σε επίπεδο τοπικό (περιφερειακό), κρατικό ή σε επίπεδο θεσμών για να ευνοήσει και να πετύχει τους στρατηγικούς σκοπούς ενώ ταυτόχρονα υπονομεύει και βλάπτει τον στόχο. (Hybrid COE, p. 2018)

1.4 Η εξέλιξη του υβριδικού πολέμου

Λαμβάνοντας λοιπόν υπόψη τον εννοιολογικό προσδιορισμό του υβριδικού πολέμου, γίνεται ξεκάθαρο ότι πρόκειται για έναν πόλεμο που συνιστά έναν συνδυασμό άλλων μορφών πολέμου, ο οποίος χρησιμοποιεί μέσα και τακτικές που ήδη υπάρχουν και εφαρμόζονται αλλά επιπλέον προσθέτει ορισμένα σύγχρονα στοιχεία, όπως την διάσταση του κυβερνοχώρου και αυτή των πληροφοριών. Για αυτόν τον λόγο άλλωστε δεν αποτελεί μια καινοτομία της σύγχρονης πραγματικότητας αλλά έναν γνώριμο παραδοσιακά πόλεμο με σύγχρονες τεχνικές και τακτικές. Συνεπώς ο υβριδικός πόλεμος καλύπτει ένα ευρύτερο φάσμα πολέμων, από τους οποίους άντλησε δομικά στοιχεία για να σχηματίσει τον δικό του μοναδικό χαρακτήρα. Τις τελευταίες δεκαετίες έχουν κάνει την εμφάνισή τους κάποιες μεταψυχροπολεμικές θεωρίες εξέλιξης της μορφής του πολέμου όπως είναι ο πόλεμος 4^{ης} γενιάς, ο σύνθετος πόλεμος, ο απεριόριστος πόλεμος και ο ασύμμετρος πόλεμος.

⁷ The European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats: Διεθνές κέντρο που εξειδικεύεται σε θέματα υβριδικών απειλών και συμμετέχουν σε αυτό κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του NATO. Σκοπός του είναι η μελέτη του φαινομένου και η υποστήριξη των χωρών μελών για την αντιμετώπισή του.

1.4.1 Ο πόλεμος 4ης γενιάς (4th Generation War)

Στα τέλη της δεκαετίας του 1980, μια μερίδα θεωρητικών διαπίστωσαν σημαντικές αλλαγές στον χαρακτήρα και τη φύση του πολέμου, διατυπώνοντας έτσι την θεωρία του πολέμου της 4^{ης} γενιάς, στην οποία εντόπισαν το συγκεχυμένο της μελλοντικής σύγκρουσης, ειδικότερα τη σύγκυση μεταξύ πολέμου και ειρήνης καθώς και μεταξύ πολεμιστών και αμάχων. Ο πυρήνας αυτής της αντίληψης είναι ότι η εξασθένιση του κράτους ως ενός οργανικού και διοικητικού μηχανισμού, οδηγεί στην άνοδο των μη κρατικών δρώντων που είναι πρόθυμοι και ικανοί να αμφισβητήσουν τη νομιμότητα του κράτους. Ο πόλεμος 4^{ης} γενιάς χρησιμοποιεί ένα φάσμα συμβατικών και μη συμβατικών μέσων όπως η τρομοκρατία και η πληροφορία προκειμένου να υπονομεύσει τη βούληση του υφιστάμενου κράτους, να του αφαιρέσει τη νομιμότητα και να προκαλέσει μια εσωτερική κοινωνική κατάρρευση. (Williamson, 2009)

Σύμφωνα με τους εμπνευστές της θεωρίας, υπάρχουν τέσσερις βασικές αρχές που χαρακτηρίζουν τον πόλεμο 4^{ης} γενιάς. Η πρώτη αναφέρεται στην ευελιξία των επιχειρησιακών διαταγών. Εξαιτίας της διεύρυνσης του πεδίου της μάχης, το οποίο δύναται να περιλάβει και το σύνολο της τοπικής κοινωνίας, απαιτείται ευελιξία για την εκτέλεση της αποστολής, πάντοτε βέβαια εντός του πλαισίου που καθορίζεται από την πρόθεση του Διοικητή. Η δεύτερη αρχή αφορά την συνεχώς μειούμενη εξάρτηση από την συγκεντρωτική διοικητική μέριμνα. Η διασπορά του πεδίου της μάχης σε συνδυασμό με τον υψηλό ρυθμό των επιχειρήσεων απαιτούν τη δυνατότητα επιβίωσης χρησιμοποιώντας τους τοπικούς πόρους. Η τρίτη επικεντρώνεται στην δυνατότητα ελιγμού. Οι μεγάλες συγκεντρώσεις στρατευμάτων δεν αποτελούν πλέον τους καθοριστικούς παράγοντες της νίκης. Αντίθετα αποτελούν μάλλον μειονέκτημα, για το λόγο αυτό δίνεται μεγαλύτερη έμφαση στην ανάπτυξη μικρών και ευέλικτων μονάδων. Η τέταρτη και τελευταία αρχή, καθορίζει ότι η εσωτερική κατάρρευση του εχθρού θα προέρθει από την φυσική του καταστροφή, προσδιορίζοντας και στοχεύοντας τα κέντρα βάρους του, που μπορεί πχ να είναι ο πληθυσμός του εχθρού ακόμα και η ίδια η κουλτούρα του. (Lind, 2004)

1.4.2 Σύνθετος ή μεικτός πόλεμος (Compound War)

Οι σύνθετοι πόλεμοι χαρακτηρίζονται από την ύπαρξη συνεργασίας σε στρατηγικό και επιχειρησιακό επίπεδο μεταξύ συμβατικών και μη συμβατικών δυνάμεων και την δράση τους σε διαφορετικά πεδία επιχειρήσεων, υπό ενιαία όμως διοίκηση. Το πλεονέκτημα αυτού του πολέμου βασίζεται στην ικανότητα του να εκμεταλλεύεται τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κάθε δύναμης, ενισχύοντας κατά αυτόν τον τρόπο την αντίστοιχη απειλή που εκπέμπει κάθε μια από αυτές. Συνήθως

χρησιμοποιεί τις μη συμβατικές δυνάμεις για να πλήξει τις αδύναμες περιοχές ενώ αντίθετα, οι συμβατικές δυνάμεις εμπλέκουν τις κύριες δυνάμεις ασφαλείας του εχθρού, επιδιώκοντας να πετύχουν την υπεροχή σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο, η οποία θα οδηγήσει στο αποφασιστικό αποτέλεσμα, τη νίκη. (Hoffman, 2007)

Υπάρχουν πολλά ιστορικά παραδείγματα σύνθετων πολέμων. Ένας από αυτούς είναι ο πόλεμος στο Βιετνάμ, όπου οι ΗΠΑ αντιμετώπισαν τις ασύμμετρες δυνάμεις των Βιετκόνγκ και τον τακτικό στρατό του Βόρειου Βιετνάμ. Οι άτακτες δυνάμεις ενήργησαν κυρίως ως αντiperισπασμός ή μέτρο οικονομίας δυνάμεων σε ξεχωριστό ή και παράπλευρο πεδίο μάχης, ακόμα και στα μετόπισθεν.

1.4.3 Απεριόριστος πόλεμος

Ο απεριόριστος πόλεμος⁸ ή αλλιώς «πόλεμος πέρα από τα όρια» εισήχθη στην παγκόσμια βιβλιογραφία από δύο Κινέζους Αξιωματικούς, οι οποίοι θέλησαν να επεκτείνουν τον ορισμό και την έννοια του πολέμου πέρα από τον καθαρά στρατιωτικό τομέα και να εμπλέξουν τους τομείς της πολιτικής, της οικονομίας, του πολιτισμού, της διπλωματίας και της θρησκείας. Με αυτήν την πρωτοποριακή τους σκέψη οι δύο Κινέζοι Αξιωματικοί προέβλεψαν τις επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης πάνω στον τρόπο διεξαγωγής του πολέμου. Ο όρος απεριόριστος δεν σημαίνει πόλεμος χωρίς ηθικούς φραγμούς ή πέρα από κάθε όριο αλλά χρησιμεύει για να εκφράσει την επέκταση των μορφών πολέμου και την κάμψη των ορίων μεταξύ των τομέων ή των διαστάσεων του πολέμου. (Αστρεινίδης, 2009)

Επιπρόσθετα οι δημιουργοί της θεωρίας καθόρισαν και τις αρχές αυτού του πολέμου που είναι η πολύ-κατεύθυνση, ο συγχρονισμός και η ασυμμετρία. Στην πολύ-κατεύθυνση απαιτείται από τους Διοικητές να παρατηρούν το πεδίο της μάχης χωρίς προκαταλήψεις και διακρίσεις. Όλα τα παραδοσιακά πεδία (ξηρά, θάλασσα, αέρας και διάστημα) καθώς και η πολιτική, η οικονομία, ο πολιτισμός και οι ηθικοί παράγοντες θεωρούνται ισότιμα πεδία μάχης και μάλιστα πρέπει να χρησιμοποιηθούν όλα τα διαθέσιμα μέσα. (Gillum, 2011) Ο συγχρονισμός δίνει ιδιαίτερη έμφαση στη χρονική διάσταση των επιχειρήσεων και αφορά ουσιαστικά στην διεκπεραίωση ενεργειών σε διαφορετικά πεδία μάχης την ίδια όμως χρονική περίοδο. Τα στρατηγικά αποτελέσματα μπορούν να επιτευχθούν γρήγορα με ταυτόχρονες ενέργειες ή σε προσδιορισμένο χρόνο. Η ασυμμετρία τέλος, εμφανίζεται σε κάποιο βαθμό σε κάθε πολεμική σύγκρουση. (Αστρεινίδης, 2009)

⁸ Είναι όρος που προήλθε από τη δημοσίευση του βιβλίου με τίτλο «Unrestricted Warfare», με συγγραφείς τους Κινέζους Συνταγματάρχες Quiao και Wang το 1999 και αφορά σε πρόταση στρατιωτικής στρατηγικής της ΛΔ της Κίνας κατά των ΗΠΑ.

1.4.4. Ασύμμετρος πόλεμος

Ασύμμετρος είναι ο πόλεμος ο οποίος εφαρμόζεται από έναν αδύναμο παίκτη έναντι του ισχυρότερου αντιπάλου του. Αυτό σημαίνει ότι σε αυτή την σύγκρουση, οι εμπλεκόμενοι διαφέρουν είτε ως προς το μέγεθος είτε ως προς τους διαθέσιμους πόρους, αλλά παρά ταύτα εμπλέκονται σε σύγκρουση. Επίσης, υπάρχει η περίπτωση της ασύμμετρης σύγκρουσης, όταν μειοψηφικές ομάδες επαναστατούν κατά της πλειοψηφίας, διεκδικώντας για παράδειγμα περισσότερους διαθέσιμους πόρους ή ισότιμη κυριαρχία. Στην περίπτωση αυτή, ο αδύναμος παίκτης που εφαρμόζει τον ασύμμετρο πόλεμο μέσω μη συμβατικών και παράτυπων μέσων και μεθόδων επιδιώκει να χτυπήσει τον ισχυρότερο από αυτόν αντίπαλο στα αδύνατά του σημεία. Για αυτό τον λόγο, τα κύρια χαρακτηριστικά αυτού του τύπου πολέμου είναι το απρόβλεπτο, το αιφνίδιο και το μη αναμενόμενο. Στόχος λοιπόν, είναι να παρεμποδισθεί ο ισχυρός αντίπαλος να εφαρμόσει επιτυχώς την ισχύ του και να αναγκαστεί να δράσει σε δυσμενείς για αυτόν συνθήκες. (Gillum, 2011)

1.5 Τα χαρακτηριστικά του υβριδικού πολέμου

Υπάρχουν κάποια κοινώς αποδεκτά χαρακτηριστικά που εντοπίζονται σε κάθε μορφή υβριδικού πολέμου, τα οποία είναι:

1. Η ύπαρξη μιας μη τυποποιημένης, πολύπλοκης και ρευστής απειλής. Ο υβριδικός αντίπαλος μπορεί να είναι κρατικός ή μη κρατικός δρών. Για παράδειγμα, στον πόλεμο Ισραήλ-Χεζμπολάχ ή στον πόλεμο της Συρίας οι κύριοι αντίπαλοι ήταν μη κρατικοί φορείς στο πλαίσιο του δομημένου πολιτικού συστήματος. Αυτοί οι μη κρατικοί δρώντες μπορούν να λειτουργήσουν ως υποκατάστατα των χωρών, αν και έχουν συχνά ανεξάρτητες ατζέντες. Από την άλλη πλευρά, η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία και η επακόλουθη προσάρτηση της Κριμαίας μπορεί να περιγραφεί ως ένα παράδειγμα υβριδικού πολέμου, ο οποίος διεξήχθη από κρατικό δρώντα, παρά το γεγονός ότι η Ρωσία αρνείται την ανάμειξη της στην Ουκρανία. (Παντελής, 2015)
2. Η χρησιμοποίηση ενός συνδυασμού συμβατικών και μη συμβατικών μεθόδων. Οι μέθοδοι και οι τακτικές περιλαμβάνουν συμβατικές δυνατότητες, ακανόνιστη τακτική, ακανόνιστους σχηματισμούς, τρομοκρατικές ενέργειες, τυφλή βία και εγκληματική δραστηριότητα. Αυτές οι μέθοδοι χρησιμοποιούνται ταυτόχρονα σε όλο το φάσμα της σύγκρουσης στο πλαίσιο μιας ενιαίας στρατηγικής.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα η δράση του ISIS στη Συρία και στο Ιράκ. (Παντελής, 2015)

3. Η ευελιξία και γρήγορη προσαρμογή στις συνεχώς εξελισσόμενες καταστάσεις
4. Η χρησιμοποίηση προηγμένων οπλικών συστημάτων και άλλων επαναστατικών τεχνολογιών που προσαρμόζονται στο πεδίο της μάχης. Η Χεζμπολάχ το 2006 ήταν οπλισμένη με όπλα υψηλής τεχνολογίας, όπως κατευθυνόμενα βλήματα μεγάλης ακρίβειας και χρησιμοποιούσε επίσης μη επανδρωμένα αεροσκάφη για τη συλλογή πληροφοριών. (Παντελής, 2015)
5. Η χρήση των μέσων μαζικής επικοινωνίας και εκμετάλλευση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης για προπαγανδιστικούς σκοπούς και προσπάθεια στρατολόγησης νέων μελών, με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα αυτό του ISIS.
6. Η ταυτόχρονη δράση. Οι υβριδικές απειλές μπορούν να χρησιμοποιήσουν διαφορετικούς τρόπους διένεξης ταυτόχρονα, με τρόπο που να παρουσιάζει συνοχή. Σημαντικό να αναφερθεί ότι πέραν της κάθετης κλιμάκωσης, δηλαδή την περαιτέρω ένταση των στρατιωτικών επιθέσεων στο πεδίο μάχης, η υβριδική απειλή διαθέτει και την οριζόντια κλιμάκωση, δηλαδή την μεταφορά της επίθεσης από το ένα πεδίο στο άλλο ταυτόχρονα (π.χ. από την πολιτική στην οικονομία και από εκεί στην κοινωνία και στον κυβερνοχώρο), πολλαπλές επιθέσεις σε πολλαπλά πεδία, άρα πόλεμος σε πολλαπλές διαστάσεις. (Στραβοπόδης, 2019)
7. Η συγχώνευση. Μια υβριδική απειλή μπορεί να αποτελείται από ένα μίγμα επαγγελματιών στρατιωτών, ανταρτών (μελών παραστρατιωτικών οργανώσεων), τρομοκρατών και εγκληματιών. Ωστόσο, για να νοείται η υβριδική αυτή απειλή ως ενιαία, πρέπει να τους ενώνει ένας κοινός αντικειμενικός σκοπός
8. Η εγκληματικότητα. Μια υβριδική απειλή και κατ' επέκταση ένας υβριδικός πόλεμος δεν νοείται χωρίς την άσκηση εγκληματικής δραστηριότητας και μάλιστα ορισμένες φορές και ως μέθοδο διένεξης. (Στραβοπόδης, 2019)

1.6 Οι συνιστώσες του υβριδικού πολέμου

Ειδικός στόχος κάθε κράτους που ασκεί υβριδικό πόλεμο είναι να δημιουργήσει αβεβαιότητα και αμφιβολία σε έναν αντίπαλο, να καταστρέψει την ικανότητά του να διαχειριστεί μια κατάσταση, προκαλώντας αποσταθεροποίηση στο εσωτερικό του. Η

αποσταθεροποίηση ενός κράτους ή μιας περιοχής είναι μια λέξη κλειδί στους αντικειμενικούς σκοπούς του υβριδικού πολέμου. Προσδοκία του επιτιθέμενου είναι μέσω του υβριδικού πολέμου να δημιουργήσει μια αίσθηση πολιτικής αστάθειας και οικονομικής ανασφάλειας μεταξύ του πληθυσμού του κράτους στόχου. Σε μια τέτοια περίπτωση καθίσταται ασαφές αν υπάρχει κατάσταση πολέμου ή ειρήνης. Ασαφής είναι η φύση, ο βαθμός και η κατεύθυνση της απειλής και ασαφές ακόμη παραμένει το ποιος είναι ο πολεμιστής και ποιος δεν είναι. Η εμφάνιση μιας τέτοιας αβεβαιότητας και αμφιβολίας, σε συνδυασμό με την εφαρμογή ψυχολογικού πολέμου και επιχειρήσεων επιρροής, επιβραδύνει τους χρόνους αντίδρασης και δημιουργεί μια κατάσταση όπου η επιθυμία για αντίσταση εξαφανίζεται και παύει να έχει ουσία για τον αμυνόμενο. Στην ουσία, προκαλείται μια κατάσταση παράλυσης. (Em.Karagiannis, 2014)

Οι υβριδικές απειλές δεν είναι μονοδιάστατες. Στο μείγμα των στοιχείων του σύγχρονου υβριδικού πολέμου οι δρώντες θα προσπαθήσουν να εφαρμόσουν όσο το δυνατό περισσότερους τρόπους και παραλλαγές του πολέμου ταυτόχρονα και συνδυαστικά. Υπό την ομπρέλα του υβριδικού πολέμου συνδυάζονται παραδοσιακές πρακτικές και συνιστώσες του συμβατικού πολέμου, κατά βάση της υποστήριξης των επιχειρήσεων και του ελιγμού, σε αρμονία με τα υπερόπλα της τεχνολογίας σε περιοχές του στόχου. Ως συνιστώσες του υβριδικού πολέμου μπορούμε να αναγνωρίσουμε τις ασύμμετρες απειλές και την τρομοκρατία, τη λαθρομετανάστευση, το οργανωμένο έγκλημα, την ενεργειακή και οικονομική εξάρτηση, την πολιτική επιρροή, τις μειονότητες και παραστρατιωτικές οργανώσεις στο εσωτερικό των κρατών, το θρησκευτικό φονταμελισμό, τον πόλεμο του νόμου (lawfare) με την επίκληση του διεθνούς δικαίου και τον πληροφοριακό πόλεμο. (S.Chivvis, 2017)

2^ο Κεφάλαιο: Μορφές υβριδικού πολέμου στην Ελλάδα

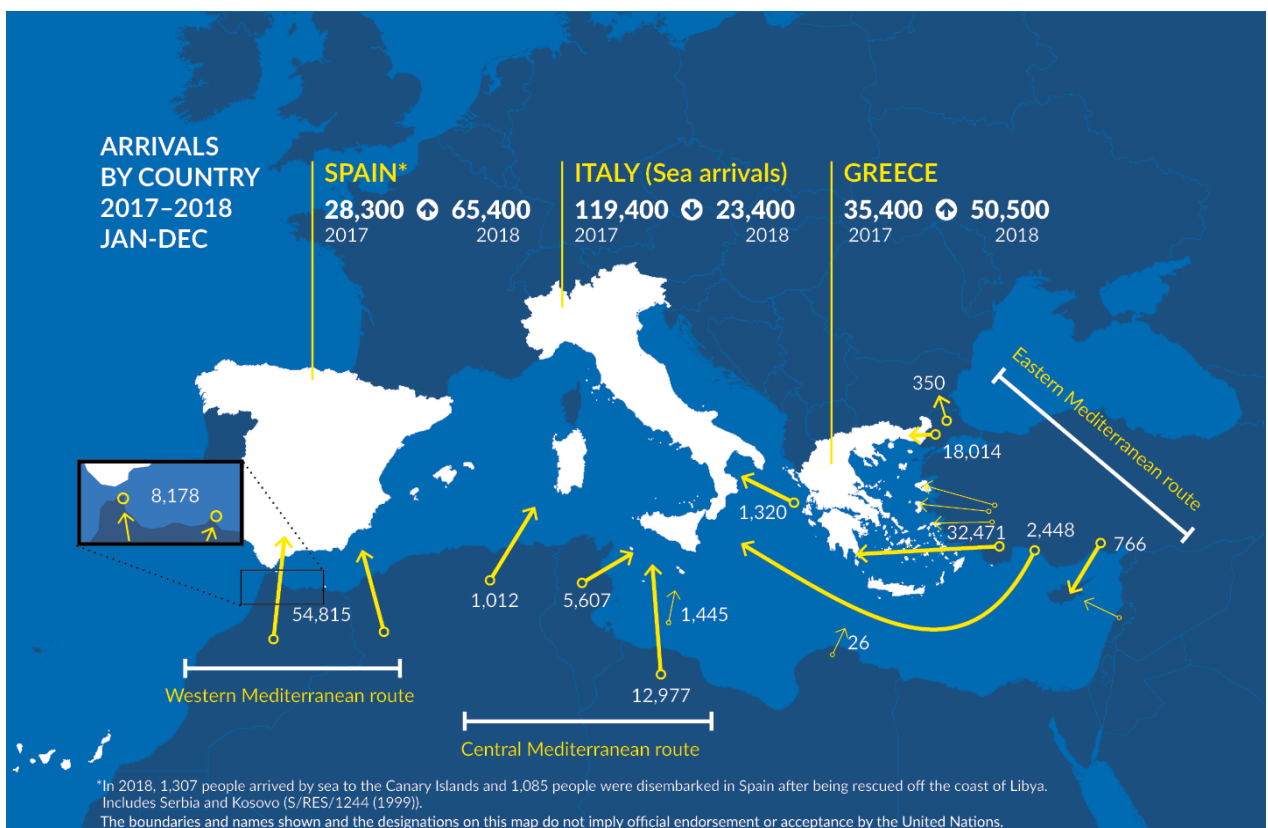
Η δεσπόζουσα κομβική θέση της Ελλάδας στο γεωπολιτικό σύστημα της Ανατολικής Μεσογείου την καθιστά γέφυρα του ενεργειακού κέντρου της Μέσης Ανατολής με την Ευρώπη και σημείο συνάντησης των διαφορετικών πολιτισμών. Αυτή ακριβώς όμως η εγγύτητα της Ελλάδας με ασταθείς περιοχές, όπως η Μέση Ανατολή κι η Βαλκανική χερσόνησος, λόγω κυρίως θρησκευτικών, ιστορικών, πολιτισμικών και εθνοτικών διαφορών, την τοποθετεί αυτομάτως στη δίνη μιας πολυδιάστατης και πολύμορφης απειλής. Η ένταση κι η μορφή της απειλής μεταβάλλεται κυρίως σε συνάρτηση με τις γεωπολιτικές επιδιώξεις και κινήσεις των ισχυρών γεωστρατηγικών παικτών στην ευρύτερη περιοχή. Το φάσμα των υβριδικών απειλών για την Ελλάδα μπορεί να προέλθει τόσο από κρατικούς όσο και από μη κρατικούς δρώντες. Κι ο ακριβής προσδιορισμός τους δεν είναι πάντοτε εύκολος, λόγω της πολυπλοκότητας και της μεταβλητότητας που παρουσιάζουν οι απειλές στα διαφορετικά περιβάλλοντα, ανάλογα με τους εμπλεκόμενους δρώντες και τους επιδιωκόμενους στόχους. Οι σύγχρονες υβριδικές απειλές, οι οποίες κάτω από προϋποθέσεις θα μπορούσαν να εξελιχθούν σε κρίσιμο κίνδυνο για την εθνική ασφάλεια, εντοπίζονται στην ανεξέλεγκτη είσοδο των μεταναστευτικών ροών, στη μουσουλμανική μειονότητα της Δυτικής Θράκης και στην επεκτατική πολιτική της Τουρκίας.

2.1 Μεταναστευτικές ροές

Η Ελλάδα δέχθηκε τα πρώτα κύματα των οικονομικών μεταναστών με την κατάρρευση των σοσιαλιστικών καθεστώτων της Ανατολικής Ευρώπης (κυρίως υπήκοοι Αλβανίας, Βουλγαρίας και Ρουμανίας που διέρχονταν από τα βόρεια σύνορά της). Εν συνεχεία, έγινε πόλος έλξης και κυρίως πύλη εισόδου προς τις χώρες της κεντρικής Ευρώπης μεταναστευτικών κυμάτων από αφρικανικές κι ασιατικές χώρες. Τα τελευταία χρόνια, με τις δυτικές εκστρατείες στο Αφγανιστάν και στο Ιράκ και κυρίως με τις εμφύλιες συγκρούσεις στη Λιβύη και στη Συρία, και την τρομοκρατία, το μεταναστευτικό ρεύμα προς τη χώρα μας διογκώθηκε σε επικίνδυνο βαθμό⁹. Η αύξηση

⁹ Οι αφίξεις των μεταναστών στη χώρα μας μέχρι τον Φεβρουάριο του 2019 (από τον Μάρτιο του 2016) ήταν 89.451 άτομα. Στην Τουρκία επέστρεψαν στο πλαίσιο της Συμφωνίας ΕΕ - Τουρκίας μόλις 1.836 άτομα και 601 από τη διμερή Συμφωνία Ελλάδος - Τουρκίας. Οι περισσότεροι μετανάστες (>58%) δεν προχωρούν σε αίτηση ασύλου ή αποσύρουν τελικά την αίτηση για να αποφύγουν την επαναπροώθησή τους στην Τουρκία, με την ολοκλήρωση των διαδικασιών. Μέχρι τα τέλη του 2018 εμφανίζεται να εκκρεμούν περίπου 61.750 αιτήσεις

της προσέλευσης και το παράλληλο σφράγισμα των χερσαίων συνόρων της χώρας από τα όμορα βόρεια κράτη, προκειμένου να ανακόψουν τη μεταναστευτική επέλαση προς τις χώρες της κεντρικής Ευρώπης, είχε ως αποτέλεσμα να εγκλωβιστούν στην Ελλάδα μεγάλοι όγκοι ανομοιογενών εθνοτικά, πολιτιστικά και θρησκευτικά, πληθυσμών. Η ολοένα και μεγαλύτερη συγκέντρωση ετερογενών ανθρώπων σε συνδυασμό με τον αναγκαστικό εγκλωβισμό τους στην ελληνική επικράτεια, την ανεπάρκεια του ελληνικού κι ευρωπαϊκού μηχανισμού να προβεί σε ουσιαστικές δράσεις περιορισμού των ροών στην πηγή τους, την άρνηση ουσιαστικά των ευρωπαϊκών κρατών για έμπρακτη αλληλεγγύη, με τη φιλοξενία τμήματος του συγκεντρωμένου μεταναστευτικού όγκου στις χώρες τους, τη ραγδαία οικονομική διολίσθηση της χώρας, λόγω της κρίσης και των μνημονιακών της υποχρεώσεων, οδήγησαν στην κοινωνική ασφυξία κι αναταραχή, υφαίνοντας «ένα μείζον ζήτημα ασφαλείας για τη ζωή των πολιτών, αλλά και για την εθνική ασφάλεια». (Φράγκος Φ. , 2016)

Εικόνα 3: Οι μετανάστες σε αριθμούς 2017-2019. -Πηγή: (unhcr.org)

ασύλου. Αξιοσημείωτο παραμένει ότι από τον Δεκέμβριο του 2016 μόλις 24 άτομα έχουν μεταφερθεί σε άλλα κράτη της ΕΕ, στο πλαίσιο της συμφωνίας με τον κανονισμό του Δουβλίνου (Γιαννάκου, 2019)

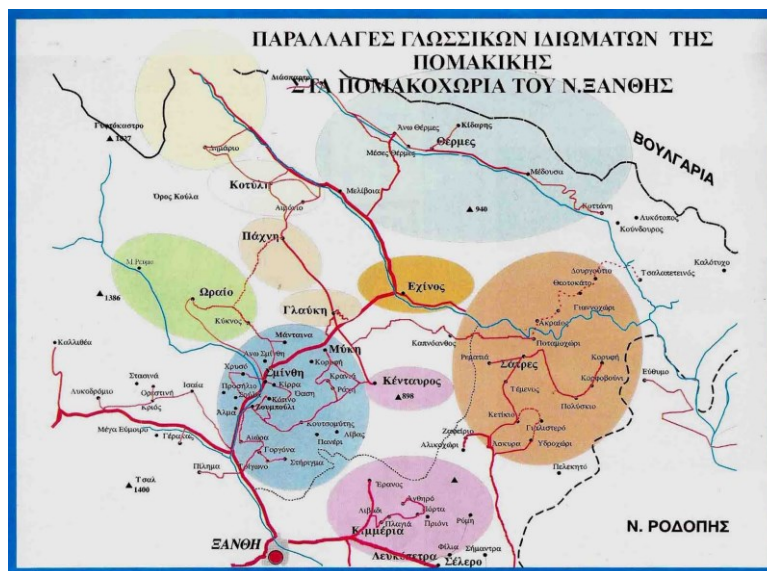
Το πολυδιάστατο της απειλής έγκειται στην πληθυσμιακή αλλοίωση που συντελείται, ειδικά στις περιοχές πρώτης υποδοχής και καταγραφής των πληθυσμών, στο δημογραφικό πρόβλημα της χώρας, αλλά και στην έλλειψη ιστορικών, πολιτιστικών και κυρίως θρησκευτικών δεσμών με το εισερχόμενο μεταναστευτικό πλήθος. Ο συνεχώς αυξανόμενος ρυθμός αφίξεων, οι αντικειμενικά δύσκολες συνθήκες διαβίωσης στα κέντρα υποδοχής, η χρονοβόρα διεκπεραίωση των διαδικασιών εξέτασης κι απόκτησης της ιδιότητας του πρόσφυγα, καθιστούν έκρυθμη την κατάσταση για την εσωτερική ασφάλεια της χώρας, με απροσδιόριστες μελλοντικές συνέπειες, είτε αναφερόμαστε σε περιόδους ειρήνης είτε αντίστοιχα σε έντασης, κρίσης και πολέμου με τον εξ ανατολών γείτονα. Εξάλλου, η Τουρκία εκμεταλλεύεται χωρίς ενδοιασμούς το μεταναστευτικό ρεύμα ως υβριδική απειλή, προκειμένου να επιτύχει τις γεωπολιτικές επιδιώξεις της¹⁰. Η κατάληψη, τέλος, σχετικά υποβαθμισμένων αστικών περιοχών κι η γκετοποίησή τους, πέρα από την υποβάθμιση σε όλους τους τομείς και την εγκατάλειψή τους, προσφέρει ιδανικό έδαφος απόκρυψης κι αφανούς δράσης ακραίων στοιχείων και δημιουργίας θυλάκων έντασης κι αποσταθεροποίησης της εθνικής κοινωνικής συνοχής.

2.2 Η Μουσουλμανική μειονότητα

Η μουσουλμανική μειονότητα στη Θράκη προέκυψε με την ανταλλαγή των πληθυσμών Ελλάδας και Τουρκίας με τη Συνθήκη της Λωζάνης το 1923. Η μειονότητα απαρτίζεται από τρεις εθνοτικές ομάδες, Πομάκους (35%), Ρομά (15%) και Τούρκους (50%), ενώ αγγίζει ποσοστιαία το 31% περίπου του συνολικού πληθυσμού της ευρύτερης περιοχής (περίπου 140.000 άτομα). Διατηρώντας η κάθε διαφορετική ομάδα τη δική της γλώσσα και τις παραδόσεις της, οδηγεί, βάσει και της Συνθήκης της Λωζάνης, στον προσδιορισμό της μειονότητας ως θρησκευτικής. Η Τουρκία επιθυμεί τον έλεγχο της μουσουλμανικής μειονότητας, για τις δικές της επιδιώξεις, κι απεργάζεται δράσεις κι ενέργειες, κυρίως μέσω του Προξενικού της Γραφείου στην

¹⁰ Τον Μάρτιο του 2020, στα χερσαία και θαλάσσια σύνορα της χώρας, εξελίχθηκε ένα καλά οργανωμένο σχέδιο της Τουρκίας, με στόχο την ανεξέλεγκτη είσοδο μεγάλου όγκου μεταναστών στην ελληνική ενδοχώρα. Απώτερος στόχος της Τουρκίας ήταν η επίτευξη αφενός διπλωματικών και οικονομικών ανταλλαγμάτων από την ΕΕ και η πρόκληση φθοράς στις ελληνικές δυνάμεις ασφαλείας. Πλέον πληθώρα στοιχείων που έρχονται στο φως καθημερινά, αποκαλύπτουν και αποδεικνύουν την ενεργό συμμετοχή κρατικών τουρκικών φορέων τόσο στον συντονισμό όσο και στην καθοδήγηση και υποστήριξη των προσπαθειών μαζικής διάρρηξης των ελληνικών συνόρων από τους μετανάστες (Καπούτσης, 2020)

Κομοτηνή. Σήμερα διαπιστώνεται έντονα μια προσπάθεια εξαγωγής της εικόνας σύμπτωσης της μειονότητας με τους τουρκικούς στόχους και τις επιδιώξεις στην ευρύτερη περιοχή, μέσω στοχευμένων ενεργειών των ομάδων του πληθυσμού που είναι φιλικά προσκείμενες στο τουρκικό αφήγημα.

Εικόνα 4: Τα Πομακοχώρια της Θράκης. -Πηγή: (pomakohoria.blogspot.com)

Τα σημεία προβληματισμού των ιθυνόντων της ελληνικής εσωτερικής ασφάλειας είναι η κατά προσέγγιση και όσο το δυνατόν ακριβής εκτίμηση της δυνητικής απειλής και του ύψους της μαχητικής δύναμης που μπορεί να συγκεντρωθεί στους κόλπους της μουσουλμανικής μειονότητας. Στην προκύπτουσα μαχητική δύναμη καταβάλλεται προσπάθεια συνυπολογισμού της πιθανής ενίσχυσής της, είτε εξωτερικά (από τις έτερες Βαλκανικές χώρες με αθρόα συρροή φιλικά προσκείμενων ομάδων Κοσοβάρων κι Αλβανών) είτε εσωτερικά (από ακραίους μουσουλμάνους που βρίσκονται αφανείς κι εν υπνώσει, συγκεντρωμένοι σε πυκνούς πληθυσμούς μεταναστών στα διάφορα γεωγραφικά σημεία της χώρας) και λαμβάνοντας παράλληλα υπόψη την ενεργοποίηση και προσχώρηση των μετριοπαθών μουσουλμάνων της μειονότητας σε δεύτερο στάδιο¹¹.

Η τουρκική εξωτερική πολιτική για τη μειονότητα της Θράκης ακολουθεί πολυδιάστατη και πολυεπίπεδη προσέγγιση. Η τουρκική προπαγάνδα εστιάζει στη διεθνή προβολή, εμπέδωση κι επιβεβαίωση του αφηγήματός της, ότι η μουσουλμανική

¹¹ Η σημερινή σύνθεση της μειονότητας στη Θράκη, δυνητικά θα μπορούσε να συγκροτήσει μια δύναμη των 1000-1200 μαχητών στους κόλπους της, που αναλογεί στο 1% του πληθυσμού της. Αν συνυπολογιστούν όλοι μαζί - πιθανές εισροές εξωτερικών Βαλκάνιων μαχητών καθώς και εκείνων που διαβιούν στο εσωτερικό της χώρας με τους μουσουλμάνους της μειονότητας που θα ενταχθούν σε δεύτερο στάδιο - η δύναμη μπορεί να φτάσει τους 10.000 μαχητές. (Δρούγος, 2016)

μειονότητα είναι αμιγώς τουρκική. Προς τον σκοπό αυτό προβάλλει, με κάθε ευκαιρία και σε κάθε επίπεδο, επιτακτικά ζητήματα ενισχύσεως της εκπαίδευσης της μειονότητας, μέσω ιδρύσεων δίγλωσσων κοινοτικών σχολείων πρώτης και μέσης βαθμίδας εκπαίδευσης, αποφυγής διορισμού των μουφτήδων από το ελληνικό κράτος αλλά εκλογής τους από την ελεγχόμενη κοινότητα, καθώς και των αντίστοιχων επιτροπών διαχείρισης των βακουφιών¹². Παράλληλα, απαιτεί την αναγνώριση από την ελληνική πολιτεία του τουρκικού επιθετικού προσδιορισμού των συλλόγων της μειονότητας, όπως ο σύλλογος «Τουρκικής Ένωσης Ξάνθης».

Από την άλλη, οι μηχανισμοί της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής επενδύουν στη δημιουργία συνεχών τριβών και προβλημάτων εντός της μειονότητας. Γίνεται συστηματική προσπάθεια ιδρύσεως τμημάτων προσχολικής εκπαίδευσης (μη αναγνωρισμένων από το κράτος) στο πλαίσιο συνύπαρξης παράλληλης εκπαιδευτικής δομής που να εκφράζει τις τουρκικές επιδιώξεις, αμιγώς χρηματοδοτούμενης από το τουρκικό προξενείο, προκειμένου να αντισταθμιστεί το γεγονός της υποχρεωτικής ελληνικής εκπαίδευσης από το νηπιαγωγείο. Από το Προξενείο της Κομοτηνής, επιπρόσθετα, καλλιεργείται συστηματικά η εικόνα μιας μη ικανοποιητικής κι αποτελεσματικής ανταπόκρισης του ελληνικού κράτους στα ζητήματα / προβλήματα των κατοίκων της Θράκης, δημιουργώντας κλίμα αμφισβήτησης των ελληνικών κρατικών οργάνων και θεσμών. Ταυτόχρονα, διατηρεί το αρνητικό κλίμα, μέσω δικτύου πληρωμένων στελεχών και πρακτόρων, προκειμένου να πειστούν τόσο οι φιλήσυχοι Έλληνες μουσουλμάνοι, καθώς και οι λοιπές εθνότητες Ρομά και Πομάκων και να πειστούν ότι είναι τουρκογενείς. (Φράγκος Φ. , 2014)

2.3 Τρομοκρατία-Οργανωμένο έγκλημα

Η δραστηριοποίηση της τρομοκρατίας και του οργανωμένου εγκλήματος στην Ελλάδα δεν είναι τόσο έντονη όσο σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, παρουσιάζεται όμως ενισχυμένη, ιδίως τις τελευταίες δεκαετίες¹³. Στις μέρες μας, παρατηρούμε μια αλλαγή

¹² Δωρεά, συνήθως κτηματική, η οποία παραχωρείται σύμφωνα με τον ισλαμικό νόμο, για μουσουλμανικούς θρησκευτικούς ή φιλανθρωπικούς σκοπούς, χωρίς πρόθεση ανάκτησης των περιουσιακών στοιχείων

¹³ Η ανάπτυξη της ελληνικής εγχώριας τρομοκρατίας εντοπίζεται κυρίως με την εμφάνιση της 17 Νοέμβρη, μιας ολιγομελούς τρομοκρατικής ομάδας που παρέμεινε ενεργή για σχεδόν τριάντα χρόνια. Το οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα σημείωσε ιδιαίτερη ανάπτυξη κυρίως μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, δηλαδή σε μια περίοδο κατά την οποία οι ανακατατάξεις που έλαβαν χώρα στο διεθνές σύστημα, με την κατάρρευση της ΕΣΣΔ, τη διάλυση της ενωμένης Γιουγκοσλαβίας και τη δημιουργία πολλών νέων κρατών με αδύναμες κεντρικές δομές στην Ανατολική Ευρώπη και τα Βαλκάνια, έφεραν την εξάπλωση και εισροή στη χώρα

των εγχώριων τρομοκρατικών οργανώσεων, οι οποίες από τις παλαιότερες ολιγομελείς «κλειστές» ομάδες φαίνεται να μεταβαίνουν σε πιο πολυάριθμα σχήματα, τα οποία μάλιστα απαρτίζονται κυρίως από νέους. Τόσοι παλαιότερες, ανενεργές πλέον, οργανώσεις, όπως η 17 Νοέμβρη, όσο και οι νεότερες, δεν εμφάνισαν και δεν έχουν μέχρι σήμερα εμφανίσει δράση τέτοιου βεληνεκούς που να μπορεί να θεωρηθεί ότι κλόνησε τα θεμέλια του υφιστάμενου καθεστώτος στην Ελλάδα. Ωστόσο, αποτέλεσαν σημαντικές απειλές για την εγχώρια ασφάλεια, καθώς η δράση τους συμπεριέλαβε θανατηφόρα πλήγματα σε βάρος ανθρώπινων στόχων με θεσμικό ρόλο και καταστροφικές επιθέσεις σε υλικούς στόχους με συμβολική σημασία. (Μπόση_Μ._Βασιλειάδης_Ηλ., 2015)

Αναφορικά με το οργανωμένο έγκλημα, η κατάσταση στην Ελλάδα παρουσιάζεται αρκετά διαφορετική. Οι εγχώριες εγκληματικές οργανώσεις συνεργάστηκαν με εγκληματικές ομάδες που προέρχονται από το εξωτερικό, αποκτώντας τη δυνατότητα να υλοποιήσουν σειρά σοβαρών εγκληματικών δράσεων¹⁴. Οι δράσεις αυτές περιλαμβάνουν πλήθος παράνομων πράξεων, από την οργανωμένη κλοπή οχημάτων, τις διαρρήξεις, τη διενέργεια ληστειών, την παροχή εκβιαστικής προστασίας σε επιχειρήσεις, μέχρι τη διάπραξη δολοφονιών, το εμπόριο ναρκωτικών και όπλων, την παράνομη διακίνηση ανθρώπων, τη μαστροπεία και το ξέπλυμα μαύρου χρήματος. Είναι σαφές ότι οι εν λόγω δραστηριότητες συνιστούν σοβαρότατη απειλή για την εγχώρια ασφάλεια, με τους πολίτες της χώρας να βιώνουν άμεσα τις συνέπειές τους και να είναι σε καθημερινή βάση δυνητικά θύματα μίας ή περισσότερων οργανωμένων εγκληματικών ενεργειών. (Σουλιώτης, 2017)

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται διασύνδεση μεταξύ τρομοκρατίας και οργανωμένου εγκλήματος στην Ελλάδα. Παλαιότερα οι εγχώριες τρομοκρατικές οργανώσεις δρούσαν σε καθεστώς απόλυτης μυστικότητας, διατηρούσαν στεγανά ως προς τον χώρο του οργανωμένου εγκλήματος και εμπλέκονταν αυτόνομα σε παράνομες πράξεις όπως ληστείες και κλοπές προκειμένου να εξασφαλίσουν χρηματοδότηση και απόκτηση οπλισμού. Στις μέρες μας όμως διαφαίνεται μια εξελισσόμενη σχέση μεταξύ τρομοκρατικών και εγκληματικών ομάδων, τόσο στο

ξένων εγκληματικών ομάδων, οι οποίες δρώντας σε συνεργασία με τις ελληνικές οργανώσεις σχημάτισαν εγκληματικούς πυρήνες με αυξημένες δυνατότητες και παρεμβάσεις (Μπόση_Μ._Βασιλειάδης_Ηλ., 2015)

¹⁴ Ήδη από το 2004 ο αριθμός των ξένων εγκληματικών οργανώσεων που δραστηριοποιούνταν στην Ελλάδα ξεπερνούσε αυτόν των ελληνικών, ενώ και τα επόμενα χρόνια οι αλλοδαποί εγκληματίες κρατούν τον πρωταγωνιστικό ρόλο στο οργανωμένο έγκλημα που εκδηλώνεται στην Ελλάδα.

επίπεδο προμήθειας οπλισμού όσο και στο επίπεδο αποφυγής των διωκτικών αρχών και των κατασταλτικών μηχανισμών του κράτος. (Μπόση_Μ._Βασιλειάδης_Ηλ., 2015)

Η γεωπολιτική θέση της χώρας μας δεν της επιτρέπει να παραμείνει στο απυρόβλητο της διεθνούς τρομοκρατίας, ενώ την έχει ήδη καταστήσει χώρο εκτεταμένης δραστηριοποίησης του διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος. Δεδομένης της γειννιάσής της με ζώνες μεγάλης αστάθειας, τόσο στην Αφρική όσο και στη Μέση Ανατολή, δεν μπορεί να αποκλειστεί η εμφάνιση στο έδαφός της ισλαμικών τρομοκρατικών ομάδων, το οποίο δυνητικά εξαρτάται και από τις επιλογές του ελληνικού κράτους στο πεδίο της διεθνούς πολιτικής. Παράλληλα η Ελλάδα, λόγω της δράσεως στο έδαφός της ισχυρών ξένων οργανώσεων, έχει καταστεί διαμετακομιστικό κέντρο για την πραγματοποίηση διεθνικών εγκληματικών δράσεων. Τα παραπάνω προκαλούν δυσμενέστατο αντίκτυπο στη συνοχή και την ομαλή ανάπτυξη της ελληνικής κοινωνίας, ενώ παράλληλα αποδυναμώνουν καθοριστικά τις κεντρικές δομές του ελληνικού κράτους και πλήττουν καίρια την εθνική του οικονομία.

(Μπόση_Μ._Βασιλειάδης_Ηλ., 2015)

Όσο η κατάσταση σε Μέση Ανατολή και Βόρεια Αφρική θα χειροτερεύει, τόσο θα γιγαντώνεται η απειλή για την εσωτερική μας ασφάλεια. Εξτρεμιστικά, αντιεξουσιαστικά και παράνομα στοιχεία πιθανότατα να προσπαθήσουν να εμπλακούν και να εκμεταλλευτούν καταστάσεις. Εκτιμάται λοιπόν ότι η βασικότερη εσωτερική υβριδική απειλή για την Ελλάδα προέρχεται από τον εκρηκτικό συνδυασμό του οργανωμένου εγκλήματος και του θρησκευτικού εξτρεμισμού με την πάντοτε υφέρπουσα τρομοκρατία, ένα μίγμα που δύναται να οδηγήσει στις πιο ακραίες καταστάσεις.

2.4 Κυβερνοτρομοκρατία

Ο κυβερνοχώρος και τα τεκταινόμενα σε αυτόν, αποτελούν έναν επιπλέον τομέα προβληματισμού για την Ελλάδα. Η χώρα μας αποτελεί μέρος του παγκοσμιοποιημένου συστήματος, και ως εκ τούτου διαθέτει σχετικές υποδομές και υπηρεσίες εξαρτημένες από το διαδίκτυο, οπότε εκ των πραγμάτων είναι ευάλωτη και εν δυνάμει στόχος σε αντίστοιχες απειλές. Το γεγονός ότι οι κυβερνοαπειλές δεν περιορίζονται από γεωγραφικά όρια, δίνει το πλεονέκτημα στους δράστες να απειλήσουν την εθνική ασφάλεια άμεσα και οποιαδήποτε χρονική περίοδο και ως εκ τούτου αποτελούν σημαντική συνιστώσα υβριδικής

απειλής. Δεν μπορεί να αγνοηθεί η έντονη δραστηριότητα της Τουρκίας, η οποία εκφράζεται έντονα τελευταία, στο πλαίσιο των εξελίξεων μετά το αποτυχημένο πραξικόπημα, όπως επίσης και το γεγονός ότι το ελληνικό τραπεζικό σύστημα και η Τράπεζα της Ελλάδος έχει γίνει στόχος χάκερ ,αλλά και η υπόθεση των παρακολουθήσεων των συνομιλιών κυβερνητικών στελεχών επί της περιόδου των Ολυμπιακών Αγώνων, που ήταν δυνατές μέσω εγκατάστασης κακόβουλου λογισμικού σε server της Vodafone. (Αλ.Καλαφάτης, 2015) (Αγγ.Πετρόπουλος, 2015)

Σύμφωνα με το Τμήμα Πληροφορικής της Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας πίσω από τις επιθέσεις κρύβονται κυβερνοεγκληματίες και χάκερς με επαγγελματικό επίπεδο, εκπαιδευμένα νεαρά παιδιά καθοδηγούμενα από εχθρικές κυβερνήσεις να διαπράττουν ηλεκτρονικά εγκλήματα, τρομοκρατικές οργανώσεις, και τέλος κατάσκοποι, με στόχο τις υποκλοπές δεδομένων με ανταγωνιστικά κίνητρα και οικονομικά συμφέροντα. (Κ.Μαυραγάνης, 2017)

Επομένως οι ευαίσθητες Ελληνικές κρατικές υποδομές στους τομείς των επικοινωνιών, της ενέργειας, των μεταφορών, της υγείας, της οικονομίας αλλά και οι λειτουργίες του κρατικού μηχανισμού και η ηλεκτρονική διακυβέρνηση παράλληλα με τις εταιρείες παροχής ευρυζωνικών επικοινωνιών και τα συστήματα διοίκησης και ελέγχου των ενόπλων δυνάμεων και των σωμάτων ασφαλείας εκτιμάται ότι μπορούν να αποτελέσουν δελεαστικούς στόχους για τις υβριδικές συνιστώσες του κυβερνοχώρου.

2.5 Τουρκικός επεκτατισμός

Η γεωγραφική θέση της Τουρκίας δικαιολογεί και το τεράστιο ενδιαφέρον που επιδεικνύουν οι γεωστρατηγικοί παίκτες (ΗΠΑ, Ρωσία, Ε.Ε. και Κίνα) της παγκόσμιας σκακιέρας, για να κερδίσουν το μέρος της. Αδιαμφισβήτητα, τα τελευταία χρόνια, η ίδια έχει επιλέξει να διεκδικήσει και να υλοποιήσει με επιθετικό τρόπο τις γεωπολιτικές της φιλοδοξίες κι επιδιώξεις, προσπαθώντας να επιβληθεί αρχικά ως τοπική ηγεμονική δύναμη-ρυθμιστής των εξελίξεων κι εν συνεχεία να αποτελέσει έναν από τους διεθνείς δρώντες. Το φιλόδοξο σχέδιο της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας ξεδιπλώνεται με μεθοδικότητα κι επιμονή, αρχικά στα κράτη του εγγύς περιβάλλοντός της (χώρες των

Βαλκανίων¹⁵, της Μέσης Ανατολής και της Υπερκαυκασίας ή Νοτίου Καυκάσου). Υιοθετώντας ανοιχτά πλέον το όραμα του πολιτικό-στρατιωτικού κατεστημένου της χώρας, δηλαδή της ιστορικής, πολιτιστικής κι ιδεολογικής σύνδεσης και συνέχειας με τους λαούς της πρώην οθωμανικής αυτοκρατορίας, επενδύει στο σύγχρονο γεωπολιτικό αφήγημά της, που περιλαμβάνει έννοιες όπως αναθεώρηση ιστορικών διεθνών συμφωνιών, επαναπροσδιορισμό του στρατηγικού της χώρου, επαναδιατύπωση κι ερμηνεία διεθνών κι εθιμικών κανόνων υπό τελείως διαστρεβλωμένη αντίληψη (όπως η κατά το δοκούν ερμηνεία κι αντίληψη του Διεθνούς Δικαίου της Θάλασσας) (Φράγκος Ρ. Φ., 2012)

Η εφαρμοζόμενη επιθετική πολιτική της Τουρκίας, με στόχο την ικανοποίηση των επιδιώξεών της, συντελείται μέσα από ένα πλέγμα γεωστρατηγικών και γεωπολιτικών διεκδικήσεων, που συνεχώς αναβαθμίζεται κι αυξάνεται, όσο διαπιστώνει έμπρακτα ότι τόσο τα άμεσα θιγόμενα κράτη όσο και τα αντικρουόμενα συμφέροντα των ισχυρών κρατών εμποδίζουν τη χάραξη μιας αποδεκτά κοινής κι αποφασιστικής στρατηγικής γραμμής αντιμετώπισης της επιθετικότητάς της. Ισορροπώντας διπλωματικά επικίνδυνα μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων ασκεί μια τύποις τυχοδιωκτική εξωτερική πολιτική, κατανοώντας απολύτως από τη μία την ανάγκη της Ε.Ε. και των ΗΠΑ να την κρατήσουν στο άρμα της δυτικής συμμαχίας και από την άλλη της Ρωσίας να την καταστήσει δούρειο ίππο στους κόλπους της δυτικής συμμαχίας.¹⁶

Η Τουρκία αποτελεί σήμερα τη μεγαλύτερη δυνητική απειλή για την Ελληνική εθνική ασφάλεια. Η χρήση μάλιστα τακτικών και μεθόδων του υβριδικού φάσματος στα μέτωπα των συγκρούσεων που εμπλέκονται οι ένοπλες δυνάμεις της οδηγεί στο συμπέρασμα της υιοθέτησης και της ενσωμάτωσης στις επιχειρήσεις της των πρακτικών του νέου τύπου πολέμου¹⁷. Αποδεικνύεται εξάλλου και στο πεδίο της

¹⁵ Οι στόχοι της εξωτερικής πολιτικής στα Βαλκάνια, όπως αναφέρονται στο βιβλίο «Στρατηγικό Βάθος» του Νταβούτογλου, προσδιορίζονται στη στοχευμένη και συντονισμένη ενίσχυση των εθνοτικών μειονοτήτων της Αλβανίας και της Βοσνίας, τόσο βραχυπρόθεσμα όσο και μακροπρόθεσμα, κατά τέτοιο τρόπο που θα εξασφαλίσει στην Τουρκία τις απαιτούμενες εγγυήσεις και τη δυνατότητα εσωτερικής επέμβασης στις υποθέσεις των μουσουλμανικών μειονοτήτων στα Βαλκάνια, καθώς και τη δημιουργία ενός «μουσουλμανικού τόξου», σημειώνοντας ως ιστορικό παράδειγμα αντίστοιχης επιτυχημένης Τουρκικής πρακτικής επέμβασης και νομιμοποίησης το παράδειγμα της Κύπρου. (Τζούμης, 2016)

¹⁶ «Οι ΗΠΑ δείχνουν να έχουν μια άλλη θεώρηση, που αλληθωρίζει προς την Ευρώπη και εστιάζει προς την Άπω Ανατολή. Η Γερμανία δεν έχει το αίσθημα της ευρωπαϊκής αλληλεγγύης και δεν μπορεί να αντέξει σε αυτή την ερμαφρόδιτη πολιτική: οικονομική αυστηρότητα στους εταίρους της και γαλαντόμος διπλωματία στην Τουρκία» (Παπαναστασόπουλος, 2020)

¹⁷ Γίνεται ευρεία χρήση παραστρατιωτικών ομάδων και μαχητών ισλαμιστικών οργανώσεων, καθώς και ατάκτων, σε όλα τα μέτωπα όπου διεξάγει επιθετικές επιχειρήσεις (Λιβύη και Συρία) «Στη διάρκεια της επιχειρήσης 'Olive Branch-Zeytin Dalı' η Τουρκία, πέραν της χρήσης συντριπτικής στρατιωτικής ισχύος, ενέπλεξε περισσότερο από 30.000 δυνάμεις

αντιπαράθεσής της με τον Ελληνισμό, όπου συντελείται ένας πρωτοφανής πληροφοριακός πόλεμος (βασικό εργαλείο του υβριδικού πολέμου). Η διαρκής επίδειξη της στρατιωτικής της ισχύος κι η διατήρηση της έντασης στον διεκδικούμενο από αυτή θαλάσσιο χώρο έχει ως απώτερο στόχο την ψυχολογική κόπωση κι εθνική καταρράκωση του φρονήματος για αντίσταση του ελληνικού ακροατηρίου. Από την άλλη, ο απόλυτος βαθμός ελέγχου της διακινούμενης πληροφορίας που επετεύχθη από την πολιτική της ηγεσία στο εσωτερικό της, με τη φίμωση κάθε αντιπολιτευόμενου μέσου, τις απροκάλυπτες διώξεις των δημοσιογράφων, τον έλεγχο της δικαιοσύνης και την καταστρατήγηση κάθε έννοιας δικαίου, οδήγησε σε μια πρωτόγνωρη εκστρατεία έντονης παραπληροφόρησης του εσωτερικού όσο και του διεθνούς ακροατηρίου (μέσα από το κανάλι CNN TURK).

Η Τουρκία διεξάγει και στη Δυτική Θράκη ανάλογο τύπου υβριδικές επιχειρήσεις. Μέσω των διαφόρων μηχανισμών ελέγχου κι επιρροής της μουσουλμανικής μειονότητας, στοχεύει στην «τουρκοποίηση» και στη μελλοντική αξιοποίησή της. Μια ομογενοποιημένη μειονότητα θα προσέδιδε την αναγκαία δικαιολογία για τουρκική παρέμβαση στην ελληνική επικράτεια, ως αυτόκλητη προστάτιδά της. Το σχέδιο εξυφαίνεται μέσω των ενεργειών του Προξενείου της Κομοτηνής και συνοψίζεται αφενός σε ομογενοποίηση του αθιγγανικού, πομακικού και τουρκικού πληθυσμού και αφετέρου στην καλλιέργεια τουρκικής συνείδησης, κοινής για όλη τη μειονότητα, με στόχο την περαιτέρω κοσοβοποίηση της ευρύτερης περιοχής της Δυτικής Θράκης. (Φράγκος Ρ. Φ., 2012)

Αντίστοιχα, με τη συγκέντρωση ενός τεράστιου μεταναστευτικού πληθυσμού στο εσωτερικό της και με τη δυνατότητα ελέγχου της ροής των μεταναστών προς την Ελλάδα, πέτυχε να εργαλειοποιήσει σε υβριδικό όπλο την ανθρώπινη απελπισία. (Λαυρέντζος, 2019) Στόχος της είναι ο ψυχολογικός ευρωπαϊκός εκφοβισμός κι εξαναγκασμός, για την απόσπαση κυρίως οικονομικών ανταλλαγμάτων από την Ε.Ε. και διπλωματική στήριξη στις επεκτατικές της ακροβασίες¹⁸. Ο τουρκικός επιχειρησιακός υβριδισμός αποδεικνύεται με την ακολουθούμενη ελκυστική πολιτική

παραστρατιωτικών. Οι δυνάμεις αυτές κατανέμονταν στις οργανώσεις Faylaq Al Sham, Jaysh Al Nasr, Free Idlib Army, Ταξιαρχία Hamza κ.α.» (Παούνης, Νικόλαος ΕΛΙΑΜΕΠ, 2018)

¹⁸ Η πρόσφατη ωμή επίσημη δήλωση της πολιτικής της ηγεσίας για παροχή διεθνούς (κυρίως ευρωπαϊκής) στήριξης στις παραπαίουσες στρατιωτικές τουρκικές επιχειρήσεις στη Συρία, με όπλο την απειλή της αποστολής πλήθους εξαθλιωμένων μεταναστών στην Ευρώπη, διαμέσου των ελληνικών συνόρων και η ταυτόχρονη εκτόξευση συντονισμένης εκστρατείας παραπληροφόρησης και προπαγάνδας εναντίον της ελληνικής εύλογης αντίδρασης αναχαίτισης των μεταναστευτικών ροών στα σύνορά της, και ως εκ τούτου ανατροπής των σχεδίων της να πλημμυρίσει το ευρωπαϊκό έδαφος με ακόμη μεγαλύτερο αριθμό μεταναστών, καταδεικνύει τον στρατηγικό σχεδιασμό των υβριδικών της επιχειρήσεων. (Συρίγος, 2020)

φθηνών αεροπορικών εισιτηρίων, προκειμένου οι μεταναστευτικοί πληθυσμοί όλων των αφρικανικών κι ασιατικών χωρών να μεταβαίνουν εύκολα και να συγκεντρώνονται πρώτα στην Τουρκία, στην προσπάθειά τους να περάσουν στο έδαφος της Ε.Ε. Η ικανότητα του τουρκικού μηχανισμού να αυξομειώνει τις μεταναστευτικές ροές προς την Ελλάδα, ανάλογα με τις οδηγίες της τουρκικής φυσικής ηγεσίας, επιτυγχάνει τη διατήρηση συνεχούς πίεσης με αυξομειούμενη ένταση στους ελληνικούς μηχανισμούς ασφαλείας. Στόχος είναι η φθορά των ελληνικών δυνάμεων ασφαλείας, η ραγδαία επιβάρυνση κι υποβάθμιση των κρατικών δομών κι υπηρεσιών της χώρας, η ανομοιομορφία, η αποσταθεροποίηση κι η τελική αποδιοργάνωση του ιστού της ελληνικής κοινωνίας. Συνυπολογίζοντας ότι εντός των μεταναστευτικών κυμάτων παρεισφρέουν αφανή ακραία μουσουλμανικά στοιχεία, με στόχο τη δημιουργία θυλάκων αναταραχής, όταν και όποτε απαιτηθεί, η γεωγραφική διασπορά των μεταναστών στο εσωτερικό της Ελλάδας παρέχει επιχειρησιακό τακτικό πλεονέκτημα στην Τουρκία σε πιθανή μελλοντική επιχείρηση (είτε με δέσμευση ελληνικών δυνάμεων για έλεγχο κι απομόνωση των θυλάκων είτε με ενεργοποίηση αφανών πρακτόρων εντός των θυλάκων για την οργάνωση και ριζοσπαστικοποίηση των μεταναστών).

Χαρακτηριστικό παράδειγμα της ολοένα και μεγαλύτερης εκμετάλλευσης υβριδικών μέσων στις στρατιωτικές διενέξεις της αποτελεί η περίπτωση της τουρκικής ιδιωτικής εταιρείας SADAT¹⁹. Η εταιρεία φέρεται να εμπλέκεται σε υποθέσεις διακίνησης όπλων και ναρκωτικών, να παρέχει στρατιωτικούς συμβούλους, εκπαίδευση κι εξοπλισμό σε εμπόλεμες ζώνες, καθώς και κατάλληλο ένοπλο προσωπικό σε ειδικές αποστολές (πόλεμος δια αντιπροσώπων). Η δήλωση του ιδρυτή της, που περικλείει και τον μοναδικό σκοπό που υπηρετεί η εταιρεία, έχει ιδιαίτερη σημασία, καθώς αναφέρεται στην ανάγκη «να αναδειχθεί ο μουσουλμανικός κόσμος στον απόλυτο νικητή, να φτάσει παγκοσμίως σ' ένα πολύ υψηλό σημείο αναγνώρισης και κυριαρχίας, έχοντας ως κύριο μέλημα να προστατεύει τα συμφέροντα των μουσουλμάνων σε όλο τον κόσμο». (Λυγερού, 2019)

Επιπρόσθετα, η υπηρεσία κατασκοπίας της Τουρκίας (MIT) εμφανίζεται να αναπτύσσει πλούσια δράση στους κόλπους διαφόρων μειονοτήτων (ιδιαίτερα της αλβανικής και της μουσουλμανικής), καθώς και στους μετανάστες στον ελλαδικό χώρο. Δημιουργεί, μάλιστα, κύρια και εφεδρικά δίκτυα κατασκοπίας, καθώς κι ισχυρές διασυνδέσεις σε ΜΜΕ και σε ιστολόγια κοινωνικής ενημέρωσης, και σφυρηλατεί

¹⁹ Είναι η πρώτη εγχώρια στρατιωτική εταιρεία συμβούλων της χώρας, που ιδρύθηκε το 2012 από τον πρώην στρατηγό του στρατού των Τουρκικών Ενόπλων Δυνάμεων (ΤΕΔ), Adnan Tanrıverdi. Η εταιρεία δραστηριοποιείται στη Μέση Ανατολή και παρέχει υπηρεσίες όπως στρατιωτική και εσωτερική εκπαίδευση, συμβουλευτική άμυνας και προμήθειες εξοπλισμού.

υπόγειες συνεργασίες με πλήθος ανθελληνικών συλλόγων, περιθωριακών οργανώσεων, ακόμη κι εγκληματικών αντίστοιχων.

Έτερος άξονας της υβριδικής απειλής που συνιστά η Τουρκία για την Ελλάδα είναι η οικονομική της διείσδυση στα ελληνικά δρώμενα, μεσούσης και της δεκαετούς οικονομικής κρίσης που εξάντλησε τη χώρα. Υπό αυτό το πρίσμα, διαπιστώνεται οργανωμένη προσπάθεια πρόσβασης κι ελέγχου διαφόρων ελληνικών κέντρων εξουσίας, μέσω επιθετικών επιχειρηματικών επενδύσεων από τουρκικές ιδιωτικές εταιρείες (απόκτηση πλειοψηφικών πακέτων μετοχών ΜΜΕ πανελληνίας εμβέλειας, εξαγορά περιφερειακών αεροδρομίων και μαρίνων ελληνικών νησιών) και της δραστηριοποίησης τουρκικών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων στις περιοχές που εμφανίζουν έντονα το μουσουλμανικό στοιχείο. Τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα πέτυχαν, δανείζοντας με πολύ χαμηλά επιτόκια κι ελκυστικές προϋποθέσεις, να αλλάξει άρδην ο γεωγραφικός ιδιοκτησιακός χάρτης των ανωτέρω περιοχών υπέρ των τουρκόφωνων μουσουλμάνων που είναι απροκάλυπτα προσκείμενοι στη γείτονα χώρα και καθοδηγούνται από το Τουρκικό Προξενείο, το οποίο ετησίως πριμοδοτείται από την Τουρκία²⁰.

Τέλος, σημαντικός παράγοντας σύνθεσης της υβριδικής απειλής που συνιστά η Τουρκία για την Ελλάδα είναι οι ίδιες οι υβριδικές ικανότητες των Τουρκικών Ενόπλων Δυνάμεων (ΤΕΔ). Μετά το πραξικόπημα της 15^{ης} Ιουλίου 2016, παρατηρείται σπουδή παραγωγής κατάλληλα εκπαιδευμένων στελεχών και των τριών όπλων, προς αναπλήρωση του αριθμού των βίαια απομακρυσμένων, με παράλληλη συμμετοχή και τριβή τους σε τοπικά θέατρα πολεμικών συγκρούσεων (Συρία, Λιβύη). Αποφεύγεται εσκεμμένα η άμεση εμπλοκή τους στις πολεμικές αντιπαραθέσεις, σε μια περισσότερο επίδειξη στρατιωτικού εξοπλισμού κι οπλικών δυνατοτήτων. Σε πολιτικό κι επικοινωνιακό επίπεδο, είναι ασφαλέστερη η χρησιμοποίηση στην πρώτη γραμμή μαχητών διαφόρων οργανώσεων (φανατικών ισλαμιστών ή μισθοφόρων). Αναδεικνύεται έτσι η δυνατότητα των ΤΕΔ να συνεργάζονται και να χρησιμοποιούν ευρέως στις στρατιωτικές επιχειρήσεις τους μη συμβατικές δυνάμεις. (Ιγγλέσης, 2017)

Επίσης, οι ΤΕΔ διακρίνονται για την αλματώδη ανάπτυξη στον τομέα των πληροφοριακών επιχειρήσεων, που αποτελεί τον πυρήνα της υβριδικής στρατηγικής. Οι πληροφοριακές τους δυνατότητες περιλαμβάνουν μια ευρεία γκάμα μέσων και εργαλείων, όπως ΜΜΕ, μέσα κοινωνικής δικτύωσης, συλλογή πληροφοριών με

²⁰ Μέσω του Τουρκικού Προξενείου διακινούνται μεγάλα χρηματικά ποσά αδιαφανώς για στήριξη επιλεγμένων τοπικών ΜΜΕ και εξαγορά μεγάλης αξίας ακινήτων και εκτάσεων γης. (Τμήμα ειδήσεων defencenet.gr, 2011)

εκτεταμένη χρήση Μη Επανδρωμένων Αεροχημάτων (ΜΕΑ), ψυχολογικές επιχειρήσεις επηρεασμού κι επιρροής του αντιπάλου (προπαγάνδα).

Εν κατακλείδι, ο αναδυόμενος εθνικισμός της Τουρκίας, τα οικονομικά και κοινωνικά της αδιέξοδα, καθώς κι η επεκτατική κι η αναθεωρητική διάθεση που διέπει την εξωτερική της πολιτική προκρίνουν ως πολύ πιθανή την ανάληψη περεταίρω υβριδικών επιχειρήσεων εναντίον της Ελλάδας, μεγαλύτερης όμως έντασης, ποιότητας και σύνθεσης, λαμβανομένης υπόψη της αποκτηθείσας εμπειρίας στα διάφορα θέατρα συγκρούσεων που συμμετέχει (έμμεσα και άμεσα), καθώς και τις αυξανόμενες δυνατότητες να αναλάβει τέτοιες επιχειρήσεις.

2.6 Οι αλυτρωτικές διεκδικήσεις της ΠΓΔΜ

Η ΠΓΔΜ στο πλαίσιο της προσπάθειας αναγνώρισης της με το ανιστόρητο όνομα «Δημοκρατία της Μακεδονίας», διεξάγει αγώνα στα διεθνή φόρα διαστρεβλώνοντας αδιαμφησβήτητα ιστορικά γεγονότα σε βάρος της Ελλάδας. Στην προσπάθεια δημιουργίας του ανύπαρκτου «Μακεδονικού έθνους» και της «Μακεδονικής μειονότητας» προβαίνει προπαγανδιστικά στην προβολή ενός κίβδηλου αρχαιοελληνικού παρελθόντος, στην καπηλεία και την αποκάλυπτη οικειοποίηση εθνικών συμβόλων εντός της διεθνούς κοινότητας, γεγονός που πρόδηλα επιβεβαιώνει τις ιμπεριαλιστικές βλέψεις της σλαβικής χώρας έναντι των Ελληνικών εδαφών.

Στο πλαίσιο αυτοπροσδιορισμού του σκοπιανού λαού ως «Μακεδόνες» έχουν εμπλακεί διάφορες ΜΚΟ με κυριότερη το λεγόμενο «Παρατηρητήριο του Ελσίνκι»²¹, που η δράση του στον ελληνικό χώρο είναι γνωστή και συνδεδεμένη με τον ακτιβιστή Atyeh Neier²², υπάλληλο του George Soros²³. Η οργάνωση αυτή σπεύδει σε κάθε περίπτωση στην Φλώρινα σε εκδηλώσεις των σκοπιανών συμφερόντων και προπαγάνδας οργάνωσης «Ουράνιο Τόξο»²⁴, στις οποίες παίρνουν μέρος σκοπιανές

²¹ Το Παρατηρητήριο του Ελσίνκι είναι ελληνική ΜΚΟ. Αποτελεί ένωση προσώπων και τα προγράμματά του διαχειρίζεται η αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία ΕΤΕΠΕ (Εταιρεία Επικοινωνιακής και Πολιτικής Έρευνας).

²² Αμερικανός με γερμανική καταγωγή, συνιδρυτής της διεθνούς ΜΚΟ Human Rights Watch (HRW) που υποστηρίζει τα ανθρωπίνια δικαιώματα

²³ Ουγγροαμερικανοεβραϊός κερδοσκόπος, επενδυτής, επιχειρηματίας, ευεργέτης και πολιτικός ακτιβιστής. Κέρδισε φήμη ως ο «άνθρωπος που κατέστρεψε την Τράπεζα της Αγγλίας», αφού κατάφερε να αποκομίσει κέρδος 1 δισ. δολαρίων κατά την κρίση του νομίσματος του Ηνωμένου Βασιλείου το 1992.

²⁴ Πολιτικό κόμμα στην Ελλάδα, με έδρα τη Φλώρινα, που εκπροσωπεί μία ομάδα Σλαβόφωνων (δίγλωσσων Σλαβομακεδόνων) της ελληνικής Μακεδονίας που

οργανώσεις καθώς και η αποκαλούμενη οργάνωση «Τουρκική Μειονοτική Κίνηση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα των Τούρκων της Θράκης». Εκεί αναπτύσσουν τις αλυτρωτικές βλέψεις τους και την ανθελληνική τους προπαγάνδα περί «καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων».

Το Ίδρυμα Soros, επιπρόσθετα της εμπλοκής του με τις ύποπτες ΜΚΟ, προβαίνει και στην έκδοση διαφόρων προπαγανδιστικών φυλλαδίων στις ΗΠΑ, τον Καναδά και την Αυστραλία. Στα Σκόπια δε, είναι πίσω από την κυκλοφορία του αγγλόφωνου προπαγανδιστικού και ανθελληνικού μηνιαίου περιοδικού «Macedonian Times». Το έντυπο αυτό πέραν των ανθελληνικού περιεχομένου άρθρων του, εμφανίζει τον γνωστό χάρτη των σκοπιανών με τα αλύτρωτα εδάφη που φτάνουν ως τον Όλυμπο και τα οποία «κατακρατούν οι Έλληνες και καταπιέζουν τους Μακεδόνες κατοίκους». (stergiog.blogspot, 2018)

Εικόνα 5: Ο George Soros με φόντο το χάρτη των αλυτρωτικών εδαφών της ΠΓΔΜ.-Πηγή: (stergiog.blogspot)

Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε ότι η υβριδική συνιστώσα στην περίπτωση των Σκοπίων υφίσταται και βρίσκεται στη διαδικασία «ωρίμανσης». Παρόλα αυτά, την παρούσα χρονική στιγμή τα Σκόπια δεν αποτελούν μία σημαντική υβριδική απειλή αφού, όπως αναλύθηκε, μπορεί να έχουν την πρόθεση να απειλήσουν υβριδικά την Ελλάδα αλλά δεν έχουν τις ικανότητες να το πράξουν αυτό αφού δεν αποτελούν μια αξιοσημείωτη στρατιωτική η παραστρατιωτική δύναμη. Τέλος, εκτιμάται ότι μια ενδεχόμενη κλιμάκωση και εξάπλωση μιας ένοπλης σύγκρουσης με την Τουρκία, πιθανόν να προσθέσει ένα επιπλέον πρόβλημα στην ελληνική ασφάλεια λόγω πίεσης των υβριδικών συνιστωσών των Σκοπίων στα βόρεια σύνορα.

αυτοπροσδιορίζονται εθνικά ως Μακεδόνες. Βασικός στόχος του κόμματος είναι η αναγνώριση αυτών των Σλαβόφωνων ως εθνική μακεδονική μειονότητα (ως Σλαβομακεδόνων) στην Ελλάδα. Όμως το ελληνικό κράτος δεν αναγνωρίζει την ύπαρξη μακεδονικού έθνους, αλλά ούτε και την ύπαρξη σλαβομακεδονικής μειονότητας στην ελληνική Μακεδονία. (wikipedia)

2.7 Οι αλυτρωτικές διεκδικήσεις της Αλβανίας

Η αλυτρωτικές αντιλήψεις της Αλβανικής κοινωνίας, αλλά και η αναθεωρητική διάθεση της Αλβανίας, με την στήριξη και υποστήριξη της Τουρκίας, υποδαυλίζει και υποστηρίζει αντιλήψεις και κρύβει αναδυόμενες υβριδικές ενέργειες κατά της Ελλάδος. Συγκεκριμένα, μετά την πτώση του κομμουνιστικού καθεστώτος και με πρωτοβουλία του βουλευτή του PDIU²⁵ Ταχίρ Μουχεντίν, ιδρύθηκε στα Τίρανα η «Πατριωτική Οργάνωση Τσαμουριά», ένας σύλλογος που ως στόχο του είχε να κάνει γνωστή τη «γεννοκτονία των Τσάμηδων από τους Έλληνες», να διεκδικήσει αποζημιώσεις, την επιστροφή περιουσιών και των σημερινών απογόνων στα σπίτια τους στην Τσαμουριά αλλά και τα «απολεσθέντα εδάφη» από την Ήπειρο έως και την Πρέβεζα αλλά και η Δυτική Μακεδονία. Το θέμα των «τσάμηδων» προβάλλεται σε όλα τα διεθνή φόρα και στηρίζεται και από το αλβανικό κοινοβούλιο, που κατοχύρωσε την 27η Ιουνίου ως ημέρα εθνικής μνήμης για τη «γεννοκτονία των Τσάμηδων». (Στ.Τζίμας, 2016)

Παράλληλα, είναι γεγονός ότι η Αλβανία αποτελεί άνδρο επαναπατριζόμενων και χώρος στρατολόγησης νέων τρομοκρατών που διατηρούν διασυνδέσεις με την Al Qaeda και το ισλαμικό χαλιφάτο (ISIS). Ιδιαίτερα σήμερα που το ισλαμικό χαλιφάτο έχει ηττηθεί και περιοριστεί αναμένονται αφίξεις ακραίων ισλαμιστικών στοιχείων στο αλβανικό έδαφος οι οποίοι φέρουν πολεμική και υβριδική εμπειρία, τεχνογνωσία και ετοιμότητα διάθεσης της ατομικά ή σε οργανωμένες ομάδες. Οι αντικειμενικοί σκοποί των μαχητών αυτών θεωρείται ότι μπορεί να ταυτίζονται είτε με την ισλαμική ιδεολογία που πρεσβεύουν, είτε μπορούν να συνδυαστούν κεκαλυμμένα με τις βλέψεις του επίσημου κράτους. (Besar_Likmeta, 2014)

Όλα τα ανωτέρω, σε συνδυασμό με την υψηλή διαφθορά του Αλβανικού κοινωνικού και πολιτικού ιστού, το υψηλό ποσοστό υπέρξεως οργανωμένου εγκλήματος στη γείτονα, την τεράστια διακίνηση ναρκωτικών ουσιών και οπλισμού μέσω της Αλβανικής μεθορίου, της ευέλικτης διακίνησης μέσω των Ελληνό-αλβανικών συνόρων, αλλά και τους δεσμούς των Αλβανών με ομοεθνείς τους στην Ελλάδα, εκτιμάται ότι μπορεί να συντελέσουν καταλυτικά στο σχηματισμό επικίνδυνων ομάδων εντός Ελληνικού εδάφους, γεγονός που δημιουργεί ένα εκρηκτικό μείγμα και γεννά σοβαρές συνιστώσες υβριδικών απειλών.

²⁵Party for Justice, Integration and Unity, είναι ένα εθνικιστικό, δεξιό πολιτικό κόμμα στην Αλβανία, του οποίου πρωταρχικός στόχος είναι η προώθηση εθνικών θεμάτων. Οι στόχοι του κόμματος είναι να εκφράσουν τον αγώνα των Αλβανών, που μετά από παγκόσμιους και περιφερειακούς πολέμους, αντιμετωπίζουν προκλήσεις που επηρεάζουν τα δικαιώματά τους.

3^ο Κεφάλαιο: Πολιτικό-στρατιωτική συνεργασία

Η έννοια καθαυτή της πολιτικό-στρατιωτικής συνεργασίας δεν αποτελεί κάτι το καινούριο. Από τον 2^ο Παγκόσμιο Πόλεμο υπήρχε ακόμα η έννοια της προστασίας των πολιτών, ώστε να μη γίνονται θύματα των πολεμικών συγκρούσεων. Ακόμα και οι πρώτες επιχειρήσεις του Ο.Η.Ε είχαν σαν σκοπό να διαχωρίσουν τα εμπόλεμα μέρη και να προστατεύσουν τον πληθυσμό από τη σύρραξη. Μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου, ακολούθησε η εποχή όπου η φύση του πολέμου μεταβλήθηκε με την αύξηση των ενδοκρατικών συγκρούσεων και το αποτέλεσμα περίπλοκων ανθρωπιστικών κρίσεων. Στο διάστημα αυτό, η παρουσία των στρατιωτικών δυνάμεων συνοδεύτηκε και με την έντονη παρουσία πολιτικών διεθνών ή μη οργανισμών. Μετά τις συγκρούσεις στα κράτη της πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας, ο Nils Daniel Carl Bildt²⁶ διατυπώνοντας τότε την αναγκαιότητα της πολιτικό-στρατιωτικής συνεργασίας στο καινούριο διαμορφωμένο περιβάλλον, δημιουργεί την έννοια του Civil-Military Corporation (CIMIC) όπως η γνωρίζουμε σήμερα. Η έκδοση διακλαδικού δόγματος στο NATO για την πολιτικό-στρατιωτική συνεργασία, οι πολυδιάστατες ανθρωπιστικές προσεγγίσεις του Ο.Η.Ε. και οι επιχειρήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.), μας οδηγούν στο συμπέρασμα πως έχει γίνει αντιληπτή πια η ανάγκη για διαρκή συνεργασία και συντονισμό μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων στρατιωτικών και μη-στρατιωτικών (πολιτικών) φορέων κατά τη διάρκεια των επιχειρήσεων.

Μετά το 2000, πολλά γεγονότα που σηματοδότησαν τον πλανήτη, όπως το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, οι επιχειρήσεις στη Μέση Ανατολή και ο πόλεμος στην Ουκρανία με αποτέλεσμα την προσάρτηση της Κριμαίας, εισήγαγαν την έννοια των ασύμμετρων απειλών, του κυβερνοπολέμου, της χειραγώγησης των media, δηλαδή σε γενικό πλαίσιο όπως έχει επικρατήσει να καλείται ο υβριδικός πόλεμος. Οι επιχειρήσεις που αναλαμβάνονται πλέον από διεθνής οργανισμούς, όπως το NATO και ο Ο.Η.Ε., αποκτούν άλλη έννοια. Ξεφεύγουν πια από αυτή των απλών συμβατικών πολέμων, έχοντας να αντιμετωπίσουν μια καινούρια μορφή πολέμου. Ο ρόλος του CIMIC πια αλλάζει και προσαρμόζεται στα καινούρια δεδομένα. Η σπουδαιότητα της πολιτικό-στρατιωτικής συνεργασίας αποκτά νέα μορφή πιο επικοινωνιακή για την αντιμετώπιση των καινούργιων μορφών απειλής.

Η έννοια της πολιτικό-στρατιωτικής συνεργασίας διαφοροποιείται για φορείς όπως το NATO, ο Ο.Η.Ε. και η Ε.Ε. Η συνεργασία αυτή είναι συνήθως πολλή δύσκολη,

²⁶ Πρωθυπουργός της Σουηδίας (1991-1994), διαμεσολαβητής της Ευρωπαϊκής Ένωσης στους πολέμους της πρώην Γιουγκοσλαβίας και αντιπρόεδρος στο συνέδριο για τη συνθήκη της ειρήνης του Ντεϊτον (1995)

λόγω κυρίως της απουσίας κεντρικού σχεδιασμού που καθιστά τη δράση τους σχεδόν κατακερματισμένη και μη αποτελεσματική. Η επιτυχής διαχείριση κρίσεων εξαρτάται από την ορθή επιλογή και χρησιμοποίηση εκείνων των εργαλείων, τα οποία θα επιφέρουν μεγιστοποίηση των προοπτικών και δυνατοτήτων που υπάρχουν όπως πρόληψη, διαμεσολάβηση, ακόμα και επιβολή. Απαιτείται συντονισμός και συμφωνίες για το συγχρονισμό των πολλαπλών εμπλεκόμενων στη διαχείριση κρίσεων τόσο κατά τη σχεδίαση, όσο και κατά την εκτέλεση των αποστολών τους, ώστε να δρουν ως αξιόπιστοι συνεργάτες και να υπάρχει μια ομαλή μετάβαση στην κανονικότητα.

3.1 Το CIMIC στο NATO

3.1.1. Η έννοια του CIMIC

Με δεδομένο ότι οι στρατιωτικές δυνάμεις από μόνες τους δεν μπορούν να ανταποκριθούν σε όλες τις πτυχές των περίπλοκων και αλληλένδετων περιοχών της κοινωνίας, απαιτείται η εφαρμογή μιας ολοκληρωμένης έννοιας κατανόησης και προσέγγισης σύμφωνα με το NATO (Comprehensive Approach – CA). Ο στρατός δεν είναι παρά ένα μικρό κομμάτι αυτής της προσέγγισης. Οι πιο μοντέρνες μορφές συγκρούσεων ή κρίσεων, δεν απαιτούν την παραδοσιακή μορφή στρατιωτικής επέμβασης, όπως την ξέρουμε και ο στρατός από μόνος του δεν έχει την δυνατότητα να επιλύσει καταστάσεις που αφορούν πολιτικές και κοινωνικές δομές. Επιβάλλεται δε, να είναι συνδεδεμένος με όλους τους πολιτικούς κυβερνητικούς και μη κρατικούς δρώντες, που θα εμπλακούν μαζί του για την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας, σταθερότητας, ανοικοδόμησης και ανάπτυξης μέσω της έννοιας της ολιστικής αυτής προσέγγισης. (NATO_MC411/1, 2002)

Η προσέγγιση αυτή, είναι μια γενική έννοια και δεν μπορούμε να την ορίσουμε, αλλά θα μπορούσαμε να την προσδιορίσουμε ως την συνέργεια όλων των παραγόντων και των ενεργειών που αποτελούν τη διεθνή αρένα, μέσω της συνεργασίας και της αποσυμφόρησης των πολιτικών, αναπτυξιακών και δυνατοτήτων ασφαλείας προς αντιμετώπιση των σημερινών προκλήσεων συμπεριλαμβανομένου και των συγκρούσεων. Οι πολυδιάστατες επιχειρήσεις είναι όλες επηρεασμένες από τον πολιτικό παράγοντα. Οι επιχειρήσεις δεν έχουν να κάνουν μόνο με CIMIC επιχειρήσεις, αλλά το CIMIC μπορεί να παίξει το ρόλο "κλειδί" στην ολοκληρωμένη προσπάθεια κατανόησης αυτής της προσέγγισης. (Fletcher, 2014)

Ως αποτέλεσμα λοιπόν, της εμπειρίας που αποκτήθηκε από όλες τις επιχειρήσεις που πραγματοποιήθηκαν κυρίως μετά τον πόλεμο στα Βαλκάνια,

εκδόθηκε αρχικά η πρώτη οδηγία της στρατιωτικής επιτροπής (Military Committee MC 411/1, NATO Military Policy on CIMIC), το 2001, που ήταν η διαμόρφωση της πολιτικής του CIMIC, με την οποία καθορίζει ως πολιτικό-στρατιωτική συνεργασία τη διευκόλυνση συν-επιχείρησης μεταξύ ενός διοικητή NATO και όλων των μερών του πολιτικού περιβάλλοντος εντός ενός θεάτρου επιχειρήσεων. Το 2014, έπειτα από διάφορες επιχειρήσεις, μελέτες και διαδικασίες, η έννοια της Νατοϊκής πολιτικής του CIMIC διευρύνεται με την MC 411/2 και περιγράφεται εκτός από το CIMIC και η έννοια της πολιτικό-στρατιωτικής ενσωμάτωσης, CMI (Civil Military Integration), η οποία προσδίδει νέο ρόλο στη βάση του στρατηγικού δόγματος του NATO.

Συγκεκριμένα, το CMI ορίζεται ως : «Ένα γκρουπ από δραστηριότητες, βασισμένο στην επικοινωνία, το σχεδιασμό και τη συνεργασία, που ο στρατιωτικός κορμός του NATO μοιράζονται και διεξάγουν μαζί με διεθνής και τοπικούς μη -στρατιωτικούς παράγοντες, κατά τη προετοιμασία αλλά και τη διάρκεια των επιχειρήσεων, οι οποίες αμοιβαία αυξάνουν την αποδοτικότητα και την αποτελεσματικότητα των αντίστοιχων δραστηριοτήτων σε περιόδους κρίσεων». Στο M/C 0411/2 το CIMIC ορίζεται ως : « η διακλαδική λειτουργία που αποτελείται από ένα σύνολο δυνατοτήτων, οι οποίες είναι αναπόσπαστο μέρος της στήριξης των επιδιωκόμενων αντικειμενικών σκοπών της αποστολής και που επιτρέπει στους διοικητές του NATO να συμμετέχουν ενεργά στο ευρύ φάσμα του CMI με διαφορετικούς μη-στρατιωτικούς παράγοντες». (NATO_MC411/2, 2014)

Για πρώτη φορά, λόγω της πρωτοεμφανιζόμενης έννοιας του CMI, ως ένας γενικότερος όρος αρχικής σχεδίασης επιχειρήσεων πολιτικό-στρατιωτικής συνεργασίας, εισάγεται ο όρος "μη-στρατιωτικοί" παράγοντες, με τη σφαιρικότητα της έννοιας που αντικατοπτρίζει οντότητες που δεν ανήκουν στη στρατιωτική δομή. Από τη μια μεριά, το στρατιωτικό προσωπικό, διεξάγει στο τακτικό επίπεδο δραστηριότητες CIMIC, υποστηρίζοντας τις επιχειρήσεις του εδάφους και από την άλλη οι σκοποί που θα καθορίσουν αυτή την κατανόηση της πολιτικό-στρατιωτικής αλληλεξάρτησης και αλληλεπίδρασης, θα διεξαχθούν από μη CIMIC προσωπικό. Κατά συνέπεια, ο σκοπός αυτής της πολιτικής αφορά την συνεργασία για τη συλλογική άμυνα, τη συνεργατική ασφάλεια, τη διαχείριση κρίσεων, τη συλλογική εκπαίδευση και προετοιμασία για πολιτικό-στρατιωτική ενσωμάτωση όλων των επιπέδων στη στρατιωτική κλίμακα.

Η συνεχής και πλήρης επαφή του διοικητή με τις αρχές του φιλοξενούμενου κράτους, όπως επίσης και με τους περισσότερους οργανισμούς που αναπτύσσονται στην περιοχή επιχειρήσεων και τον βοηθούν στο να κατανοήσει πλήρως τους βασικούς δρώντες του πολιτικού περιβάλλοντος, ώστε να έχει πλήρη εικόνα, αφενός με την περιοχή των επιχειρήσεων και αφετέρου να σχεδιάσει καλύτερα τον τρόπο

επηρεασμού του πληθυσμού ώστε να περάσει το μήνυμά του για την επιτυχία της επιχείρησης, έρχεται να καθορίσει τον επίσημο ορισμό του NATO CIMIC ως: « Ο συντονισμός και η συνεργασία προς υποστήριξη της αποστολής, μεταξύ του διοικητή NATO και των πολιτικών δρώντων, συμπεριλαμβάνοντας τον εθνικό (τοπικό) πληθυσμό και τις τοπικές αρχές, όπως επίσης, τους διεθνείς, εθνικούς και μη-κυβερνητικούς οργανισμούς και υπηρεσίες» (NATO_AJP-9, 2003).

3.1.2. Οι βασικές λειτουργίες του CIMIC

Για την επίτευξη των αντικειμενικών σκοπών της συμμαχίας, οι δυνάμεις της πολιτικό-στρατιωτικής συνεργασίας θα πρέπει να επιτελέσουν τρεις βασικές λειτουργίες:

1. Πολιτικό-στρατιωτικό σύνδεσμο

Εγκαθιδρύει και διατηρεί συνδέσμους με τους πολιτικούς δρώντες και με τα κατάλληλα επίπεδα διοίκησης, διευκολύνει τις επιχειρήσεις, εναρμονίζει δραστηριότητες και σχέδια, διαμοιράζει πληροφορίες και διεξάγει επιχειρήσεις. Αποτελεί την πρώτη και σημαντική φάση, όπου πραγματοποιείται η αρχική επαφή διασύνδεσης με τον πολιτικό τομέα, όπου θα πρέπει να διαμοιραστούν τα επίπεδα διοίκησης και να εγκατασταθούν οι βάσεις για την παραπέρα συνεργασία. Η δημιουργία της ξεκινά από το πολιτικό επίπεδο του NATO και καταλήγει μέχρι το τακτικό επίπεδο, εφόσον έχει ξεκαθαριστεί το επίπεδο συνεργασίας μέσω του πίνακα συνδέσμων. Περιλαμβάνει την σύντομη αναγνώριση όλων των σχετικών δρώντων, την δημιουργία συνδέσμων μαζί τους (με συνεχή ανανέωσή τους) και τέλος οργάνωση σημείου πληροφοριών CIMIC. (NATO_AJP-3.4.9, 2013)

2. Υποστήριξη της Δύναμης

Σε καταστάσεις όπου οι διοικητές θα χρειαστούν σημαντική βοήθεια μέσα στην περιοχή ευθύνης των επιχειρήσεών τους, όπως επίσης και συνταύτιση προσπαθειών από τον πολιτικό τομέα, για να περιορίσουν την διακοπή των στρατιωτικών επιχειρήσεων, τα τμήματα CIMIC θα παίξουν βασικό ρόλο στη διαδικασία συνεργασίας, συμμετέχοντας στις επιχειρήσεις. Αυτό περιλαμβάνει αξιολόγηση της πολιτικής κατάστασης, αναγνωρίζοντας τους βασικούς πολιτικούς δείκτες και τους ευαίσθητους παράγοντες που έχουν σημαντική επίπτωση για την διεξαγωγή της αποστολής, όπως επίσης την πρόβλεψη για πληροφορίες, την προώθηση της στρατιωτικής αποδοχής, ως αξιόπιστος σύμμαχος για τον πολιτικό τομέα και

παράλληλα στέλνονταν το μήνυμα της αποστολής στην περιοχή. (NATO_AJP-3.4.9, 2013)

3. Υποστήριξη του πολιτικού (μη στρατιωτικού) περιβάλλοντος

Στα πλαίσια της ολοκληρωμένης προσέγγισης (Comprehensive Approach, CA), οι στρατιωτικές δυνάμεις υποστηρίζουν το πολιτικό περιβάλλον δημιουργώντας τις κατάλληλες προϋποθέσεις που θα οδηγήσουν στην επίτευξη των δικών τους αντικειμενικών σκοπών, μέσα από ένα ευρύ φάσμα πηγών όπως πληροφορίες, προσωπικό, υλικά, τηλεπικοινωνίες, ειδικά άτομα για παροχή εκπαίδευσης σε συγκεκριμένους τομείς και άλλα. Οι ανάγκες ή εργασίες που θα προκύψουν αναγνωρίζονται από τα τμήματα CIMIC και διενεργούνται ή εκτελούνται από άλλα στοιχεία των στρατιωτικών δυνάμεων. Η λογική που θα πρέπει να ακολουθείται πάντα είναι η υποστήριξη μέσων για ανάπτυξη και ανταλλαγή ικανοτήτων και τέλος, πάρα πολύ σημαντικό είναι η διάθεση και υποστήριξη της στρατιωτικών δυνάμεων και δυνατοτήτων, μόνο ως η τελευταία λύση στο πρόβλημα. (NATO_AJP-3.4.9, 2013)

Μια επίσης πολύ σημαντική δραστηριότητα, η οποία βασίζεται στην υποστήριξη του πολιτικού περιβάλλοντος είναι ο Πολιτικός Σχεδιασμός Εκτάκτων Αναγκών (ΠΣΕΑ)(CEP: Civil Emergency Planning), ο οποίος είναι εθνική ευθύνη και ποικίλει από χώρα σε χώρα. Έχει να κάνει, δηλαδή, με την προστασία του πληθυσμού εντός της ίδιας χώρας από φυσικές καταστροφές ή από πόλεμο. Η εφαρμογή των ΠΣΕΑ, στα πλαίσια του NATO, είναι να συλλέγει, να αναλύει και να διαμοιράζεται πληροφορίες για εθνικές δραστηριότητες, κατοχυρώνοντας έτσι τη χρησιμοποίηση των πολιτικών δυνατοτήτων κατά τη διάρκεια επείγουσών καταστάσεων, σε συνεργασία με τους αντικειμενικούς σκοπούς της Συμμαχίας. Μια δεύτερη δραστηριότητα του ίδιου πλαισίου είναι η ικανότητα διαχείρισης κρίσεων σε ανθρωπιστικές καταστάσεις ανάγκης (Civilian Crisis Management Capability). Σε αυτή την περίπτωση η βοήθεια που παρέχεται είναι από πολιτικές οργανώσεις και όχι μέρος της στρατιωτικής επιχείρησης, οπότε δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως πολιτικό-στρατιωτική συνεργασία. Ωστόσο μπορεί να υπάρξουν και καταστάσεις που μπορούν να εμποδίσουν το έργο των πολιτικών οργανώσεων από το σκοπό τους. Για αυτό το λόγο, με βάση και την εμπειρία άλλων Νατοϊκών αποστολών, υπάρχει η δυνατότητα για σχεδίαση και συνεργασία για διάθεση στρατιωτικών μέσων για συγκεκριμένους σκοπούς, έπειτα από έγκριση της ιεραρχίας και σύμφωνα με το επιχειρησιακό σχέδιο που έχει εγκρίνει το Βορειοατλαντικό Συμβούλιο (NAC: North Atlantic Council). (NATO_AJP-3.4.9, 2013)

3.1.3 Δομή CIMIC

Γενικά, τα τμήματα CIMIC δραστηριοποιούνται ως πολλαπλασιαστής ισχύος για τις επιχειρήσεις των στρατιωτικών τμημάτων τους. Η αποτελεσματικότητα αυτών των δραστηριοτήτων βασίζεται στη γνώση που έχουν για τις περιοχές που ενεργούν. Από την άλλη, η γνώση που διαθέτουν λειτουργεί ως σύστημα έγκαιρης προειδοποίησης σε περίπτωση που ξεκινούν υβριδικές εργασίες στοχεύοντας στον πολιτικό τομέα στην επικράτεια της χώρας που ενεργούν. Ειδικότερα, το CIMIC δύναται να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην οικοδόμηση σταθερότητας και ανθεκτικότητας μεταξύ των στρατιωτικών και πολιτικών φορέων. Έτσι, η βασική απαίτηση για το CIMIC διατηρεί ένα βιώσιμο επίπεδο κατάλληλα προετοιμασμένου και εκπαιδευμένου προσωπικού, το οποίο διεξάγει δραστηριότητες CIMIC μέσα στο θέατρο επιχειρήσεων σε διαφορετικά περιβάλλοντα με τις μορφές του CIMIC GROUP και CIMIC CENTRE.

α) CIMIC GROUP

Ένα CIMIC GROUP είναι η μεγαλύτερη μονάδα CIMIC που πιθανόν να αναπτυχθεί ως ένα τμήμα της Συμμαχικής Δυνάμεως. Το μέγεθος και η σύνθεση των τμημάτων CIMIC εξαρτώνται από τις απαιτήσεις της επιχειρησιακής αποστολής και των δυνατοτήτων των χωρών που συνεισφέρουν με τις δυνάμεις τους. Κατά τη διεξαγωγή δραστηριοτήτων CIMIC υπάρχουν ειδικοί εμπειρογνώμονες (Function Specialists), οι οποίοι είναι στρατιωτικοί και πολίτες, που περιλαμβάνονται στη δομή CIMIC GROUP. (NATO_AJP-9, 2003)

Από την άλλη, ο αριθμός, τα καθήκοντα και οι τομείς εμπειρογνωμοσύνης τους εξαρτώνται από τις ανάγκες της αποστολής και διαθεσιμότητά τους. Έτσι, έχοντας στη διάθεσή τους ένα ευρύ φάσμα ειδικών, τα τμήματα CIMIC παρέχουν αξιόπιστες εκτιμήσεις σε συγκεκριμένους τομείς, όπως η πολιτική διοίκηση, η πολιτική υποδομή, η ανθρωπιστική βοήθεια, η οικονομία και το εμπόριο, καθώς και οι πολιτιστικές υποθέσεις. Οι πολίτες ειδικοί εμπειρογνώμονες τείνουν να είναι πιο ανοιχτοί στην εξέταση των αναγκών των τοπικών αρχών και των πληθυσμών και συνήθως προσεγγίζουν τις πολιτισμικά ευαίσθητες καταστάσεις από διαφορετική προοπτική σε σχέση με το στρατιωτικό προσωπικό. Έτσι, παρέχουν μία σύνδεση μεταξύ των δύο «κόσμων» με αποτέλεσμα τη βελτίωση της επικοινωνίας και της συνεργασίας με τις πολιτικές οργανώσεις που εργάζονται στο θέατρο επιχειρήσεων. (Kristoffersen, 2005)

β) CIMIC CENTRE

Το CIMIC CENTRE αποτελεί χώρο όπου οι μη κυβερνητικές οργανώσεις, οι τοπικές αρχές, οι τοπικοί αντιπρόσωποι και οι στρατιωτικές δυνάμεις συναντώνται και

συζητούν την κατάσταση στην κοινή περιοχή που δρουν. Τα κέντρα CIMIC αποτελούν μια μεγάλη ευκαιρία σε διαφορετικούς φορείς για ανταλλαγή πληροφοριών, επιδίωξη κοινών στόχων, καθορισμό των τομέων αρμοδιοτήτων τους, καθώς και οικοδόμηση αμοιβαίας κατανόησης και εμπιστοσύνης. Η καλύτερη τοποθεσία για την οργάνωση των κέντρων CIMIC είναι συνήθως εκτός στρατιωτικών ζωνών, ανάλογα με τα θέματα ασφάλειας και τη διαθεσιμότητα.

Όταν οι στρατιωτικές δυνάμεις φτάνουν μετά τις IOs²⁷ και NGOs²⁸, προκύπτει η ανάγκη της διατήρησης των υφιστάμενων γραμμών συνεργασίας, συντονισμού και επικοινωνίας που έχουν ήδη δημιουργηθεί στο χώρο. Προτεραιότητα είναι η οργάνωση των κέντρων CIMIC κοντά στα κεντρικά γραφεία των κύριων πολιτικών φορέων. Οι βασικές λειτουργίες των κέντρων CIMIC είναι η παροχή αρχικών σημείων επαφής, η παροχή ενός εστιακού σημείου για διασύνδεση, η διευκόλυνση της ανταλλαγής πληροφοριών, η παροχή συμβουλών σχετικά με τη διαθεσιμότητα της στρατιωτικής βοήθειας προς τις πολιτικές οργανώσεις και η ενίσχυση της νομιμότητας της Δύναμης στα μάτια των πολιτικών αρχών και των αρχών του τοπικού πληθυσμού.

Οι ενέργειες των τμημάτων CIMIC διεξάγονται σύμφωνα με την εκτελούμενη επιχειρησιακή αποστολή, η οποία συνίσταται στη δημιουργία και διατήρηση των συνθηκών που συμβάλλουν στην ολοκλήρωση της συνολικής αποστολής και των γενικών αρχών του CIMIC, όπως αυτές ορίζονται στο δόγμα CIMIC του NATO. (NATO_AJP-9, 2003) Αυτό, όπως προαναφέρθηκε, περιλαμβάνει δραστηριότητες υποστήριξης της στρατιωτικής δράσης με την καθιέρωση και διατήρηση επαφών με τους μη στρατιωτικούς φορείς κατά την προετοιμασία και διεξαγωγή των επιχειρήσεων και παρεμβάσεων για την παροχή βοήθειας στους ανθρώπους και τους τοπικούς και δημόσιους οργανισμούς που διεξάγονται για τη διασφάλιση του νόμου και της τάξης μετά τις συγκρούσεις.

Εικόνα 6: Η Joint Cooperation (JOCO) στο Nienburg της Β.Γερμανίας, η μεγαλύτερη άσκηση CIMIC του NATO. -Πηγή: (www.cimic-coe.org)

²⁷ International Organizations

²⁸ Non-Governmental Organizations

3.2 Το CIMIC στον Ο.Η.Ε.

3.2.1 Η έννοια του CIMIC

Από την εποχή ακόμα του 2^{ου} Παγκοσμίου Πολέμου, στα πλαίσια των Ηνωμένων Εθνών, υπήρχε η έννοια της προστασίας των πολιτών, ώστε να μη γίνονται θύματα από τις στρατιωτικές επιχειρήσεις. Οπότε η πολιτικό-στρατιωτική συνεργασία δεν είναι μια άγνωστη έννοια για τον Ο.Η.Ε. Έκτοτε, ο ανθρωπιστικός πολιτικό-στρατιωτικός συντονισμός (Humanitarian Civil-Military Coordination: UNCMCoord), όπως αποκαλείται στον Ο.Η.Ε., γίνεται συνεχώς πολυδιάστατος και αναπτύσσεται. Σε αντίθεση με το NATO CIMIC, ο Ο.Η.Ε. δεν χρησιμοποιεί τη λέξη συνεργασία αλλά συντονισμό. Αυτό γίνεται διότι παραδοσιακά, συντονίζει τις ξένες, αλλά και τις δικές του στρατιωτικές δυνάμεις, με τις πολιτικές δυνάμεις προς την αντιμετώπιση κρίσιμων εκτάκτων αναγκών. (UN_STM, 2014)

Σε περίπτωση που η κρίση έχει να κάνει με φυσικές καταστροφές και περίπλοκες επείγοντες καταστάσεις, ο πολιτικό-στρατιωτικός συντονισμός (CMCoord), συντονίζει την ανθρωπιστική βοήθεια μεταξύ στρατιωτικών δυνάμεων με την πολιτική προστασία (Foreign Military and Civil Defense Assets MCDA), με βάση τις οδηγίες του Όσλο. Σε περίπτωση επιχειρήσεων διατήρησης της ειρήνης, πάλι συντονίζει τις ανθρωπιστικές οργανώσεις με τις στρατιωτικές δυνάμεις που έχουν αναπτυχθεί σε μια περιοχή με τα τμήματα του στρατού που έχουν να κάνουν με το UN-CIMIC, με στόχο την εύρυθμη λειτουργία τους και την συνύπαρξή τους στη περιοχή των επιχειρήσεων. Η διαφορά με το CIMIC NATO, είναι ότι αυτό προχωράει πιο πέρα από την απλή συνύπαρξη και αναφέρεται στην προσπάθεια μεταφοράς από τη κατάσταση συνύπαρξης, στη κατάσταση ενσωμάτωσης και συνέργειας, όσον αφορά το σχεδιασμό και τις ενέργειες στη περιοχή των επιχειρήσεων, ώστε να μπορούν οι πολιτικές μονάδες να συνεργάζονται μεταξύ τους με την ελάχιστη στρατιωτική επίβλεψη και να αναλάβουν μόνες τους τα ηνία της χώρας τους (End State). Με λίγα λόγια, δεν αφήνει γενικά ένα πλαίσιο συντονισμού, αλλά γίνεται πιο συγκεκριμένο σε θέματα συνεργασίας των δρώντων, με σκοπό πάντα την αποστολή και τη τελική πρόθεση του Διοικητή (Commanders Intention). (NATO_MC411/2, 2014)

Η κατάσταση συντονισμού συντελεί στη βέλτιστη αποτελεσματικότητα και ικανότητα συντονισμένων προσπαθειών κατά τη διάρκεια της ειρηνικής περιόδου και μέχρι την έναρξη εχθροπραξιών. Κατά την περίοδο της έναρξης των εχθροπραξιών, η εστίαση είναι στην συνύπαρξη (coexistence) όλων των δρώντων ώστε να ελαχιστοποιηθεί ο ανταγωνισμός και η αντιπαράθεση. Η συνύπαρξη είναι η ελάχιστη δυνατή απαραίτητη πληροφόρηση, μεταξύ της ανθρωπιστικής κοινότητας και των

στρατιωτικών δυνάμεων που υπάρχουν σε μια περιοχή. Η πληροφόρηση αυτή θα πρέπει να περιλαμβάνει θέματα ασφαλείας, κινήσεων ανθρωπιστικών μεταφορών όπως και θέματα που άπτονται της υπεύθυνης διαχείρισης κοινών μέσων χρησιμοποίησης, όπως λιμάνια, αεροδρόμια, βιομηχανικές ζώνες και ό,τι άλλο επηρεάζει το πλείστο της κοινωνίας. Η διαχείριση είναι ο τομέας που αναφέρεται κυρίως σε υψηλότερο επίπεδο πολιτικό-στρατιωτικού συντονισμού, όπου η κοινή συν-διαχείριση των πόρων κρίνεται απαραίτητη. (UN_DPKO, 2012)

3.2.2 Οι βασικές λειτουργίες του CIMIC

Η περίπτωση του UN-CMCoord αναφέρεται στη λειτουργία της ανθρωπιστικής πολιτικό-στρατιωτικής συνεργασίας, που παρέχει τις απαραίτητες διεπαφές μεταξύ ανθρωπιστικών και στρατιωτικών δρώντων, για την προστασία και την προώθηση των ανθρωπιστικών αξιωμάτων (ανθρωπισμός, αμεροληψία, ουδετερότητα), ώστε να επιτύχει τους ανθρωπιστικούς σκοπούς σε φυσικές καταστροφές και περίπλοκες επείγοντες καταστάσεις. Η διαχείριση περίπλοκων καταστάσεων ανάγκης ορίζονται από τη Μόνιμη Επιτροπή μεταξύ υπηρεσιών (Inter-Agency Standing Committee IASC), ως μια ανθρωπιστική χρήση σε μια χώρα, περιοχή ή κοινωνία όπου μια ολική ή υπολογίσιμη κατάρρευση της εξουσίας οφείλεται σε μια εσωτερική ή εξωτερική διαμάχη και η οποία απαιτεί μια διεθνής ανταπόκριση που όμως υπερβαίνει την εντολή ή τη δυνατότητα μιας μόνο υπηρεσίας ή/και το παρεχόμενο πρόγραμμα του Ο.Η.Ε. (UN_OCHA)

Καθορίζεται λοιπόν το UN-CMCoord, ως ο ουσιαστικός διάλογος και η αλληλεπίδραση μεταξύ πολιτικών και στρατιωτικών δρώντων σε ανθρωπιστικές καταστάσεις ανάγκης όπου είναι απαραίτητο να προστατευθούν και να προωθηθούν οι αρχές του ανθρωπισμού, να αποφευχθεί ο ανταγωνισμός, να ελαχιστοποιηθεί η αστάθεια και όταν είναι εφικτό να επιτευχθούν κοινοί στόχοι. Οι βασικές στρατηγικές επεκτείνονται από τη συνύπαρξη μέχρι τη συνεργασία. Συντονισμός είναι η κοινή ευθύνη που διευκολύνεται από τη διασύνδεση και την κοινή εκπαίδευση. Τα άτομα που εκπληρώνουν το συντονισμό, αναφερόμενοι στο UN-CMCoord, είναι πολίτες με στρατιωτική εμπειρία υπό την επίβλεψη του ανθρωπιστικού συντονιστή / τοπικού συντονιστή (Humanitarian Coordinator/Resident Coordinator HC/RC) και δεν είναι στρατιωτικοί σύνδεσμοι (Military Liaison Officer-MLT). Οι αξιωματικοί του UN-CMCoord, είναι αυτοί που θα διευκολύνουν και θα συμβουλέψουν τη στρατιωτική και ανθρωπιστική ηγεσία σε θέματα εγκατάστασης, διατήρησης και εγκαθίδρυσης καλών σχέσεων μεταξύ τους. Η εμπειρία έχει δείξει ότι αποτυχία στα αρχικά στάδια των ομάδων UN-CMCoord, έχει βαριές συνέπειες στις τρέχουσες επιχειρήσεις και σε όλα

τα στάδια των επειγουσών καταστάσεων και η μετέπειτα βελτίωσή τους γίνεται με πολύ αργό ρυθμό. (UN_OCHA)

Σε περιπτώσεις ειρηνευτικών αποστολών του Ο.Η.Ε., κυρίως στη φάση της διατήρησης και της ανοικοδόμησης της ειρήνης (Peace Building), ο συντονισμός των ενεργειών μεταξύ στρατιωτικών δυνάμεων του Ο.Η.Ε. (κυανόκρανοι) και πολιτικών παραγόντων, μεταξύ αυτών και πολιτικών δυνάμεων του Ο.Η.Ε, όπως αστυνομία (UN Police) και οργανισμοί του Ο.Η.Ε. (UNHCR²⁹, UNICEF³⁰, WFP³¹, κ.ά.), αλλά και πέραν αυτών πολιτικοί δρώντες που έχουν να κάνουν με άλλους διεθνείς και μη οργανισμούς, ενδεχομένως και μερικοί εξ αυτών να λειτουργούν υπό την αιγίδα του Ο.Η.Ε., γίνεται από το UN-CIMIC. Επομένως το UN-CIMIC, είναι το στρατιωτικό τμήμα που διευκολύνει την επαφή μεταξύ των στρατιωτικών και πολιτικών δρώντων σε κοινές αποστολές, όπως επίσης και με τις ανθρωπιστικές και αναπτυξιακούς δρώντες³² στην περιοχή των επιχειρήσεων προς υποστήριξη των αποστολών του Ο.Η.Ε. (UN Mandate). Τα τμήματα UN-CIMIC, αποτελούνται από έμπειρο στρατιωτικό προσωπικό, που ενεργούν τόσο στο επιχειρησιακό όσο και στο τακτικό επίπεδο. Η λειτουργία του UN-CIMIC, εξυπηρετεί τόσο το διοικητή όσο και το επιτελείο του, ώστε να εμπλέκονται με άλλους δρώντες στις επιχειρήσεις διατήρησης της ειρήνης. Είναι πολύ σημαντικό όλοι οι εμπλεκόμενοι να καταλάβουν το ρόλο και τις λειτουργίες του UN-CIMIC, ώστε να διευκολύνουν σε μεγαλύτερη κλίμακα όλες τις επιχειρήσεις, όχι μόνο εσωτερικά των δρώντων του Ο.Η.Ε. αλλά και μεταξύ άλλων στρατιωτικών οργανισμών που δρουν στη περιοχή.

Οι βασικές αρχές του UN-CIMIC, πηγάζουν μέσα από το σεβασμό των πολιτικό-στρατιωτικών σχέσεων, ανεξάρτητα αν ενεργούν μαζί ή όχι και όπως αυτές περιγράφονται από την πολιτική του UN-CIMIC, όπως παρακάτω:

- Η υπεροχή της πολιτικής αρχής
Η πολιτική αρχή είναι η υπέρτατη εξουσία που πρέπει να διασφαλίζεται πάντα στις επιχειρήσεις του Ο.Η.Ε.. Ο Ειδικός Αντιπρόσωπος του Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών (Special Representative of the Secretary General SRSG) είναι υπεύθυνος για την επίβλεψη ολόκληρης της διαδικασίας

²⁹ United Nations High Commissioner for Refugees

³⁰ United Nations International Children's Emergency Fund

³¹ World Food Programme

³² Παραδείγματα τέτοιων εξωτερικών δρώντων είναι διμερείς και πολυμερείς δρώντες, όπου συμπεριλαμβάνονται : η Παγκόσμια Τράπεζα (World Bank) και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (IMF: International Monetary Fund) , Η Διεθνής Επιτροπή του Ερυθρού Σταυρού (ICRC : International Committee of the Red Cross), διεθνή κινήματα και άλλοι ανεξάρτητοι ανθρωπιστικοί δρώντες, όπως οι Μ.Κ.Ο. και Στρατιωτικοί σχηματισμοί οργανισμών – εκτός του Ο.Η.Ε. – ως μέρος ειδικών συμμαχιών

επιχείρησης υποστήριξης της ειρήνης. Ο επικεφαλής των στρατιωτικών τμημάτων (Head of Military Component HOMC), είναι υπεύθυνος για τον σχεδιασμό, συντονισμό και εκτέλεση των στρατιωτικών αποστολών και υπό την επίβλεψη του Γενικού Γραμματέα.

- Ο στρατός υποστηρίζει και δεν υποστηρίζεται.

Πρωταρχική λειτουργία είναι η εξασφάλιση ενός ασφαλούς περιβάλλοντος, παράλληλα με τη υποστήριξη των πολιτικών δυνάμεων για μακρόπνοη πολιτική σταθερότητα. Οι στρατιωτικές δυνάμεις αναλαμβάνοντας το ρόλο της ασφάλειας, έχουν σαν κύριο ρόλο αυτό της υποστήριξης και όχι του υποστηριζόμενου. Σε αυτό το πλαίσιο, θα δημιουργήσουν τις απαραίτητες συνθήκες, μέσα από τις οποίες το πολιτικό περιβάλλον θα αναδιπλωθεί και θα σταθεροποιήσει τις πολιτικές και τις κοινωνικές του δομές.

- Έμμεση και άμεση υποστήριξη.

Για να μειωθεί η εξάρτηση από τις στρατιωτικές δυνάμεις και να ενισχυθούν οι πολιτικές δομές ενός κράτους, θα πρέπει τα τμήματα UN-CIMIC να παρέχουν έμμεση υποστήριξη. Αυτό σημαίνει ότι θα πρέπει να έχουν καταλυτικό ρόλο και να αποτελούν πολλαπλασιαστές ισχύος για όλους τους εμπλεκόμενους στη πολιτική προσπάθεια για βελτίωση της εμπιστοσύνης και δυνατοτήτων του τοπικού πληθυσμού. Η άμεση υποστήριξη θα πρέπει να πραγματοποιείται μόνο σε δεινές περιστάσεις και μόνο ως τελευταία επιλογή, όταν για παράδειγμα η μη ύπαρξη αστυνόμευσης ή κάποιος άλλος αποτρεπτικός παράγοντας, που θα μπορούσε να συνδράμει σε μια άμεση επείγουσα κατάσταση. (UN_DPKO, 2012)

Ο χαρακτήρας των τμημάτων UN-CIMIC σε επιχειρήσεις διατήρησης της ειρήνης είναι διττός: Ο πρώτος ρόλος είναι η επιθυμητή επιχειρησιακή και τακτική ενσωμάτωση με τα αντίστοιχα πολιτικά επίπεδα σε όλες τις φάσεις της αποστολής και δεύτερον η δημιουργία ενός περιβάλλοντος, που θα επιτρέπει αφενός την εφαρμογή της αποστολής και αφετέρου το συγκριτικό πλεονέκτημα όλων των δρώντων που ενεργούν στην ίδια περιοχή, ώστε να διευκολύνουν τη μετάβαση από τη φάση της διατήρησης στη φάση της ανοικοδόμησης της ειρήνης. Τα τμήματα UN-CIMIC, κρίνονται ως οι απαραίτητες διαχειριστικές λειτουργίες σε όλο το φάσμα της αποστολής. (UN_DPKO, 2012)

3.3 Το CIMIC στην Ε.Ε.

3.3.1 Η έννοια του CIMIC

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση υπάρχουν δυο έννοιες που αναφέρονται στη σχέση μεταξύ πολιτών και στρατιωτικών. Η πρώτη, η EU-CIMIC, είναι μια στρατιωτική λειτουργία όμοια με αυτή του NATO. Η συγκεκριμένη δεν είναι στις πρωταρχικές λειτουργίες της Ε.Ε., διότι δεν έχει αναπτύξει μέχρι τώρα πραγματικές περίπλοκες πολιτικό-στρατιωτικές επιχειρήσεις. Ο ορισμός του EU-CIMIC, όπως επίσης και οι βασικές λειτουργίες του, ταυτίζονται με αυτόν του NATO. Με δεδομένου ότι αρκετά μέλη κράτη της Ε.Ε. μπορούν να επιχειρούν είτε υπό διοίκηση της Ε.Ε. είτε υπό τη διοίκηση του NATO, το σκεπτικό που αναπτύχθηκε ήταν να είναι συμβατό με την πολιτική και το δόγμα πολιτικό-στρατιωτικής συνεργασίας του NATO ώστε να εξασφαλισθεί ο υψηλότερος βαθμός εναρμόνισης μεταξύ τους. (EU_Nik_HYNEK, 2010)

Η δεύτερη έννοια είναι η Civil-Military Coordination (CMCO), και αναφέρεται στην εσωτερική περιοχή των σχέσεων μεταξύ πολιτικού και στρατηγικού επιπέδου. Η CMCO έχει καθοριστεί ως «η αποτελεσματική συνεργασία όλων των σχετικών Ευρωπαϊκών δρώντων που εμπλέκονται με τις ενέργειες που αφορούν τη σχεδίαση και την εκτέλεση, ως ακόλουθη απάντηση της Ε.Ε. σε μια κρίση». Οι βασικές λειτουργίες της είναι η παροχή άμεσης βοήθειας, εκτίμηση καταστάσεως και στρατηγικός σχεδιασμός. Οι αποστολές της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ)³³ διαφέρουν ανάλογα με το τύπο της επιχείρησης, την διάρκεια και τα πλαίσια των επιχειρήσεων, για αυτό το λόγο όσο πιο γρήγορα πραγματοποιηθεί ο συντονισμός που προστάζει η CMCO, τόσο καλύτερα θα μπορέσουμε να ανταποκριθούμε σε μια ενδεχόμενη κρίση. Η CMCO είναι προαπαιτούμενο κάθε φορά που θα πρέπει η Ε.Ε. να συνεργαστεί ειδικά με εξωτερικούς δρώντες.

Ο πολιτικό-στρατιωτικός συντονισμός λοιπόν δεν θα πρέπει να συγχέεται με την πολιτικό-στρατιωτική συνεργασία, η οποία αναφέρεται ως μια λειτουργία υποστήριξης της στρατιωτικής αποστολής. Έτσι ο πολιτικό-στρατιωτικός συντονισμός στο πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ συμπεριλαμβάνει την ολοκληρωμένη σχεδίαση (Comprehensive planning), που κινείται στα όμοια πλαίσια με την ολοκληρωτική προσέγγιση του NATO (Comprehensive Approach) και ορίζεται ως εξής: «μια συστηματική προσέγγιση ώστε να αντιμετωπισθεί η ανάγκη για αποτελεσματικό συντονισμό, τόσο μέσα όσο και μεταξύ των πυλώνων της Ε.Ε., όλων των συναφών

³³ Common Foreign and Security Policy (CFSP)

παραγόντων της Ε.Ε. στο σχεδιασμό της διαχείρισης κρίσεων». Τον Ιανουάριο του 2018 μετονομάστηκε σε ενσωματωμένη προσέγγιση (Integrated Approach). (EU13983/05, 2005)

3.3.2 Οι βασικές λειτουργίες του CIMIC

Οι αρχικές επιχειρήσεις στα πλαίσια των συμφωνιών ΚΕΠΑΑ της Ε.Ε. εφαρμόζονται από τις πολιτικές ικανότητες στη στήριξη των διεθνών αποστολών με το συντονισμό, τη συνεκτική δράση και τη συνεργία των κρατικών υπαλλήλων (πολιτών και στρατιωτικών) στις περιοχές των συγκρούσεων και υπόσχεται να παρέχει αξιωματικούς αστυνομίας, νομικούς εμπειρογνώμονες για την ενίσχυση του κράτους δικαίου, διοικητικούς υπαλλήλους και ομάδες πολιτικής συνεργασίας. Αυτές διακρίνονται σε μη στρατιωτικές και στρατιωτικές επιχειρήσεις. Από τις ολοκληρωμένες στρατιωτικές επιχειρήσεις, όπως η CONCORDIA³⁴ στην Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (ΠΓΔΜ, 13 Μαρτίου 2003), η ARTEMIS³⁵ στη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό (2003), η AMIS στο Σουδάν/Νταρφούρ³⁶ και άλλες, διαφαίνονται οι πρώτες προσπάθειες της Ε.Ε. να βοηθήσει τους ανθρωπιστικούς δρώντες στην άμεση κάλυψη αναγκών επιβίωσης και στις ανάγκες προστασίας των πληγέντων πληθυσμών, όμως με πολλές ελλείψεις, απότοκο της απειρίας της στο να διαχειρίζεται τέτοιου είδους επιχειρήσεις. Στις τρέχουσες στρατιωτικές επιχειρήσεις της η Ε.Ε. εμφανίζει σημαντική πρόοδο στην επέκταση του πεδίου δράσης της στην εξωτερική πολιτική και την πολιτική ασφαλείας. Στο τομέα των πολιτικό-στρατιωτικών επιχειρήσεων σημειώνονται πιο ποιοτικές πτυχές που αναπτύσσονται ως πολιτική της ΚΕΠΑΑ και αναπτύσσει πιο εκπαιδευμένο προσωπικό με πιο επαρκή μέσα. Οι δυνατότητες και τα μέσα βέβαια που διαθέτει είναι περιορισμένα και έρχονται σε αντίθεση με την πολιτική της ΚΕΠΑΑ που την θέλει να δραστηριοποιείται ως παγκόσμιος δρών ασφαλείας. (EUMC8798/19, 2019)

³⁴ Η EUFOR Concordia ήταν μια ειρηνευτική αποστολή της Ε.Ε. στη Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας, η οποία ξεκίνησε στις 31 Μαρτίου 2003. Η Ε.Ε. ανέλαβε από την επιχείρηση Συμμαχία Αρμονίας του ΝΑΤΟ και ανέπτυξε περίπου 300 στρατεύματα για την παροχή ασφάλειας στην Ε.Ε. και όργανα παρακολούθησης του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ) που επιβλέπουν την εφαρμογή της Συμφωνίας Πλαισίου της Οχρίδας, μια ειρηνευτική διευθέτηση που επιλύει τη σύγκρουση μεταξύ κυβέρνησης και αλβανική κοινότητα της χώρας.

³⁵ Η επιχείρηση Άρτεμις ήταν μια βραχυπρόθεσμη στρατιωτική αποστολή υπό την ηγεσία της Ε.Ε. στη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό κατά τη διάρκεια της σύγκρουσης στο Ιτούρι. Η Άρτεμις θεωρείται η πρώτη στρατιωτική επιχείρηση υπό την ηγεσία της Ε.Ε., η πρώτη αυτόνομη επιχείρηση της Ε.Ε., η πρώτη αποστολή ταχείας απόκρισης της Ε.Ε. και η πρώτη επιχείρηση εκτός Ευρώπης.

³⁶ Η African Union Mission in Sudan (AMIS), ήταν μια ειρηνευτική δύναμη της Αφρικανικής Ένωσης (ΑΕ) που δραστηριοποιείται κυρίως στη δυτική περιοχή του Νταρφούρ της χώρας, με σκοπό την εκτέλεση ειρηνευτικών επιχειρήσεων που σχετίζονται με τη σύγκρουση στο Νταρφούρ. Ξεκίνησε το 2004, με δύναμη 150 στρατευμάτων.

Παράδειγμα του ανωτέρω αποτελεί η επιχείρηση EUFOR ALTHEA που διεξάγεται στη Βοσνία Ερζεγοβίνη από τις 2 Δεκεμβρίου 2004. Η κύρια προσπάθεια της επιχείρησης, είναι η εκπαίδευση και η ανάπτυξη ικανοτήτων των στρατιωτικών δυνάμεων της χώρας, ώστε να τις καταστήσουν άξιες, να διατηρούν την ικανότητα επέμβασης για την υποστήριξη και τη διατήρηση ενός ασφαλούς περιβάλλοντος, όχι μόνο σε εθνικό πλαίσιο, αλλά και μελλοντικά ως ένα διεθνή σταθερό στρατιωτικό αρωγό.

Αν και το πολιτικό σκηνικό της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης παρουσιάζει πολλές ιδιορρυθμίες, έχουν γίνει πολλά και σημαντικά βήματα στο θέμα της πολιτικό-στρατιωτικής συνεργασίας και συγκεκριμένα με τις ομάδες συνδέσμου και παρατήρησης Liaison and Observation Teams (EUFOR LOTs), όπου προσδίδουν χαρακτήρα ασφάλειας στη περιοχή. Το προσωπικό της LOT έχει γίνει ο «γείτονας» των κατοίκων, τα αυτιά και τα μάτια τους και ελέγχει και αξιολογεί όλες τις κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές εξελίξεις, προκειμένου να ενισχύσει τις δυνατότητες των ενόπλων δυνάμεων για ομαλοποίηση της κατάστασης και αποτελεί παράδειγμα επιτυχημένης δράσης στα πλαίσια της πολιτικό-στρατιωτικής συνεργασίας. Οι ενέργειες των τμημάτων LOT αποτελούν πηγή εμπιστοσύνης μέσα σε ένα τόσο διαταραγμένο πολιτικό και κοινωνικό σκηνικό μεταξύ των εθνοτήτων της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης, δεδομένου ότι το 88% του πληθυσμού βλέπει την πολιτική κατάσταση κρίσιμη και ότι μπορεί να χειροτερέψει. Στην περίπτωση της EUFOR ALTHEA λοιπόν, κρίνεται απαραίτητη η πολιτικό-στρατιωτική συνεργασία για την παραπέρα εξέλιξη της βιώσιμης πολιτικό-κοινωνικής σταθερότητας και ασφάλειας. Σε άλλες εξελισσόμενες επιχειρήσεις της Ε.Ε. η πολιτικό-στρατιωτική συνεργασία διαμορφώνεται μέσα από διαφορετικούς ρόλους, ανάλογα με την κατάσταση. Στη Σομαλία (EUTM Somalia/Uganda) για παράδειγμα, ο ρόλος του CIMIC ήταν εκπαιδευτικός, ώστε να καταστήσει όσο το δυνατόν περισσότερο εκπαιδευμένο προσωπικό προκειμένου να μπορέσει να αναπτύξει και να διεξάγει από μόνο του την συνεργασία με τους τοπικούς φορείς και την τοπική κοινωνία. Στην επιχείρηση στο Μάλι (EUTM Mali, 2013) ήταν η ανοικοδόμηση των ενόπλων δυνάμεων, παροχή συμβουλευτικών οδηγιών από ειδικούς πάνω σε θέματα διαχείρισης και εφοδιασμού, ανθρωπίνου δυναμικού και νομικής βοήθειας. Στη Δημοκρατία της Κεντρικής Αφρικής (EUFOR RCA – Republic of Central Africa, 2014) ήταν η δημιουργία ασφαλούς περιβάλλοντος ώστε να μπορούν να δημιουργηθούν οι συνθήκες διανομής η ανθρωπιστικής βοήθειας. (EUMC8798/19, 2019)

Με την επεξήγηση της παραπάνω λειτουργίας του CIMIC με την οποία τα κράτη που συμμετέχουν στις επιχειρήσεις της Ε.Ε., εξετάζουν τις δικές τους έννοιες,

ικανότητες, θεσμούς και δραστηριότητες, θα πρέπει κατ' αντιστοιχία να εξετάσουμε τις ομοιότητες και διαφορές με τις εθνικές λειτουργίες της πολιτικό-στρατιωτικής συνεργασίας. Η κύρια λειτουργία του CIMIC είναι η εκτίμηση πολιτικού, οικονομικού, κοινωνικού περιβάλλοντος και η αξιολόγηση αυτών σε δυνατά ή αδύνατα σημεία, ανάλογα των καταστάσεων. Στα δυνατά σημεία των κοινωνιών θα πρέπει να βρίσκουμε βάσεις συνεργασίας και συντονισμού για τη σταθεροποίηση και την ανάπτυξη των αδύναμων στοιχείων και αυτό με συνεργασία και άλλων διεθνών δρώντων, ενώ στα αδύνατα σημεία, θα πρέπει να δημιουργούνται αποτελεσματικά έργα, με τη βοήθεια ειδικών σε θέματα εκπαίδευσης, προκειμένου να ομαλοποιείται και να σταθεροποιείται μια κατάσταση. Μεγάλο ρόλο σε όλα τα έργα του CIMIC, παίζει η χρηματοδότηση και τι κρύβεται συνήθως πίσω από αυτήν. Το CIMIC είναι συνήθως πολυεθνική λειτουργία που υποστηρίζει την ιδέα ενεργείας του Διοικητή, αλλά στην πραγματικότητα πραγματοποιείται από το κράτος που θέλει να προωθήσει τα συμφέροντά του στην περιοχή των επιχειρήσεων.

3.4 Το CIMIC στην Ελλάδα

Η Ελλάδα ως μέλος του NATO και της Ε.Ε. ενσωματώνει στην εσωτερική της πολιτική μέρος των ρυθμίσεων για πολιτικό-στρατιωτική συνεργασία που υπαγορεύονται από τους δύο οργανισμούς. Μέχρι αυτή τη στιγμή η δράση της δεν επεκτείνεται σε μεγάλο εύρος αρμοδιοτήτων και επικεντρώνεται στη διαχείριση της προσφυγικής ροής εν μέσω της προσφυγικής κρίσης, η οποία κυρίως λόγω γεωγραφικής θέσης, φέρνει τη χώρα αντιμέτωπη με καταστάσεις κρίσεως.

Η Ελληνική Ομάδα Ταχείας Δράσης του NATO (NATO Rapid Deployable Corps – Greece, NRDC-GR) διοργάνωσε τον Μάρτιο του 2017 ένα σεμινάριο CIMIC, με θέμα τη «Συνεργασία του ελληνικού στρατού με πολιτικές οντότητες κατά τη διαχείριση του προσφυγικού ζητήματος στην Ελλάδα». Σκοπός της συνάντησης ήταν να προσδιοριστούν οι καλύτερες δυνατές πρακτικές, με βάση την επιτυχημένη δράση των ελληνικών Ε.Δ. με τη στήριξη άλλων κρατικών και μη κρατικών φορέων, και να αποτελέσουν παράδειγμα στο σχεδιασμό των επιχειρήσεων άλλων μελών του NATO που ενδεχομένως κληθούν να αναλάβουν πρωτοβουλίες σε παρόμοιες περιπτώσεις. (CMI/CIMIC Seminar in NRDC-GR, 2019)

Εικόνα 7: CMI/CIMIC Seminar in NRDC-GR. -Πηγή: (nrdc.army.gr)

Η αποτίμηση της πολιτικό-στρατιωτικής συνεργασίας στο συγκεκριμένο πλαίσιο είχε θετικό περιεχόμενο, αφού δεν μπορεί να αμφισβητηθεί η καθοριστική επέμβαση των Ενόπλων Δυνάμεων και η ταχεία ανταπόκριση κρατικών ή εθελοντικών φορέων και οργανισμών. Ωστόσο, υπάρχουν μεγάλα περιθώρια βελτίωσης και εξέλιξης των επιχειρήσεων, τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε νατοϊκό επίπεδο, καθώς οι προσφυγικές ροές συνεχίζονται και απαιτούν αποφασιστικές δράσεις.

Συνεπώς, φαίνεται ότι η Ελλάδα διαθέτει περιορισμένη εμβέλεια επιχειρήσεων, αναλαμβάνοντας τη διαχείριση καταστάσεων ανθρωπιστικού χαρακτήρα. Η επιτακτική ανάγκη που καλεί την Ελληνική παρουσία στο Αιγαίο, αλλά και η έλλειψη επαρκών στρατιωτικών μέσων που θα επέτρεπαν τη διεύρυνση των δυνατοτήτων της, θέτουν τα όρια της ελληνικής συνεισφοράς στην επίλυση διεθνών ζητημάτων.

4^ο Κεφάλαιο: Συμπεράσματα-Προτάσεις

4.1 Συμπεράσματα

Από τη ανάλυση του θέματος της αναγνώρισης των υβριδικών απειλών προκύπτουν πολλά συμπεράσματα και προβληματισμοί. Ο κύριος προβληματισμός έγκειται στο γεγονός ότι η έννοια του όρου «υβριδική απειλή» είναι χαοτική και πολλές φορές υποκειμενική, με αποτέλεσμα να είναι δυσδιάκριτοι οι εμπλεκόμενοι με αυτή και οι επιμέρους συνιστώσες της. Παράλληλα, ο υβριδικός δράστης είναι απρόβλεπτος και ο τρόπος επιλογής καταστολής του, με χρήση ήπιας ή σκληρής ισχύος, δυσδιάκριτος, ενώ στην πλειονότητα των περιπτώσεων η επιλογή λάθος τρόπου ενεργείας ενδέχεται να ανατροφοδοτήσει την απειλή και να νομιμοποιήσει τον υβριδικό δράστη στη κλιμάκωση της υβριδικής απειλής σε υβριδική διαμάχη ή/και υβριδική σύγκρουση.

Το πιο δύσκολο αντιμετωπίσιμο χαρακτηριστικό των υβριδικών απειλών είναι η ικανότητά τους να προσαρμόζονται και να εξελίσσονται. Η κεκαλυμμένη ανάπτυξη, η ταχύτητα, η ευελιξία, η δυνατότητα μετασχηματισμού και η εκτός πλαισίων δράση τους είναι τα κλειδιά για την επιτυχία τους, σε αντίθεση με τις στρατιωτικές δυνάμεις που περιορίζονται από τα στρατιωτικά πλαίσια. Ένα ακόμα σημείο ισχύος των υβριδικών απειλών αποτελεί και το γεγονός ότι έχουν εκτεταμένο χρόνο σχεδίασης, με αποτέλεσμα οι διεκδικήσεις τους, εκ πρώτης όψεως και για το ευρύ κοινό, να παρουσιάζονται νομιμοποιημένες, αφού οι πράξεις τους προβάλλονται και στηρίζονται επί μακρόν από διεφθαρμένους κρατικούς λειτουργούς, από προβοκατόρικα ΜΜΕ, από την κοινωνική δικτύωση, από τα παγκόσμια δίκτυα και από τις αλληλέγγυες ΜΚΟ. Σε αυτό το γεγονός βοηθάει ο φαινομενικός καιρός ειρήνης, αφού αποτελεί περίοδο προετοιμασίας για τους υβριδικούς δράστες.

Η εμφάνιση των αναδυόμενων υβριδικών απειλών δεν είναι συμπτωματική, αλλά πάντα κρύβει την επιδίωξη πολιτικών και εθνικών στόχων. Οι απειλές αυτού του τύπου όταν εμφανίζονται σε μια χώρα οφείλονται σε διάφορα γεγονότα που μεταξύ άλλων εμπεριέχουν ανησυχητικά χαμηλή ποιότητα διακυβέρνησης και αδύναμους εθνικούς θεσμούς, διαφθορά και έλλειψη εμπιστοσύνης των πολιτών στον κρατικό ιστό. Μια υβριδική απειλή χαρακτηρίζεται από τους τρόπους λειτουργίας της, τη δομή της, τη δυνατότητα να εμπλέξει διαφορετικούς τρόπους αντιπαράθεσης, τη δυνατότητα συγκέντρωσης ποικίλων δυνάμεων σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο, το επίπεδο διαμάχης που μπορεί να επιφέρει, τις συνιστώσες που αποτελείται αλλά και το ιδεολογικό της υπόβαθρο. Παρόλα ταύτα, βασικό χαρακτηριστικό για να

κατηγοριοποιηθεί μία απειλή ως υβριδική είναι ότι θα πρέπει να έχει τις ικανότητες και την πρόθεση να απειλήσει υβριδικά το υποψήφιο θύμα.

Τα στοιχεία των υβριδικών απειλών είναι τρία. Το πρώτο είναι ότι θα πρέπει να έχει τα χαρακτηριστικά ενός σύγχρονου συμβατικού στρατού. Το δεύτερο στοιχείο συνίσταται στο ότι θα πρέπει να έχει την ωριμότητα, το βαθμό οργάνωσης, τη συνοχή και το βάθος ηγεσίας. Ως τρίτο στοιχείο, νοείται η δυνατότητα εκμετάλλευσης της φυσικής τοπολογίας και του κυβερνοχώρου. Η εμφάνιση υβριδικών απειλών θα αυξηθεί τα επόμενα χρόνια και οφείλεται στην έλλειψη ισοζυγίου ισχύος στην παγκόσμια τάξη, στην άνιση ανάπτυξη, τις ηγεμονικές συμπεριφορές, τις περιφερειακές διενέξεις, τις οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές διαφορές μεταξύ ανεπτυγμένων και λιγότερο ανεπτυγμένων χωρών, την οικονομική και κλιματική μετανάστευση, τη λαθρομετανάστευση, την αδυναμία ελέγχου της τρομοκρατίας και του οργανωμένου εγκλήματος, την διασπορά όπλων μαζικής καταστροφής, την αδυναμία θεσμικού πλαισίου διαχείρισης εγκλημάτων υψηλής τεχνολογίας και τέλος στο θρησκευτικό και εθνικιστικό φονταμενταλισμό.

Στην περίπτωση της Ελλάδας, οι κύριες υβριδικές απειλές εκπορεύονται από τη νόμιμη και παράτυπη μετανάστευση, την Κυβερνοτρομοκρατία, τα όμορα συνορεύοντα κράτη και λιγότερο την παρούσα χρονική στιγμή από την εγχώρια τρομοκρατία και το οργανωμένο έγκλημα. Η Τουρκία αποτελεί την κυριότερη απειλή υβριδικού τύπου για την χώρα μας. Είναι αδιαμφησβήτητο γεγονός ότι η Άγκυρα έχει την πρόθεση και οι τουρκικές ένοπλες δυνάμεις τη δυνατότητα να διεξάγουν παράλληλα και με συντονισμένο τρόπο, συμβατικές επιχειρήσεις σε συνδυασμό με επιχειρήσεις μη συμβατικών μεθόδων, πράγμα που όπως αναλύθηκε, αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο του υβριδισμού.

Οι υβριδικές απειλές που έχει καλλιεργήσει και μπορεί να εκμεταλλευτεί η Τουρκία, όπως προκύπτει και από την ανάλυση, είναι αξιοσημείωτες. Ως βασικές συνιστώσες μπορούν να χαρακτηριστούν οι δεσμοί με τη μουσουλμανική μειονότητα της Δυτικής Θράκης, αφού αυτή εκτιμάται ότι δύναται να αποτελέσει πόλο αποσταθεροποίησης στην περιοχή και κατ' επέκταση φορέα τουρκικών συμφερόντων, οι προσφυγικές ροές και οι μετανάστες σε συνδυασμό με τη δράση πρακτόρων και ΜΚΟ και τέλος η οικονομική εξάρτηση της Ελλάδας, ένεκα της οικονομικής συγκυρίας, από τις τουρκικές επενδύσεις και δη τις τουρκικές τράπεζες που δραστηριοποιούνται στη χώρα μας. Με συνδυασμό των αναφερομένων συνάγουμε ότι η ανισοβαρής παγκόσμια τάξη, η έλλειψη ισοζυγίου ισχύος και η ρευστότητα στα Βαλκάνια και την ανατολική Μεσόγειο μπορεί να δώσει την ευκαιρία στην Τουρκία να αξιοποιήσει τις υβριδικές συνιστώσες της ενάντια της Ελλάδας. Επομένως, η Άγκυρα, με δούρειο ίππο

τις μεταναστευτικές ροές που η ίδια ελέγχει και την υψηλή «ευαισθησία» της στο μουσουλμανικό στοιχείο είναι πολύ πιθανό να αποτολμήσει να αναλάβει δράση σε κάποιο νησί του ανατολικού Αιγαίου, στη δυτική Θράκη αλλά και στα βόρεια σύνορα της Ελλάδας με τη συνδρομή της Αλβανίας και της ΠΓΔΜ και με πρόσχημα την υποστήριξη και την προστασία των μουσουλμανικών πληθυσμών στο έδαφος των παραπάνω χωρών.

Ως αντίβαρο των ανωτέρω συντελεί και το γεγονός ότι και η Τουρκία αποτελεί υποψήφιο υβριδικό θύμα. Χαρακτηριστικά αναφέρονται οι Κούρδοι και η προσπάθεια δημιουργίας κουρδικού κράτους, η διχασμένη κοινωνία μετά το αποτυχημένο πραξικόπημα και ο ευνουχισμός των ενόπλων δυνάμεων, η απαξίωση του κοσμικού κράτους από την ισλαμική κυβέρνηση, η επιβράδυνση των ρυθμών της τουρκικής οικονομίας και τέλος η διαφαινόμενη διαμάχη με το δυτικό κόσμο και δη τις ΗΠΑ. Παρόλα αυτά, πρέπει να ληφθεί υπόψη από την Ελλάδα η άριστη ικανότητα και η κοινή πρακτική της τουρκικής διπλωματίας στην αποσυμπύεση των εσωτερικών της προβλημάτων στους γείτονες της.

Η έως τώρα ευρωπαϊκή προοπτική της Τουρκίας έχει συντελέσει θετικά στην αποτροπή εκμετάλλευσης των υβριδικών συνιστωσών εντός της ελληνικής επικράτειας. Η συνειδητοποίηση όμως, από μεριάς Τουρκίας, του γεγονότος ότι η ευρωπαϊκή της πορεία αποτελεί μακρόπνοο σχέδιο, αν όχι εμπαιγμός των ευρωπαίων, εκτιμάται ότι θα μεταβάλει τη στάση της το επόμενο χρονικό διάστημα και θα την οδηγήσει στην αναζήτηση διεθνούς νομιμοποίησης επέμβασης με κλιμάκωση των υβριδικών απειλών σε υβριδική διαμάχη ενάντια της χώρας μας. Ήδη η πολιτική της αυτή έχει διαφανεί από την πρόσφατη κρίση του 2^{ου} εξαμήνου του 2020 με τις έρευνες της Τουρκίας για υδρογονάνθρακες εντός Ελληνικής υφαλοκρηπίδας, με ταυτόχρονη συνοδεία πλοίων του τουρκικού πολεμικού ναυτικού και αμέτρητων παραβιάσεων της τουρκικής πολεμικής αεροπορίας, καθώς επίσης και από την κλιμάκωση στις γαλλοτουρκικές σχέσεις και κατ' επέκταση στις σχέσεις της με την Ευρώπη, ύστερα από τις δηλώσεις του Γάλλου πρωθυπουργού για ξεκάθαρη στήριξη της Ελλάδας, για προκλητικές ενέργειες της Τουρκίας στην ανατολική Μεσόγειο και στο Ναγκόρνο Καραμπάχ, καθώς και για την εμπλοκή της στον εμφύλιο της Λιβύης. Στο αυτό το πλαίσιο, εκτιμάται ότι η καταδίκη από τη διεθνή κοινότητα, οι ενδεχόμενες κυρώσεις και η πιθανή διεθνή απομόνωση δε θα αποτρέψει την κλιμάκωση, όπως δεν απέτρεψε την αντίστοιχη ρωσική στη Γεωργία και την Ουκρανία. Σε αυτό φυσικά συντελεί και η κατανόηση από μεριάς Τουρκίας της αποτυχίας της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και της ατομίας, από μεριάς ευρωπαϊκών θεσμικών παραγόντων για τη διαφύλαξη της εδαφικής ακεραιότητας της γηραιάς ηπείρου. Επομένως, οι υβριδικές διαστάσεις της

τουρκικής απειλής είναι υπαρκτές, αφού επί μακρόν διεξάγει πληθώρα επιχειρήσεων επιρροής, χρησιμοποιεί τις συμβατικές της δυνάμεις και τις συνιστώσες από το μουσουλμανικό στοιχείο, το μεταναστευτικό ως όπλο, την εμφανή ή κεκαλυμμένη οικονομική διείσδυση στο πλαίσιο της οικονομικής συγκυρίας, την απειλή χρήσης βίας, την συνεχή προσπάθεια δημιουργίας τετελεσμένων στο Αιγαίο και τη διεθνοποίηση των διεκδικήσεων της στα διεθνή φόρα προκειμένου να βρει νομικά ερείσματα.

Η αναμφίβολη αποτροπή και το αξιόμαχο των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων λειτουργεί αντισταθμιστικά σε ενδεχόμενη προσπάθεια μετασχηματισμού και κλιμάκωσης των τουρκικών υβριδικών απειλών σε υβριδική διαμάχη ή/και υβριδικό πόλεμο. Λόγω ύπαρξης αυτού του πυλώνα ελληνικής ισχύος, η Άγκυρα φαίνεται αυτή τη στιγμή να εκμεταλλεύεται μεμονωμένα και όχι συνδυαστικά τις υβριδικές συνιστώσες σε μια σύνθετη τακτική φθοράς. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, η Ελλάδα καθημερινά να βιώνει μια συνεχή σύγκρουση χαμηλής έντασης, με κύρια χαρακτηριστικά τη στρατιωτική, την πολιτική, τη διπλωματική, την ψυχολογική πίεση, την κατασκοπεία, τις κυβερνοεπιθέσεις, τις επιχειρήσεις επιρροής ΜΜΕ και τη “Δαμόκλειο σπάθη” του casus belli.

Θα ήταν τεράστιο λάθος να αντιληφθούμε τον υβριδικό πόλεμο ως κάτι που θα πρέπει να μας προκαλέσει ηττοπάθεια. Σε ένα περιβάλλον υβριδικών απειλών η Ελλάδα έχει στα χέρια της ένα τεράστιο συγκριτικό πλεονέκτημα: τη γεωπολιτική της σπουδαιότητα. Όπως προαναφέρθηκε, η Ελλάδα κατέχει μια από τις πιο κομβικές θέσεις στο διεθνή γεωπολιτικό χάρτη. Μεταξύ των άλλων, δεσπόζει στο κρίσιμο γεωσύστημα της ανατολικής Μεσογείου που ενώνει το Δυτικό Κόσμο με το ενεργειακό κέντρο του κόσμου, τη Μέση Ανατολή. Σε αντίθεση με ότι πιστεύουν πολλοί, οι τελευταίες εξελίξεις στην περιοχή αυτή έχουν ενισχύσει το ρόλο της Ελλάδας. Η λεγόμενη «αραβική άνοιξη» δημιούργησε μια εξαιρετικά ασαφή κατάσταση, ένα είδος γεωπολιτικής μαύρης τρύπας, από την οποία μπορεί να ξεπηδήσει το οτιδήποτε. Η κατάσταση στα αραβικά κράτη όχι μόνο δεν είναι ελεγχόμενη από τη Δύση, αλλά μπορεί να εξελιχθεί σε μια εξαιρετικά εχθρική προς τα δυτικά συμφέροντα πραγματικότητα. Στο ίδιο πλαίσιο εντάσσεται και η Τουρκία, για την οποία υπάρχουν σοβαρές ανησυχίες ότι στο μέλλον μπορεί να εξελιχθεί σε μια εξαιρετικά επικίνδυνη αντι-δυτική δύναμη. Έτσι, το μόνο σημείο στην περιοχή που έχει μείνει να ανήκει «εις την Δύσιν» είναι η Ελλάδα.

Επίσης, δεν θα πρέπει να μας διαφεύγει το γεγονός ότι ο υβριδικός πόλεμος βασίζεται στην παραπλάνηση και την «αορατότητα». Πίσω του, δηλαδή, κρύβει αδυναμία και όχι ισχύ. Έτσι, εάν ο ελληνικός λαός το αποφασίσει, είναι σε θέση να αδρανοποιήσει αυτή την επίθεση επιδεικνύοντας προσαρμογή στις νέες συνθήκες και

ανθεκτικότητα στις υβριδικές προσβολές. Και αυτό μπορεί να το κάνει, πολύ απλά, αν επιλέξει να ζήσει, αντί να πεθάνει, και να διεκδικήσει ένα μέλλον που θα βασίζεται στο τεράστιο γεωπολιτικό – ιστορικό δυναμικό της χώρας. Η αποτροπή σε περιβάλλον υβριδικού πολέμου λαμβάνει νέα διάσταση. Δεν αφορά μονό στις Ένοπλες Δυνάμεις. Όπως το πεδίο της μάχης έχει μετατοπιστεί προς τη μεριά της κοινωνίας έτσι έχει μετατοπιστεί και η έννοια της αποτροπής. Η αποτροπή στις υβριδικές απειλές είναι πλέον έργο σύμπραξης των Ενόπλων Δυνάμεων και της κοινωνίας σε καθημερινή βάση. Αποτροπή πλέον σημαίνει δράσεις κοινής συνισταμένης με σκοπό τη θωράκιση της χώρας από τις υβριδικές απειλές που έχουν εισέλθει στο εσωτερικό. Η γνωστή μας και ως Παλλαϊκή άμυνα³⁷, στην εποχή του υβριδικού πολέμου μετονομάζεται σε Παλλαϊκή αποτροπή και ανθεκτικότητα σε κάθε υβριδική προσβολή. Οι ελληνικές Ε.Δ. καλούνται να παίξουν τον βασικό ρόλο στην αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών που καλείται να αντιμετωπίσει η χώρα μας. Η εξωστρέφεια και η συμμετοχή της κοινωνίας στο έργο των Ε.Δ. αποτελεί αδήριτη ανάγκη σε μια περίοδο κρίσης οικονομικής και αξιών της κοινωνίας. Η κατανόηση του ρόλου των Ε.Δ. από τη κοινωνία θα συμβάλει τα μέγιστα στην αποτελεσματική αποτροπή έναντι των υβριδικών απειλών που αντιμετωπίζει η χώρα μας. Σημαντικό επίσης ρόλο προς την κατεύθυνση αναμένεται να παίξει η συμμετοχή της χώρας μας σε συμμαχίες και διεθνείς οργανισμούς, δημιουργώντας τις κατάλληλες ισορροπίες ισχύος, τις προϋποθέσεις συνεργασίας, τη συνεχή εκπαίδευση του προσωπικού και τον εκσυγχρονισμό του υλικού και των μέσων.

Παράλληλα, όπως αναλύθηκε και στο προηγούμενο κεφάλαιο, η συνεργασία μεταξύ πολιτείας και στρατιωτικής ηγεσίας είναι υψίστης σημασίας σε ένα σύγχρονο και συνεχώς διαμορφούμενο περιβάλλον, όπου ο στρατός διεξάγει σύγχρονες μάχες και επιχειρήσεις διαχείρισης κρίσεων και τα τμήματα CIMIC έχουν γίνει απαραίτητα στοιχεία-κλειδιά υποστήριξης αποστολών σε όλα τα πλαίσια (Ο.Η.Ε. – NATO –Ε.Ε.). Παρόλο που οι λειτουργίες του CIMIC έχουν τις ρίζες τους στο 2^ο Παγκόσμιο Πόλεμο, η ανάπτυξη της έννοιας, του δόγματος και των ικανοτήτων, κέρδισε δυναμική μετά το 1990 λόγω ανοικοδόμησης ειρήνης στη περιοχή των Βαλκανίων αλλά και μετέπειτα,

³⁷ Ως Παλλαϊκή Άμυνα (Π.Α.Μ.), σύμφωνα με το Ν2641/1998, νοείται η ενεργός συμμετοχή στην εθνική ασφάλεια όλων Ελλήνων και Ελληνίδων μπορούν να προσφέρουν υπηρεσίες γι' αυτήν και δεν μετέχουν στις Ένοπλες Δυνάμεις. Η εποπτεία επί της Π.Α.Μ. ασκείται, κατά περίπτωση, από τους Υπουργούς Εθνικής Άμυνας, Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Δημόσιας Τάξης, Μακεδονίας Θράκης και Αιγαίου. Ο σχεδιασμός και η ενεργοποίηση της Π.Α.Μ. γίνεται, κατά περίπτωση, από το Γενικό Επιτελείο Εθνικής Άμυνας (Γ.Ε.ΕΘ.Α.), το Γενικό Επιτελείο Στρατού (Γ.Ε.Σ.), τη Διεύθυνση Π.Α.Μ.Π.Σ.Ε.Α. του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης (Υ.Δ.Τ.), τη Γενική Γραμματεία Πολιτικής Προστασίας (Γ.Γ.Π.Π.) του Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης (ΥΠ.ΕΣ.Δ. Δ.Α.) και Δημόσιας Τάξης, τις περιφέρειες, τις νομαρχιακές αυτοδιοικήσεις και τους Ο.Τ.Α. πρώτου βαθμού.

με την εισαγωγή του όρου υβριδικού πολέμου στην περίπτωση της Ουκρανίας³⁸. Λόγω της αναγκαίας πολιτικής και στρατιωτικής αλληλεξάρτησης έχουν πραγματοποιηθεί και επιχειρήσεις τμημάτων CIMIC πάνω σε θέματα ανθρωπιστικών αναγκών μετά από φυσικές καταστροφές, όπως για παράδειγμα στο Πακιστάν, στην Ινδονησία, στην Αϊτή και αλλού. Επιπρόσθετα, με την χρησιμότητα των τμημάτων CIMIC για την υποστήριξη στρατιωτικών ή ανθρωπιστικών επιχειρήσεων, παρατηρούμε ότι ορισμένα από τα έθνη χρησιμοποιούν τις εξειδικευμένες εμπειρίες που έχουν αποκτήσει από διάφορες αποστολές παράλληλα με άλλα κράτη σε πλαίσια διμερών συνεργασιών. Για παράδειγμα η Γαλλία, το Βέλγιο και η Μεγάλη Βρετανία, βοηθούσαν διάφορες χώρες στην Αφρική σε συγκεκριμένο τομέα που αφορούσαν θέματα ασφάλειας.

Όπως αναλύθηκε, το Νατοϊκό δόγμα (AJP-3.4.9) είναι αυτό το οποίο υπογραμμίζει τις αρχές, δυνατότητες και τις λειτουργίες του CIMIC, παρόλο που η ανάπτυξη του CIMIC λαμβάνει μέρος υπό εθνική αιγίδα. Το συγκεκριμένο δόγμα έχει ευρέως υιοθετηθεί από πολλά κράτη ως ένα υπόδειγμα χρησιμοποίησης για τα δικά τους τμήματα CIMIC, ενώ αλλά χρησιμοποιούν τη δικιά τους εκδοχή CIMIC, όπως για παράδειγμα η Γαλλία και η Σουηδία. Η μοναδική εξαίρεση σε αυτό τον κανόνα είναι οι Η.Π.Α, η οποία έχει αναπτύξει και διατηρεί δικό της δόγμα (Civil Affairs, CA) της πολιτικό-στρατιωτικής συνεργασίας, όχι πολύ διαφοροποιημένο από αυτό του NATO. Συνεπώς οι ικανότητες των τμημάτων CIMIC, επικεντρώνονται στις τρεις βασικές λειτουργίες του που περιγράφονται στο δόγμα. Από τις τρεις αυτές αρχές άλλα κράτη δίνουν ιδιαίτερο βάρος σε συγκεκριμένες λειτουργίες, όπως για παράδειγμα το Βέλγιο που πιστεύει ότι ο σύνδεσμος (*liaison*) είναι υψίστης σημασίας και άλλα βλέπουν το CIMIC ως ένα εργαλείο για να υποστηρίξουν μεγαλύτερους εθνικούς και διεθνής αντικειμενικούς σκοπούς και ενδιαφέροντα, όπως η Γαλλία και η Μεγάλη Βρετανία. (Stijn_van_Weezel, 2011)

Το CIMIC έχει ενσωματώσει στην στρατιωτική του δομή διαφορετικούς τρόπους λειτουργίας. Οι μονάδες του είναι επιτελικά στοιχεία που αποτελούνται από αξιωματικούς και εξειδικευμένο πολιτικό προσωπικό, οι οποίοι επιστρατεύονται για συγκεκριμένες επιχειρήσεις. Σημαντικό στοιχείο αποτελεί και η χρησιμοποίηση απλών πολιτών με εξειδίκευση σε κάποιον τομέα (*Function Specialists*) εντός των τμημάτων CIMIC, για την ενίσχυσή τους για πιο εξειδικευμένες εργασίες. Η κατάσταση αυτή έχει ευρέως υιοθετηθεί και το περισσότερο προσωπικό επιστρατεύεται επιτόπου προς αντιμετώπιση μιας κατάστασης ή κρίσης. Μερικά κράτη όπως το Βέλγιο, η Δανία, η

³⁸ Οι οικονομικές κυρώσεις, οι καμπάνιες προπαγάνδας, οι μυστικές επιχειρήσεις πληροφοριών, οι κυβερνοεπιθέσεις, οι εμπλοκές σε επίπεδο διπλωματίας και η άσκηση πολιτικής πίεσης, αποτελούν τα βασικά στοιχεία του υβριδικού πολέμου που έχει εξαπολυθεί από τη Ρωσία κατά του Κιέβου.

Ουγγαρία και οι Ηνωμένες Πολιτείες σε κάποια έκταση, προτιμούν να συνδυάζουν τα τμήματα τους με άλλες δυνατότητες και περισσότερο εξειδικευμένο προσωπικό, όπως επιχειρήσεις πληροφοριών και ψυχολογικές επιχειρήσεις για λόγους επικάλυψης, αλλά και για έργα οικοδόμησης, όπως η Μεγάλη Βρετανία. Η γενική εκπαίδευση CIMIC λαμβάνει χώρα σε εθνικά πλαίσια και είναι προσανατολισμένη για επιχειρησιακή ανάπτυξη τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές περιβάλλον. Οι περισσότερες χώρες αναπτύσσουν τα τμήματα CIMIC με βάση τις εθνικές φιλοδοξίες, προσκολλημένες βέβαια με τα πρότυπα που θέτει το NATO. Επιδιώκεται η συνεργασία με πολιτικές υπηρεσίες (πολιτική προστασία), όπως επίσης και οι στενές επαφές με ακαδημαϊκά ινστιτούτα και πανεπιστήμια και ανθρωπιστικές οργανώσεις. Σημαντική είναι η εκπαίδευση και η ενημέρωση πάνω σε θέματα CIMIC όλων των στρατιωτικών ακαδημιών και κολεγίων ως ένα αναπόσπαστο κομμάτι της εκπαίδευσης των αξιωματικών. Ο σχεδιασμός της εκπαίδευσης γίνεται από πάνω προς τα κάτω, από τις επιδιώξεις του πολιτικού επιπέδου και φτάνει μέχρι το τακτικό επίπεδο, με αποτέλεσμα να επιτυγχάνονται οι εθνικοί πολιτικοί στόχοι, να ενισχύεται η στρατιωτική δράση, να υποστηρίζεται η επίλυση συγκρούσεων και να διατηρείται το εθνικό συμφέρον. Υπάρχουν βέβαια και κάποιες εξαιρέσεις, όπως για παράδειγμα η Δανία, η Σουηδία, η Φιλανδία και η Ισλανδία που έχουν αναπτύξει άλλο πλαίσιο (Nordic Framework). (Stijn_van_Weezel, 2011)

Στη χώρα μας δυστυχώς, δεν υπάρχει μεγάλη δύναμη τμημάτων πολιτικό-στρατιωτικής συνεργασίας και δεν έχει δοθεί μεγάλη βαρύτητα στον επαρκή σχεδιασμό, ώστε να χρησιμοποιήσουμε ορθολογικά τμήματα CIMIC σε τέτοιο βαθμό ώστε να τα καταστήσουμε ικανά να αντιμετωπίσουν και να διαχειριστούν καταστάσεις ανθρωπιστικής κρίσης, φυσικών καταστροφών, συνδέσμου με πολιτικούς παράγοντες και οι υπηρεσίες βέβαια να έχουν την ορθή εκπαίδευση ώστε να μπορούν να λειτουργήσουν και στα πλαίσια των οργανισμών του NATO και της Ε.Ε. (εφόσον ζητηθεί). Εκτιμάται ότι εάν η χώρα μας, όπως και οι περισσότερες χώρες του NATO είχαν δημιουργήσει από το 2000 και μετά τμήματα CIMIC και είχαν ενσωματωθεί και λειτουργήσει ήδη σε τέτοιο βαθμό ώστε να μπορούσαν να ανταποκριθούν με βάση τις πολιτικές και εθνικές οδηγίες και στα πρότυπα του Νατοϊκού δόγματος, θα ήταν σε θέση να ανταποκριθούν άμεσα και να συμβάλλουν σε πολύ μεγάλο βαθμό στη μεγάλη, για παράδειγμα, μεταναστευτική κρίση που δημιουργήθηκε στη χώρα μας το 2015.

4.2 Προτάσεις

Δεδομένου ότι δεν αντιμετωπίσαμε μέχρι τότε το ζήτημα της μετανάστευσης ως απειλή ή ως ζήτημα ασφάλειας, όταν αυτά τα τεράστια ρεύματα μετανάστευσης που ο μεγάλος τους όγκος σε συνάρτηση με τον μικρό χρόνο εισροής της κίνησης τους εντός της χώρας θέτει τους μηχανισμούς του κράτους σε άμεση λειτουργία, εντάσσοντας αυτή την δραστηριότητα στις δυνατότητες διαχείρισης αυτής της μετακίνησης, μας δίνει το δικαίωμα να πούμε ότι εντάσσεται στη κατηγορία των υβριδικών απειλών. Η διαχείριση αυτού του μεγάλου όγκου μεταναστευτικού ρεύματος επιβάλλει, με βάση την συμβατική από το διεθνές δίκαιο υποχρέωση για τους πρόσφυγες, την υποχρεωτική παροχή τροφής, στέγης και συνθήκες καλής διαβίωσης. Η μαζική όμως ροή των προσφυγικών κυμάτων δημιούργησε ταυτόχρονα ρωγμές στην κοινωνική συνοχή και δημιούργησε θέματα διαχείρισης ζητημάτων καθημερινής διακυβέρνησης. Το ερώτημα που τίθεται για την παραπάνω κατάσταση είναι πώς τα τμήματα CIMIC θα μπορούσαν να είχαν διαχειριστεί καλύτερα αυτή την κατάσταση. Η απάντηση βρίσκεται μέσα στα μαθήματα και τις εμπειρίες που αποκτήθηκαν από διάφορες αποστολές (Lessons Learned) στα πλαίσια του NATO, της Ε.Ε., του Ο.Η.Ε. και όπου χρησιμοποιήθηκαν τμήματα CIMIC, όπως επίσης και σε όλα όσα αναφέρθηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια, σχετικά με το πλαίσιο λειτουργίας και τις αρχές που ακολουθεί το CIMIC.

Συγκεκριμένα για το θέμα του μεταναστευτικού, εκπαιδευμένα τμήματα CIMIC, τόσο στο χερσαίο, όσο και στο θαλάσσιο τομέα (λιμενικό), θα μπορούσαν να συντονίσουν τους τεράστιους αριθμούς των διεθνών οργανισμών, των μη κυβερνητικών οργανώσεων και άλλων υπηρεσιών και δρώντων που συσσωρεύτηκαν στον περιορισμένο Ελλαδικό χώρο για να παρέχουν ανθρωπιστική βοήθεια. Αρχικά λοιπόν, μέσω της Ύπατης Αρμοστείας του Ο.Η.Ε. (UNHCR), η οποία συντονίζει την πολιτική ενέργεια και σε συνεργασία με τα τμήματα CIMIC, θα μπορούσαν να είχαν οργανωθεί ξεχωριστές κατηγορίες ανθρωπιστικής βοήθειας (UN CUSTERS), κάθε μια υπεύθυνη για ένα τομέα, όπως καταγραφή (IOM)³⁹, υγεία (WHO)⁴⁰, διανομή φαγητού (WFP)⁴¹, παροχή στέγης (IOM, IFRC/UNHCR)⁴², παροχή νερού και εγκαταστάσεων υγιεινής⁴³, προστασία παιδιών και δη των ασυνόδευτων (UNICEF, Save The Children) και βασικά θέματα ασφαλείας σε συνεργασία με την αστυνομία. Όσοι μη κυβερνητικοί οργανισμοί και υπηρεσίες δεν θα ανταποκρίνονταν στην ένταξή τους σε κάποιας

³⁹ International Organization for Migration

⁴⁰ World Health Organization

⁴¹ World Food Program

⁴² Camp Coordination and Camp Management and Shelter

⁴³ Water Sanitation and Hygiene

κατηγορία, θα οδηγούνταν στην αποξένωση και απομόνωση. Η παραπάνω διαδικασία χρησιμοποιήθηκε κατά κόρον στο Αφγανιστάν και στις επιχειρήσεις στην Αφρική. Επιπρόσθετα, τα τμήματα CIMIC, λόγω της εκπαίδευσής τους σε θέματα πολυπολιτισμικότητας και κουλτούρας, θα μπορούσαν να ξεχωρίσουν με την βοήθεια άλλων υπηρεσιών (IOM) από την αρχή τις εθνοτικές και θρησκευτικές ομάδες (για παράδειγμα Σίτες με Σουνίτες, Αφγανούς με Σύριους, στάση απέναντι στις γυναίκες και άλλα), ώστε να αποφευχθούν οι μεταξύ τους συγκρούσεις, βοηθώντας και το έργο της αστυνομίας. Η άμεση εμπλοκή του στρατού λοιπόν δια μέσου των τμημάτων CIMIC, θα είχε συντονίσει από την αρχή της κρίσεως την κατάσταση σε σχέση με τις περιορισμένες δυνατότητες της πολιτικής προστασίας. Πραγματοποιώντας μια ορθολογική χρήση της ανθρωπιστικής βοήθειας και χωρίζοντας την σε τομείς θα καθιστούσε πιο άνετο το συντονισμό για την υποδοχή, διαμονή και σίτιση των προσφύγων. Παράλληλα, θα χρησιμοποιούνταν άμεσα οι πόροι και τα μέσα που προσέφερε κάθε οργάνωση για την ανθρωπιστική κρίση, με συνέπεια να μη χρησιμοποιήσει ο στρατός από την αρχή τα δικά του μέσα για την αντιμετώπιση της κρίσης, όπως και έγινε σε πολλές περιπτώσεις. Το δόγμα αναφέρει χαρακτηριστικά πως ο στρατός χρησιμοποιεί τα δικά του μέσα μόνο σε περίπτωση που έχουμε εξαντλήσει όλες τις πιθανές λύσεις για εξεύρεση πόρων και μέσων από άλλες πηγές και μόνο ως έσχατη λύση. Παράλληλα, τα τμήματα CIMIC, έχουν ως καθημερινή αποστολή την εκτίμηση της κατάστασης σε περιπτώσεις κρίσεων και την άμεση αναφορά (Assess and Report) από το τακτικό στο επιχειρησιακό επίπεδο για πλήρη ενημέρωση του Διοικητή. Επομένως, στην παραπάνω περίπτωση η στρατιωτική ηγεσία θα είχε γνώση σε πραγματικό χρόνο για την εκάστοτε κατάσταση και την πρόοδο των εργασιών αλλά και συνεργασιών με άλλους δρώντες.

Τα τμήματα CIMIC, όπως ήδη αναφέρθηκε στην περίπτωση άλλων χωρών, θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν και σε ρόλο πληροφοριακών και ψυχολογικών επιχειρήσεων για λόγους επικάλυψης, ενισχυόμενα με εξειδικευμένο προσωπικό στο χώρο αυτό. Αν υπάρχει η παραδοχή ότι η μαζική μετανάστευση σε τόσο μικρό χρονικό διάστημα ανήκει στην κατηγορία των υβριδικών απειλών, τότε η αρχική και άμεση εμπλοκή του στρατού δια μέσου των τμημάτων CIMIC στη διαδικασία αυτή σε συνεργασία με άλλες αρχές, όπως για παράδειγμα με τη συνδρομή της αστυνομίας, θα εξασφάλιζε από την αρχή πολύ χρήσιμες πληροφορίες για το ποιοτικό επίπεδο των εισερχομένων ατόμων στη χώρα, τόσο από την πλευρά προσφύγων ή μεταναστών όσο και από την πλευρά των εκατοντάδων οργανισμών/υπηρεσιών. Παράλληλα με τη διεξαγωγή ψυχολογικών επιχειρήσεων (ΨΕΠ), θα μπορούσε να καθοδηγηθεί το κύμα των μεταναστών προς τη κατεύθυνση και το μήνυμα ή αφήγημα που η Ελληνική

πολιτεία θα ήθελε να μεταδώσει, όχι μόνο ως Ελλάδα αλλά και ως Ευρώπη. Ένα απλό παράδειγμα των παραπάνω θα μπορούσε να ήταν η χορήγηση εκ μέρους της χώρας μας δωρεάν ίντερνετ (WiFi) στους χώρους συγκέντρωσης και καταγραφής τους, με σκοπό αφενός την παρουσίαση της πρώτης σελίδας στη γλώσσα τους με πληροφορίες σχετικά με την ομαλή διαδικασία ένταξης – μηνύματος χώρας (ΨΕΠ) και αφετέρου ο έλεγχος της επισκεψιμότητας σε διάφορους ιστοχώρους για έλεγχο και αξιολόγηση (Πληροφοριακές Επιχειρήσεις).

Τέλος, τα τμήματα CIMIC μπορούν να χρησιμοποιηθούν και σε άλλες δραστηριότητες πέραν των προαναφερθέντων, όπως για παράδειγμα σε πληγέντες περιοχές από φυσικές καταστροφές. Με εξειδικευμένο προσωπικό να αξιολογεί άμεσα την κατάσταση και σε συνεργασία με κλιμάκια του εκάστοτε δήμου να αναφέρει πλήρως την εικόνα για τη συγκεκριμένη κατάσταση στην ηγεσία. Από την αξιολόγηση και την εκτίμηση της κατάστασης προκύπτει και η πρόταση προς την ηγεσία, αφενός αν θα ήταν απαραίτητη η συμμετοχή του στρατού και αφετέρου ποια ακριβώς εργασία θα πρέπει να πραγματοποιηθεί, ώστε να αποφευχθεί η άσκοπη χρησιμοποίηση μέσων και προσωπικού σε αυτή την προσπάθεια. Επιπρόσθετα, ο αξιωματικός CIMIC, είναι πλήρως εκπαιδευμένος ως Αξιωματικός Ενημέρωσης Τύπου, είναι επικοινωνιακός, γνωρίζει πλήρως τον παλμό και τις σκέψεις της κοινωνίας και αυτό δημιουργεί και τις προϋποθέσεις, σε συνεργασία με άλλους φορείς του στρατού, να προβάλλει παράλληλα, την αρωγή και το κοινωνικό έργο που συντελεί ο στρατός προς την κοινωνία. Επίσης, η συνεργασία με πανεπιστήμια, σχολές, ιδρύματα, κολέγια και σχολεία για την προσφορά των ενόπλων δυνάμεων, θα έδινε το μήνυμα στους νέους ανθρώπους, στον ανθό της κοινωνίας μιας χώρας, να εμπιστευτεί τις ένοπλες δυνάμεις της και να επιδιώκει τη συνεργασία μαζί του.

Αν κάτι μας έχει διδάξει ο μη συμβατικός ή υβριδικός πόλεμος είναι ότι ο πόλεμος έχει κοινωνικό χαρακτήρα και μόνο εκεί, στις κοινωνίες, στους ίδιους τους πολίτες, θα κρίνονται πια οι μάχες. Στην εποχή μας λοιπόν, επιβάλλεται η συνεργασία μεταξύ της κοινωνίας και στρατού και για να επιτευχθεί αυτό, η δημιουργία μεγάλων και εκπαιδευμένων τμημάτων CIMIC στη χώρα μας κρίνεται απαραίτητη.

Όσων αφορά τις υβριδικές απειλές που σχετίζονται έμμεσα ή άμεσα με την Ελλάδα και πιθανότατα θα έχουν επιπτώσεις που αφορούν την ασφάλεια, την σταθερότητα αλλά και την εδαφική της ακεραιότητα, η Ελληνική πολιτεία και κυβέρνηση αλλά και οι Ε.Δ. θα πρέπει να λάβουν έγκαιρα, αποτελεσματικά μέτρα αποτροπής των απειλών αυτών.

Η παρούσα οικονομική κατάσταση δεν θα πρέπει να αποτελέσει δικαιολογία για εφησυχασμό και συμβιβασμούς ως προς την αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών. Αντιθέτως, θα πρέπει να ληφθεί η κρίση αυτή ως μια ευκαιρία για ανάδειξη και εκμετάλλευση των άυλων παραγόντων μιας μαχητικής ισχύος, όπως τα ψυχικά χαρακτηριστικά του προσωπικού, την εκπαίδευση, τη δομή, την οργάνωση, την ιστορική παράδοση και το μυαλό, μέσω των οποίων θα μπορέσει η Ελλάδα αρχικά να γνωρίσει τις δυνατότητες της και εν συνεχεία τους αντιπάλους της.

Αποτελεί επιτακτική ανάγκη η Ελλάδα να προσεγγίσει τις υβριδικές προκλήσεις στα Βαλκάνια ως ευκαιρία για εξισορρόπηση του πιθανού ελλείμματος, στην ισορροπία σκληρής ισχύος, κυρίως με την Τουρκία, που δημιουργεί αναπόφευκτα ο περιορισμός των αμυντικών δαπανών σε περίοδο δημοσιονομικής προσαρμογής.

Για την αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών και προκλήσεων, η Ελλάδα, ως πρώτο σημαντικό βήμα, θα πρέπει να αναπτύξει υψηλή στρατηγική, η οποία να καλύπτει όλους τους τομείς και διαστάσεις του εν λόγω ζητήματος. Στο πλαίσιο αυτό, η Ελλάδα θα πρέπει αρχικά να κινηθεί προς την απόκτηση αντίστοιχης τεχνογνωσίας και ανάπτυξη από τη χωρά, υβριδικών δυνατοτήτων, σε πεδία υψηλού επιστημονικού ενδιαφέροντος, όπως ο κυβερνοπόλεμος. Στην κατεύθυνση αυτή θα πρέπει να προσεγγίσει προηγμένες, στον υβριδικό πόλεμο, χώρες και παράλληλα να εκμεταλλευτεί το υψηλών δυνατοτήτων επιστημονικό δυναμικό των ελληνικών πανεπιστημίων που τροφοδοτούν με επιστήμονες παγκοσμίου φήμης ερευνητικά κέντρα ανά την υφήλιο.

Κομβικό σημείο για επιτυχή αντιμετώπιση των υβριδικών προκλήσεων αποτελεί η έγκαιρη και έγκυρη αναγνώριση τους, αναλύοντας, αξιολογώντας και συσχετίζοντας όλα τα δεδομένα και πληροφορίες που υφίστανται, σε διάφορες υπηρεσίες. Για την επίτευξη του στόχου αυτού, απαραίτητη είναι η διασύνδεση των υπηρεσιών ασφαλείας και πληροφοριών, σε εθνικό αλλά και επίπεδο Ε.Ε. και υπό προϋποθέσεις και περιορισμούς σε νατοϊκό επίπεδο. Έτσι θα είναι εφικτή η ανταλλαγή πληροφοριών και ενδεχομένως η εκπόνηση κοινών σχεδίων δράσης, για ζητήματα κοινού ενδιαφέροντος.

Για την αποτελεσματική κατανόηση, εμβάθυνση και αντιμετώπιση υβριδικών προκλήσεων, μεγάλη ευκαιρία αποτελεί η συμμετοχή της Ελλάδος στο Ευρωπαϊκό Κέντρο Αριστείας για την Καταπολέμηση Υβριδικών Απειλών (European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats- Hybrid Coe). Στο κέντρο αυτό συμμετέχει πολιτικό, στρατιωτικό και ακαδημαϊκό προσωπικό, ώστε να καλύπτεται το σύνολο των υβριδικών συνιστωσών και αναλύονται καταστάσεις υβριδικών προκλήσεων, που

λαμβάνουν χώρα ενώ παράλληλα προτείνονται πιθανοί τρόποι αντιμετώπισης αυτών.
(Hybrid COE)

Σημαντικό βήμα επίσης αποτελεί η ανάπτυξη διμερών σχέσεων με όλες τις όμορες βαλκανικές χώρες. Η συνεργασία αυτή, χωρίς να περιορίζεται, θα πρέπει να αφορά τον πολιτισμό, τον αθλητισμό, την οικονομία, την ενέργεια, τα στρατιωτικά θέματα. Μολονότι γεωγραφικά η Ελλάδα αντιπροσωπεύει το νότιο άκρο της χερσονήσου, ωστόσο έχει τις δυνατότητες να εξελιχθεί σε γεωοικονομικό και πολιτιστικό πυρήνα της. Η Ελλάδα, τώρα που εξέρχεται από μια δεκάχρονη βαθιά οικονομική κρίση και ανακάμπτει οικονομικά, έχει όλα εκείνα τα προσόντα για να καταστεί πρωταγωνίστρια δύναμη στη βαλκανική χερσόνησο.

Για να μην εμποδιστεί λοιπόν η διαφαινόμενη γεωπολιτική αναβάθμιση της Ελλάδας στα Βαλκάνια και για να ενισχυθεί η επιρροή της στις χώρες των Βαλκανίων, θα πρέπει, μια σειρά από ζητήματα και διενέξεις της χώρας μας με τους γείτονές της, να επιλυθούν άμεσα και ουσιαστικά, εξασφαλίζοντας όμως τα εθνικά συμφέροντα, την ασφάλεια, τη σταθερότητα και το κοινό ευρωπαϊκό μέλλον των χωρών της περιοχής και ιδιαίτερα των πολύπαθων λαών τους. Προς αυτή την κατεύθυνση, η Συμφωνία των Πρεσπών αποτελεί ένα ιστορικό και αποφασιστικό βήμα, με την προϋπόθεση να περιοριστούν τα γκρίζα σημεία που αυτή περιέχει και εξαλείφοντας το σύνολο των αλυτρωτικών προοπτικών, που εγείρονται. (Στάμκος, 2018)

Βασική επιδίωξη της Ελλάδος θα πρέπει επίσης να είναι και η προώθηση των ενταξιακών διαδικασιών των Βαλκανικών χωρών στο NATO και στην Ε.Ε. Η συμμετοχή των χωρών αυτών, στους εν λόγω οργανισμούς θα ενισχύσει την σταθερότητα και ασφάλεια της περιοχής, θα βοηθήσει στον εκδημοκρατισμό τους, θα περιορίσει σε μεγάλο βαθμό την δυνατότητα δράσης, εγκληματικών και τρομοκρατικών δρώντων και θα βοηθήσει στην επίλυση διμερών θεμάτων.

Όσον αφορά το θέμα της μετανάστευσης, θα πρέπει να γίνει αντιληπτό ότι πρόκειται για ένα παγκόσμιο πρόβλημα και θα πρέπει να αντιμετωπιστεί σε αυτό το επίπεδο. Η Ελλάδα ως ενεργό και ισότιμο μέλος της Ε.Ε. και άλλων διεθνών οργανισμών, όπως ο Ο.Η.Ε., θα πρέπει να πιέσει προς την εφαρμογή μεθόδων και πολιτικών ορθής διαχείρισης των μεταναστευτικών ροών. Στην κατεύθυνση αυτή το Παγκόσμιο Σύμφωνο για την Μετανάστευση, που υπογράφηκε στο Μαρακές τον Δεκέμβριο του 2018, αποτελεί ένα πρώτο βήμα για την ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των κρατών, έτσι ώστε να εφαρμοστεί μια ορθολογική διαδικασία διαχείρισης των μεταναστευτικών ροών.

Επιπρόσθετα, η Ελλάδα, σε συνεργασία με τους ευρωπαϊούς εταίρους της, πρέπει να μετατρέψει, με αποφασιστικότητα, την μεταναστευτική κρίση σε ευκαιρία για τη μακροχρόνια ανάπτυξή της. Με τις κατάλληλες πολιτικές και δημιουργώντας κοινό παρονομαστή πολιτικής δράσης και κοινωνικής ένταξης των μεταναστών μπορεί να αντιμετωπίσει ένα άλλο τεράστιο πρόβλημα, αυτό του δημογραφικού, ενώ παράλληλα να διατηρήσει τις ανθρωπιστικές της αξίες και να παραμένει μια ανοιχτή κοινωνία. (ZABBOΣ, 2016)

Αναφορικά με την Τουρκία και τις υβριδικές προκλήσεις που αυτή καλλιεργεί εις βάρος της Ελλάδος, το πρώτο ζητούμενο είναι να αποκτήσουμε γραπτό και επίσημο Εθνικό Δόγμα, όπως έχει η Τουρκία, η Αλβανία και η Βουλγαρία (δημοσιεύθηκαν το 1997-1998). Στο πλαίσιο αυτού και με στόχο την αποτροπή των δράσεων της γείτονος χώρας, θα πρέπει να ενδυναμωθούν οι Ε.Δ. της χώρας, στο μέτρο του δυνατού, με όλα τα σύγχρονα τεχνολογικά μέσα, αποτελώντας έτσι ισχυρό αποτρεπτικό παράγοντα.

Επιπρόσθετα, θα πρέπει να ενισχυθεί πολύπλευρα η ελληνο-σερβική συνεργασία, που τόσο πολύ η Τουρκία θέλει να αποσυνθέσει, αξιοποιώντας την πολιτιστική και θρησκευτική διάσταση της διπλωματίας μας. Στο πλαίσιο της ελληνο-σερβικής συνεργασίας, η Ελλάδα θα πρέπει να μεσολαβήσει και να υποβοηθήσει στην επίλυση του ζητήματος του Κοσσόβου, το οποίο αποτελεί μια «γάγγραινα» και υποδαυλίζει την σταθερότητα στα Βαλκάνια.

Στο ζήτημα της Δυτικής Θράκης η χώρα θα πρέπει να αποκτήσει εθνική πολιτική προσέγγισης και ενσωμάτωσης του μειονοτικού στοιχείου. Η προσέγγιση αυτή να εστιάζεται κυρίως στα κάτωθι μέτρα:

- Σταδιακό και έναντι οποιουδήποτε κόστους διαχωρισμό των Πομάκων από τους τουρκογενείς μουσουλμάνους, με κατάδειξη της διαφορετικότητάς τους, όσον αφορά τον πολιτισμό, την γλώσσα, την ιστορία, τα ήθη και τα έθιμα. Στο πλαίσιο αυτό θα πρέπει να ξεκινήσει όσον το δυνατό γρηγορότερα η διαδικασία οργάνωσης της Πομακικής γλώσσας και καταγραφής της Πομακικής ιστορίας, σε συνεργασία με Πομάκους διανοούμενους.
- Δημιουργία και ενίσχυση φιλελληνικών συλλόγων και οργανώσεων Πομάκων (αλλά και λοιπών μουσουλμάνων) σε αντιστάθμισμα των πολλών συλλόγων και οργανώσεων που κηδεμονεύονται από την Τουρκία και το Τουρκικό Προξενείο.

- Ενίσχυση της τοπικής οικονομίας με την ώθηση βιομηχανιών στην περιοχή, παρέχοντας ισχυρά κίνητρα σε επενδυτές. Στην κατεύθυνση αυτή θα βοηθήσει και η ενεργειακή αναβάθμιση της περιοχής με την όδευση των αγωγών φυσικού αερίου.
- Αναβάθμιση της παιδείας και της υγείας, με ταυτόχρονη παροχή διευκολύνσεων πρόσβασης σε αυτά, από τους μουσουλμάνους της Θράκης. Θα πρέπει να πεισθούν οι μουσουλμάνοι της Θράκης ότι το ελληνικό κράτος είναι ισχυρό και έχει τη δυνατότητα να προστατεύει όλους τους υπηκόους της, ως ισότιμους, απολαμβάνοντας κάθε προστασίας και φροντίδας.
- Καταβολή κάθε δυνατής προσπάθειας και αποτελεσματικής διδασκαλίας για την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας. Είναι ανάγκη να πεισθούν οι γονείς των παιδιών ότι είναι δικό τους συμφέρον να μαθαίνουν τα παιδιά τους καλά την ελληνική γλώσσα, γιατί έτσι μόνο θα μπορούν να διεκδικήσουν όλα τα δικαιώματά τους, ως Έλληνες πολίτες, και να αναπτύξουν τις οικονομικές τους δραστηριότητες μέσα στην ελληνική και ευρωπαϊκή αγορά (ως επιστήμονες, επιχειρηματίες, υπάλληλοι κλπ).
- Στην εξωτερική μας πολιτική είναι ανάγκη να υποδεικνύεται συνεχώς στην Τουρκία ότι πρέπει να περιορίζει τις δραστηριότητες της στα πλαίσια της Συμφωνίας της Λωζάνης. Οι δε δραστηριότητες του προξένου της Κομοτηνής θα πρέπει να περιορίζονται αποκλειστικά στις επιτρεπτές αρμοδιότητες τους, σεβόμενοι τους νόμους της Ελλάδος και χωρίς να παρεμβαίνουν στις εσωτερικές υποθέσεις αυτής.

Επίλογος

Η εποχή μας χαρακτηρίζεται από τρομακτικές ανακατατάξεις και αλλαγές σε όλους τους τομείς, τις οποίες αδυνατούμε πολλές φορές να αντιληφθούμε. Τεχνολογία, οικονομία, πολιτική, διπλωματία, δημόσιες σχέσεις είναι μερικοί από τους τομείς στους οποίους οι αλλαγές είναι τεράστιες. Με αυτό τον τρόπο δημιουργούνται συνθήκες ανασφάλειας και αστάθειας που επιβάλλουν σε κάθε κράτος την ανάγκη αντίληψης της κατάστασης και επαναπροσδιορισμού του τρόπου δράσης του.

Υπό τις συνθήκες αυτές μετεξέλιξης δεν θα μπορούσε να μείνει ανεπηρέαστος ο πόλεμος και ο τρόπος διεξαγωγής του, που αποτελεί την συνέχιση της πολιτικής, με άλλα μέσα. Πλέον έχουμε περάσει στον υβριδικό πόλεμο, όπου είναι δυσδιάκριτα τα όρια μεταξύ του πολέμου και της ειρήνης, μεταξύ των μαχητών και των πολιτών, των συμβατικών και μη συμβατικών μέσων.

Στο πλαίσιο αυτό, στη νοτιοανατολική Μεσόγειο, μια περιοχή διαχρονικά επιρρεπής και ασταθής, λαμβάνουν χώρα μια σειρά υβριδικών προκλήσεων που επιτείνουν την αστάθεια και δημιουργούν συνθήκες ανασφάλειας και αβεβαιότητας τόσο για τις χώρες των Βαλκανίων όσο και για τον πληθυσμό τους.

Οι περισσότερες, αν όχι όλες οι υβριδικές προκλήσεις στην περιοχή μας, σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα και έχουν επιπτώσεις για την Ελλάδα, οι οποίες αφορούν την ασφάλεια, την ανεξαρτησία, την εθνική της κυριαρχία και την προστασία των πολιτών της. Οι συνθήκες αυτές, επιβάλλουν την ενεργοποίηση του συνόλου του κρατικού της μηχανισμού προς την κατεύθυνση αποτελεσματικής αναγνώρισης και αντιμετώπισης των προκλήσεων αυτών, από όπου και αν αυτές προέρχονται. Δυστυχώς η μακροχρόνια οικονομική κρίση δεν επιτρέπει την πλήρη ελευθερία κινήσεων, αλλά αυτό δεν μπορεί να αποτελέσει δικαιολογία. Πιθανότατα να αποτελεί και μια ευκαιρία έτσι ώστε αναπτυχθούν και να καλλιεργηθούν οι δυνατότητες ήπιας ισχύος που διαθέτει η χώρα, όπως ο πολιτισμός, η ιστορία και η ευρηματικότητα των πολιτών της.

Η ύπαρξη πολιτικό–στρατιωτικού συντονισμού και συνεργασίας πρέπει να πραγματοποιείται κάτω από τη συγκατάθεση και τις αρμοδιότητες μεταξύ παραγόντων, στις περιπτώσεις ανθρωπιστικής βοήθειας και καταστάσεις χειρισμού κρίσεων. Μια καλύτερη διεθνή και πιο συντονισμένη αρχή σχετικά με την έννοια της πολιτικό–στρατιωτικής συνεργασίας, θα μειώσει τα λάθη και τις παρερμηνείες μεταξύ εμπλεκομένων και θα ενισχύσει τη συζήτηση για αποτελεσματικότερη διαχείριση των στρατιωτικών σχέσεων με τους πολιτικούς δρώντες. Τα κυριότερα εμπόδια στην

ορθολογική χρησιμοποίηση των τμημάτων εντοπίζονται στην διαφορετική οργάνωση, στα διαφορετικά πλαίσια εφαρμογής, στα εθνικά συμφέροντα, στη έλλειψη κατανόησης με άλλους δρώντες και κεντρικής αρχής διαχείρισης κρίσεων όπου η διανομή αρμοδιοτήτων και ευθυνών πρέπει να εναρμονίζεται με όλους τους δρώντες.

Υπάρχει όμως και η θετική πλευρά, που δεν είναι άλλη, εκτός του ότι μέσα από πολλές και ποικίλες αποστολές τόσο του Ο.Η.Ε, όσο και των οργανισμών του ΝΑΤΟ και της Ε.Ε. έχουν πραγματοποιηθεί τεράστια βήματα προς την πλήρη κατανόηση της απαραίτητης ενσωμάτωσης των λειτουργιών του στρατού σε συνεργασία και συντονισμό με τον πολιτικό παράγοντα, ώστε να μπορούν να αντιμετωπισθούν οι σύγχρονες απειλές συμβατικών και μη συμβατικών πολέμων. Με τη σειρά της η Ελλάδα έχει εξάγει τα συμπεράσματά της και τα οποία δεν είναι άλλα από τη ορθότερη οργάνωση και λειτουργία όλων των παραγόντων, όπως επίσης η εμπλοκή του στρατού και οι επί μέρους προσπάθειες που καταβλήθηκαν, θα πρέπει τώρα να συγχωνευτούν κάτω από ένα ενιαίο πλαίσιο, αυτό της πολιτικό-στρατιωτικής συνεργασίας, έχοντας ως πρότυπο το δόγμα του ΝΑΤΟ, τις εθνικές και διεθνείς εμπειρίες που αποκτήθηκαν από διάφορες αποστολές.

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

- Besar_Likmeta. (2014, 3 26). *Albania has an Al Qaeda problem. And it's starting to fight back*. Ανάκτηση από <https://www.pri.org/stories/2014-03-26/albania-has-al-qaeda-problem-and-its-starting-fight-back>
- Clausewitz, C. P. (1999). *Περί του Πολέμου*. (Ξ. Νατάσα, Μεταφρ.) Θεσσαλονίκη: Βάνιας.
- CMI/CIMIC Seminar in NRDC-GR. (2019, 2 28). Ανάκτηση από <https://nrdc.army.gr/news/cmi-cimic-seminar-nrdc-gr>
- Deep, A. (2015, 3 2). *Small Wars Journal*. Ανάκτηση 10 2020, από <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/hybrid-war-old-concept-new-techniques>
- Em.Karagiannis. (2014). *The Russian Interventions in South Ossetia and Crimea Compared: Military Performance, Legitimacy and Goals*. Contemporary Security Policy .
- EU_Nik_HYNEK. (2010, 3). Consolidating the EU's crisis management structures: civil-military coordination and the future of the EU OHQ. Brussels.
- EU13983/05. (2005, 11 3). Draft EU Concept for Comprehensive Planning. Brussels.
- EUMC8798/19. (2019, 4 29). EU CONCEPT FOR MILITARY COMMAND AND CONTROL. Brussels: European External Action Service.
- Fletcher, O. (2014). *NATO's approach to civil-milit cooperation in the humanitarian setting: The comprehensive protection of conflict affected populations*. BOCHUM: RUHR-UNIVERSITÄT BOCHUM.
- Gillum, D. C. (2011). *Unraveling the Gordian Knot of Strategic U.S. Military Engagement: Asymmetrical Relationships, Unconventional Means and International Conflict*. Monticello: University of Arkansas.
- Hoffman, F. G. (2007). *The rise of Hybrid Wars*. Arlington Virginia: Potomac Institute for Policy Studies.
- Hybrid COE. (χ.χ.). Ανάκτηση 10 2020, από <https://www.hybridcoe.fi/hybrid-threats/>
- Jennings, M. N. (2017, 8 7). *AUSA*. Ανάκτηση 10 2020, από <https://www.ausa.org/articles/washington-first-operational-artist-george>
- Kristoffersen, L. (2005, 10). Civil-Military Cooperation. Norwegian CIMIC in Afghanistan. Oslo: Oslo University-Department of Political Science.

- Lind, W. S. (2004). *Understanding Fourth Generation War*. www.military.com.
Ανάκτηση από <https://www.hsdl.org/?abstract&did=482203>
- NATO. (2013, 2). NATO_AJP-3.4.9. *ALLIED JOINT DOCTRINE FOR CIMIC*.
- NATO_AJP-01. (2017). *NATO STANDARD AJP-01 ALLIED JOINT DOCTRINE*. NATO.
- NATO_AJP-9. (2003, 6). AJP-9 NATO CIVIL-MILITARY CO-OPERATION (CIMIC) DOCTRINE. NATO.
- NATO_MC411/2. (2014). Military Policy on Civil-Military Cooperation (CIMIC) and Civil-Military Interaction (CMI). MC 411/2. NATO.
- NATO_MC411/1. (2002, 1 18). MC 411/1 NATO Military Policy on Civil-Military Co-operation. NATO. Ανάκτηση 11 2020, από <https://www.nato.int/ims/docu/mc411-1-e.htm>
- nrdc.army.gr. (2019, 2 28). *CMI/CIMIC Seminar in NRDC-GR*. Ανάκτηση από <https://nrdc.army.gr/news/cmi-cimic-seminar-nrdc-gr>
- S.Chivvis, C. (2017, 3 22). Understanding Russian “Hybrid Warfare” and What Can be Done About It. *Testimony presented before the House Armed Services Committee*. Santa Monica, California: RAND Corporation.
- Stijn_van_Weezel. (2011). CIMIC Concepts and Capabilities. Enschede: Civil-Military Co-operation Centre of Excellence.
- The analyst*. (2017, 9 11). Ανάκτηση 10 2020, από <https://analyst.gr/2017/09/11/o-polemos-tis-4is-genias/>
- UN_DPKO. (2012, 10). Civil-Military Coordination in UN Integrated Peacekeeping Missions (UN-CIMIC). UN Department of Peacekeeping Operations.
- UN_OCHA. (χ.χ.). UN CMCoord Field Handbook v1.0. United Nations (UN) Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA).
- UN_STM. (2014). United Nations Civil-Military Coordination (UN-CIMIC) Specialized Training Materials. UN Department of Peacekeeping Operations & Department of Field Support.
- unhcr.org. (2019, 1). *DESPERATE JOURNEYS*. Ανάκτηση από <https://www.unhcr.org/desperatejournays/#>
- wikipedia. (χ.χ.). Ανάκτηση από <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9F%CF%85%CF%81%CE%AC%CE%BD>

%CE%B9%CE%BF_%CE%A4%CF%8C%CE%BE%CE%BF_(%CE%BA%CF%8C%CE%BC%CE%BC%CE%B1)

Williamson, C. S. (2009, 3 26). From Fourth Generation Warfare to Hybrid War. *Strategy Research Project*. U.S. Army War College Carlisle Barracks.

Williamson, C. S. (2009). *FROM FOURTH GENERATION WARFARE TO HYBRID WAR*. PENNSYLVANIA: U.S. Army War College, CARLISLE BARRACKS.

www.cimic-coe.org. (2020, 10 5). *Joint Cooperation 2020 - the largest NATO CIMIC exercise takes place virtually*. Ανάκτηση από https://www.cimic-coe.org/news/NATOs_greatest_CIMIC_Exercise/

Ελληνική

atexnos.gr. (2020, 2 16). *Υβριδικός Πόλεμος -1: βασικά γνωρίσματα & κύριες υβριδικές απειλές*. Ανάκτηση από

<https://atexnos.gr/%CF%85%CE%B2%CF%81%CE%B9%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82-%CF%80%CF%8C%CE%BB%CE%B5%CE%BC%CE%BF%CF%82-1-%CE%B2%CE%B1%CF%83%CE%B9%CE%BA%CE%AC-%CE%B3%CE%BD%CF%89%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1/>

Αγγ.Πετρόπουλος. (2015, 9 29). *Έλληνες και Αμερικανοί ξεκίνησαν μαζί τις υποκλοπές του 2004*. Ανάκτηση από

<https://www.kathimerini.gr/investigations/832716/amerikanoi-kai-ellines-xekinisan-mazi-tis-ypoklopes-toy-2004/#firstPage>

Αλ.Καλαφάτης. (2015, 11 30). *Οι χάκερ που απείλησαν την Τράπεζα της Ελλάδος ανήκουν στην ομάδα «Armada Collective»*. Ανάκτηση από

https://www.huffingtonpost.gr/2015/11/30/hacker-tte_η_8680690.html

Αστρεϊνίδης, Μ. (2009, 10 14). *Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΥΒΡΙΔΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ*. «Αθηνά» ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΕΓΧΟΥ ΟΠΛΩΝ. Ανάκτηση από www.armscontrol.info

Γιαννάκου, Μ. (2019, 12 18). *Το Μεταναστευτικό σε αριθμούς*. Ανάκτηση 11 2020, από <https://www.europeanbusiness.gr/page.asp?pid=5840>.

Δρούγος, Δ. Α. (2016, 12 4). *Η αποσταθεροποίηση της χώρας και η αρχή των γεγονότων σε Θράκη και Αιγαίο*. Ανάκτηση 11 2020, από <https://ambassadorsatlarge.com/archives/70506>

- enneaetifotos.blogspot.com. (2017, 1 29). *Δούρειος Ίππος και ψυχοτρονικός επηρεασμός*. Ανάκτηση από https://enneaetifotos.blogspot.com/2017/01/blog-post_99.html
- Εγκυκλοπαίδεια Δομή. (2006). *Δομή*.
- ZABBOΣ, Σ. (2016, 2 14). *Μεταναστευτικές ροές, Ευρώπη και Ελλάδα*. Ανάκτηση 11 29, 2020, από <https://www.kathimerini.gr/opinion/849398/metanasteuytik-es-roes-eyropi-kai-ellada/>
- Ιγγλέσης, Ν. (2017, 1 6). *Τουρκική απειλή και συντελεστές ισχύος*. Ανάκτηση 11 2020, από <https://www.thepressroom.gr/arthrografia/toyrkiki-apeili-kai-syntelestes-ishyos>
- Κ.Μαυραγάνης. (2017, 5 6). *Κυβερνοεπιθέσεις και κυβερνοασφάλεια στην Ελλάδα: Η θέση της χώρας μας στον αθόρυβο, ψηφιακό «πόλεμο»*. Ανάκτηση από https://www.huffingtonpost.gr/2017/05/06/eidhseis-politikh-tech-kyvernoepiðeseis-kai-kyvernoasfaleia-sthn-ellada-_n_15683960.html
- Καπούτσης, Χ. (2020, 3 19). *Υβριδικός πόλεμος και fake news – Το κοκτέιλ της Άγκυρας στον Έβρο*. Ανάκτηση 2020, από <https://slpress.gr/ethnika/yvridikos-polemos-kai-fake-news-to-kokteil-tis-agkyras-ston-evro/>
- Λαυρέντζος, Α. (2019, 9 8). *Ο υβριδικός πόλεμος της Τουρκίας εναντίον της Ελλάδας*. Ανάκτηση 11 2020, από <https://slpress.gr/ethnika/o-yvridikos-polemos-tis-toyrkias-enantion-tis-elladas/>
- Λυγερού, Ν. (2019, 2 15). *SADAT, ο ιδιωτικός στρατός του Ερντογάν*. Ανάκτηση 11 2020, από <https://slpress.gr/diethni/sadat-o-idiotikos-stratos-toy-erntogan/>
- Μπόση_Μ._Βασιλιάδης_Ηλ. (2015). ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟ ΕΓΚΛΗΜΑ ΩΣ ΑΠΕΙΛΕΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ. "Η Εσωτερική Ασφάλεια της Χώρας. Παρούσα Κατάσταση και Προοπτικές", (σ. 26). Αθήνα.
- πομακοhoria.blogspot.com. (2011, 2 16). *Πομακοχώρια*. Ανάκτηση από http://pomakohoria.blogspot.com/2011/02/blog-post_3099.html
- Παντελής, Κ. (2015, 9 30). *Ποιος είναι ο σύγχρονος υβριδικός πόλεμος;*. Ανάκτηση 10 2020, από <https://kedisa.gr/poios-einai-o-sygchronos-ybridikos-polemos/>
- Παούνης, Νικόλαος ΕΛΙΑΜΕΠ. (2018, 11 7). *Ανάλυση: Εκτίμηση της Τουρκικής Στρατηγικής στη Β/Δ Συρία. Πόλεμος δια Αντιπροσώπων. Η κατάσταση σήμερα*. Ανάλυση, ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ & ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ,

Αθήνα. Ανάκτηση 11 2020, από <https://www.eliamep.gr/publication/estimation-turkish-strategy-in-syria-paounis-07112018/>

Παπαναστασόπουλος, Δ. Ν. (2020, 1 20). *Μαθήματα προσανατολισμού και απογαλακτισμού για την ελληνική εξωτερική πολιτική*. Ανάκτηση 11 2020, από https://www.huffingtonpost.gr/entry/mathemata-prosanatolismoe-kai-apoyalaktismoe-yia-ten-ellenike-exoterike-politike_gr_5e2569f4c5b6321176167751

stergiog.blogspot. (2018, 11 16). *Αποκάλυψη: Σχέδιο Σόρος για την «Μακεδονία του Αιγαίου» – Έριξε 98,7 εκατ. ευρώ για ανθελληνική προπαγάνδα – Στόχος ο διαμελισμός της Ελλάδας*. Ανάκτηση από <https://stergiog.blogspot.com/2018/11/987.html>

Σουλιώτης, Γ. (2017, 8 7). *Η αλβανική μαφία στην Ελλάδα*. Ανάκτηση 11 2020, από <https://www.kathimerini.gr/society/921670/i-alvaniki-mafia-stin-ellada/>

Στ.Τζίμας. (2016, 10 23). *Ενα μικρό κόμμα και από... πίσω ο Ερντογάν*. Ανάκτηση από <https://www.kathimerini.gr/world/880506/ena-mikro-komma-kai-apo-piso-o-erntogan/>

Στάμκος, Γ. (2018, 10 2). *Η γεωπολιτική σημασία και ο νέος ρόλος της Ελλάδας στα Βαλκάνια*. Ανάκτηση από <https://m.tvxs.gr/moi/i/274190/f/news/egrapsan-eipan/i-geopolitiki-simasia-kai-o-neos-rolos-tis-elladas-sta-balkania.html>

Στραβοπόδης, Μ. (2019, 8 3). *Υβριδικός Πόλεμος - Από τον Θουκυδίδη στο σήμερα*. Ανάκτηση 10 2020, από https://www.huffingtonpost.gr/entry/evridikos-polemos-apo-ton-thoekedide-sto-semera_gr_5cdd6160e4b09648227bf3f8

Συρίγος, Α. (2020, 3 10). *Στον Εβρο έσπασε το σχέδιο Ερντογάν να αποσταθεροποιήσει την Ελλάδα με υβριδικό πόλεμο*. Ανάκτηση 11 2020, από <https://hellasjournal.com/2020/03/sirigos-ston-evro-espase-to-schedio-erntogan-na-apostatheropiisi-tin-ellada-me-ivridiko-polemo/>

Τζούμης, Λ. (2016, 11 7). *Ο Αλβανικός εθνικισμός φουντώνει και απειλεί*. Ανάκτηση 11 2020, από <https://www.militaire.gr/%CE%BF-%CE%B1%CE%BB%CE%B2%CE%B1%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82-%CE%B5%CE%B8%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82-%CF%86%CE%BF%CF%85%CE%BD%CF%84%CF%8E%CE%BD%CE%B5%CE%B9-%CE%BA%CE%B1%CE%B9/>

Τμήμα ειδήσεων defencenet.gr. (2011, 8 29). *Εφημερίδα της Θράκης αποκαλύπτει χρηματοδότηση τοπικών εφημερίδων από το τουρκικό προξενείο*. Ανάκτηση 11 2020, από https://www.pronews.gr/koinonia/23438_efimerida-tis-thrakis-apokalyptei-hrimatodotisi-topikon-efimeridon-apo-toyrkiko

Φράγκος, Ρ. Φ. (2012). *Ποιά Τουρκία; Ποιοί Τούρκοι;*. Αθήνα: Λιβάνης.

Φράγκος, Φ. (2014, 6 30). *ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΞΙΑ ΘΡΑΚΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΕΙΛΕΣ ΑΜΥΝΑΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ*. Ανάκτηση 11 2020, από https://thesecretrealtruth.blogspot.com/2014/06/blog-post_7834.html

Φράγκος, Φ. (2016, 2 29). *Στρατηγός Φράγκος: “Η επαπειλούμενη πληθυσμιακή αλλοίωση της Ελλάδας με αποδείξεις”*. Ανάκτηση 11 2020, από <https://www.militaire.gr/%CF%83%CF%84%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%B7%CE%B3%CF%8C%CF%82-%CF%86%CF%81%CE%AC%CE%B3%CE%BA%CE%BF%CF%82-%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B5%CF%85%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C/>

Χατζηγιωάννου, Χ. Β. (2019, 11 30). *Υβριδικός πόλεμος, Ισλαμικό Κράτος και το παράδειγμα του Λιβάνου*. Ανάκτηση 10 2020, από <https://odeth.eu/%CF%85%CE%B2%CF%81%CE%B9%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82-%CF%80%CF%8C%CE%BB%CE%B5%CE%BC%CE%BF%CF%82-%CE%B9%CF%83%CE%BB%CE%B1%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%BA%CF%81%CE%AC%CF%84%CE%BF%CF%82-%CE%BA%CE%B1/>

Συντομογραφίες

AJP: Allied Joint Publication	AMIS: African union Mission in Sudan
CA: Comprehensive Approach	CEP: Civil Emergency Planning
CFSP: Common Foreign and Security Policy	CMI: Civil Military Integration
CIMIC: Civil Military Corporation	CoE Centre of Excellence
CSIS: Centre for Strategic and International Studies	DPKO: Department of Peacekeeping Operation
EUFOR: European Union Force	EUTM: European Union Training Mission
HC: Humanitarian Coordination	HOMC: Head Of Military Component
IASC: Inter Agency Standing Committee	ICRC: International Committee of the Red Cross
IO: International Organization	IOM: International Organization for Migration
IMF: International Monetary Fund	ISIS: Islamic State of Iraq and Syria
JOCO: Joint Corporation	LOT: Liaison and Observation Team
MCDA: Military and Civil Defense Assets	MLT: Military Liaison Office
NAC: North Atlantic Council	NATO: North Atlantic Treaty Organization
NGO: Non Governmental Organization	NRDC: NATO Rapid Deployable Corps
PDIU: Party for Justice, Integration and Unity	RC: Resident Coordination
RCA: Republic of Central Africa	SOE: Special Operations Executive
SRSG: Special Representative of the Secretary General	STM: Specialized Training Materials
UNCM: United Nations Civil Military	UNHR: United Nations High commissioner for Refugees
UNICEF: United Nations International Children's Emergency Fund	UNOCHA: United Nations Office for Coordination of Humanitarian Affairs
WHO: World Health Organization	WFP: World Food Program
ΓΓΠΠ: Γενική Γραμματεία Πολιτικής Προστασίας	ΓΕΕΘΑ: Γενικό Επιτελείο Εθνικής Άμυνας
ΓΕΣ: Γενικό Επιτελείο Στρατού	ΔΚ: Διακλαδικός Κανονισμός
ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση	ΕΣΣΔ: Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών
ΕΤΕΠΕ: Εταιρεία Επικοινωνιακής και Πολιτικής Έρευνας	ΗΠΑ: Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
ΚΕΠΠΑ: Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας	ΜΕΑ: Μη Επτανδρωμένα Αεροχήματα
ΜΚΟ: Μη Κυβερνητική Οργάνωση	ΜΜΕ: Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης
ΟΑΣΕ: Οργανισμός για την Ασφάλεια και Συνεργασία στην Ευρώπη	ΟΗΕ: Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΟΤΑ: Οργανισμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης	ΠΑΜ: Παλλαϊκή Άμυνα
ΠΓΔΜ: Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας	ΠΣΕΑ: Πολιτικός Σχεδιασμός Εκτάκτων Αναγκών
ΣΚ: Στρατιωτικός Κανονισμός	ΤΕΔ: Τουρκικές Ένοπλες Δυνάμεις
ΥΠΕΣΔΔΑ: Υπουργείο Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης	ΨΕΠ: Ψυχολογικές Επιχειρήσεις

